

Patrum Coloniensi tomo XII, et Lugdunensi tomo XXI, pag. 295-327. Sub extremum libri XII, pag. 326, exstat carmen elegiacum, quod signavit Henricus Gandavensis, cap. 39, ac Trithemius cap. 367, et II, 404, illustr. Benedictin. cum Franconem *De statu futurae gloriae* metricè scripsisse perhibent, et Caveus præter rem putabat intercidisse: Leyserus versus libris de Gratia Dei subjectos ab illo scripto præter rem distinguit.

Exstat præterea Franconis hujus *epistola duplex* tomo XXI Bibliothecæ Patrum, pag. 327: *Quod monachus abjecto habitu non possit salvari*. Et pag. 328, *ad moniales ac sorores in Bigardis ad forestum, consolatoria*. Tractatum *De cursu vitæ spiritualis* per distinctiones XII sive tomos digestum, quem Oudinus tomo II, pag. 959, memorat, non puto diversum a libris XII *De gratia*. Sed apud eundem Oudinum laudantur etiam Franconis mss. lucubrationes duæ, una *De jejuniis Quatuor Temporum*, et altera *De laudibus B. Mariæ Virginis*. [Ad quem potissimum hujus nominis scriptorem referendus sit liber *De institutione eucharistiæ* ignoro. Reperit illum P. Martene in cœnobio *de Agonia Christi* Canonicorum Regularium S. Augustini prope urbem Tungrensem cum hac inscriptione: *Franco humilis monachus De institutione eucharistiæ*. Vide *Itineris litterarii tom. II, pag. 198. MANSI.*

FRANCONIS

ABBATIS AFFLIGEMENSIS

DE GRATIA DEI

LIBRI XII.

(*Bibl. Patr. Lugd. Sæc. XII, pars II, p. 293.*)

EPISTOLA ABBATIS FULGENTII AD FRANCONEM MONACHUM.

FULGENTIUS Affligeniensis Ecclesiæ humilis minister et abbas dictus, charissimo fratri, et filio suo FRANCONI, cum salute, et paterna dilectione sanctæ et secundæ resurrectionis gaudia perenniter possidere.

Rogaveram te, amantissime frater et filii, et more tuo solito sponderas te obediturum, ut de Gratia Dei tractatum quantumcumque scriberes cæcitati meæ et aliorum mei similium profuturum, qui de gratia Dei balbutire solemus: cum, quid sit gratia Dei, sat ignoremus. Iterum ergo rogo te, et per obedientiam jubeo, ut, expansis velis sensus tui flatus Spiritus sancti, in nomine Domini scribere incipias, indubitanter sciens quia vires, quas imperitia tibi denegat, sacrosancta charitas et obedientia nunquam irremunerata subministrabunt. Incipies vero ab initio creationis Dei, usque ad ultimum diem, quando videbitur Deus Deorum in Sion, et erit omnia in omnibus, et usque ad tempus illud, quando

dicturus est electis suis: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio sæculi*, ejus regni nos participes facere dignetur, qui nos vocavit in gratiam et gloriam suam Dominus Jesus. Quando autem veneris ad sacramentum Dominicæ passionis ubi ait: *Accipite et comedite. Hoc est corpus meum*; precor ut immorari velis, attentius commendando illam miram erga nos ejus dilectionem, et ineffabile illud privilegium, et gratiam charitatis, ut sacrosancto suo corpore et sanguine nos dignaretur reficere, ejus corrigiam calceamenti eximie sanctitatis Baptista Joannes se fassus est indignum solvere. Spiritus ergo sanctus, qui completis diebus Pentecostes replevit corda discipulorum Christi, simili virtute et ardoris dulcedine repleat animam et cor tuum, ad eructandum verbum bonum acceptum Deo, et cœlesti remuneratione dignum, fratribusque, et omnibus sanctæ matris Ecclesiæ filiis gratum. Vale in Christo.

REGISTRUM FRANCONIS MONACHI AD ABBATEM FULGENTIUM.

FULGENTIO domino, et Patri venerando, et ex summi patris nomine et officio jure honorando, FRANCO ille suus tanto patre indignus filius, filialem eum debita obedientia charitatem.

Pater amabilis, cum ingratus Gratia Dei non inveniri desiderio laudabili desideratis, cui jure omnis

creatura tanquam Creatori suo sua quæque voce gratias agit, et ad inveniendam illam pretiosissimam margaritam, thesaurum divitiarum gratiæ Dei instar avidi negotiatoris sancta aviditate scrutamini, onus importabile infirmæ cervici nostræ imponitis: viribus nostris æqua nequaquam lance, quod salva

reverentia prudentiæ vestræ dixerim oneri comparatis. Petit enim, imo illa vestra modestia et humili auctoritate præcipitis, ut tractatum quantumcunque de Gratia Dei componam infantibus et adhuc lactiflua sancta matris Ecclesiæ ubera sugentibus profuturum; qui adhuc de gratia Dei (ut dicitis) balbutiunt, qui gratiam ipsam plena nondum voce loquuntur; qui præ immaturitate sensus, et gratiæ utilitatem, et ipsum gratiæ Auctorem ad integrum necdum agnoscunt. Opus quidem sanctum, opus vere divinum, opus omni utilitate plenum, opus omni laude prosequendum, donum vere supercoeleste, omnibus linguis humanæ paupertatis, imo ipsi angelicæ facundiæ inenarrabile. Quid enim aliud gratiam Dei quam ipsum Deum dixerim? Si enim virtus Dei, sapientia Dei, decor ejus et gloria ejus nihil aliud quam ipse Deus creditur, nihilominus et gratia Dei Deus ipse creditur, si recte creditur: Et de Deo digne quis loqui sufficiat? Perpendite ergo obsecro, Pater mi, quam grave sit pondus jussionis vestræ, et ad sublevandum sanctæ inter-

cessionis vestræ humerum supponite. Orationum itaque vestrarum patrocinio fultus aggrediar quod jubetis, considerans quod ille benignissimus donorum suorum distributor Deus, donis sublimioribus sic divites magnificat, ut pauperes nequaquam abjiciat: et qui a divitibus aurum, argentum, lapides pretiosos, et cætera offerri sibi mandat, quæ facilius manus divitum invenire potest, a pauperioribus oblatos et pilos caprarum gratos habet: qui duo etiam minuta Evangelicæ viduæ prætulit donis omnibus superbientis synagogæ. Ac ne quis forte opusculum hoc pauperis ingenii quaecunque futurum præsumptioni imputet, et propriæ eruditionis confidentiæ, titulum obedientiæ in ipso præfigo limine, epistolam vestram quasi quoddam edictum imperatorum calumniatoribus opponens, ut excusatum me habeant, qui imperatis obediam. Incolumem vos pervigil ille custos custodiat: et usque ad senectutem et plenitudinem dierum Abrahamæ, ipsa, quam diligitis, gratia provehat.

FRANCONIS ABBATIS AFFLIGEMENSIS DE GRATIA DEI LIBRI XII.

LIBER PRIMUS.

De Gratia Dei scripturus, ipsum gratiæ Auctorem invoco, quatenus quod jubente eo tractandum suscepit; qui enim vos audit, ait, me audit, digne hoc sine et catholico sensu ipso opitulante compleam: ut sicut in principio operis, mox in titulo gratia præfulget, sic et in fine pro completo opere gratiarum actio resonet. Universa itaque quasi in quodam cordis sinu colligens, et singula quæque diligentius intuens, quæcunque condita novimus, aut credimus; visibilia autem novimus, invisibilia credimus, nihil in omnibus invenio, quod non jure gratias referat Conditori suo; quia et sapientia ejus conditum est, cum non esset, et ut in accepta conditionis suæ dignitate persistat, ab ipso habet. Nam et illa in creaturis Dei summa, beata beatorum spirituum agmina, in ministerium conditoris sui miro et ineffabili nobis ordine distincta, nihilominus, imo multo magis et ipsa Conditori suo procedunt, quod sunt, quod sapiunt, et quod possunt, totum gratiæ ejus ascribunt, atque attestante sacro eloquio, incessabili ei voce gratias referunt et pro conditionis suæ

excellentiâ, et pro beatitudinis perseverantiâ. Unde et Isaias propheta prophético spiritu sublevatus, invisibilem se vidisse testatur, super solum excelsum sedentem, ac duo seraphim, quæ sunt agmina divinæ majestati proxima, et ex flamma amoris ejus secundum nomen suum validius ardentia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, mutuo sibi audisse inclamantia. Summa autem illa potestas et incomparabilis virtus, creatrix omnium et gubernatrix cunctorum, universa continens et nullius indigens, sola est quæ sic gratis omnia omnibus præstat, ut a nemine mutuum quid recipiat. In eodem namque propheta reprobatis victimis Judaicæ superstitionis, ubi ait: *Quid mihi multitudinem victimarum-vestrarum*, quia nullius indigeat, evidenter insinuat, subjiciens, *Plenus sum*. Quidquid autem plenum est, juxta id quod plenum est, nullius indiget. De qua plenitudine et ille in natis mulierum major Joannes hauserat, qui dicebat: *De plenitudine ejus nos omnes accepimus gratiam pro gratia*. Cum ergo plena sit in seipsa, et non aliunde impleta

divina essentia, restat ut universa quæ condidit, ex nulla sui indigentia, sed ex sola bonitatis suæ gratia creaverit. Jure igitur ei ab omni conditione et ab omni ordine tam angelico quam humano servitur, et quidquid in universa creatura dignitatis et utilitatis, honoris fulget et gloriæ, jure totum gratiæ Creatoris ascribitur. Et hæc est vera beatitudo omnium, quæ facta sunt, ut ad laudem ipsius omnia referant a quo habent et ipsum quod sunt. Quod quia apostata angelus ex decoris sui magnitudine tumidus facere noluit, et super altitudinem nubium ascendere, id est, ipsam angelicæ dignitatis gloriam superba præsumptione transcendere voluit, et divinæ illi majestati omni creaturæ inaccessibili, similis fieri; tantæ impietatis molimine contritus, de medio lapidum ignitorum ejectus, in terreni pulveris vilitatem, justa justis iudicis sententia est dejectus. Nec hoc sine pertingendi scilicet usque ad similitudinem Altissimi, superbus ille et superbiæ inventor spiritus contentus esset, nisi hic finis infinitus esset. Super cujus infelicem ruinam sub typo principis Tyri jubetur Ezechiel propheta propheticum planctum assumere ac plangens dicere: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, et jaspis, chrysolitus et onyx, et berillus, saphirus, et carbunculus, et smaragdus, aurum opus decoris tui; et foramina tua in die qua conditus es præparata sunt. Tu Cherub extentus et protegens, et posui te in monte sancto Dei in medio lapidum ignitorum. Ambulasti perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te. O quam mira est Creatoris principis Tyri potentia! O quam larga largitoris honorum omnium in creaturam suam donorum effusio! qui ex nihilo creatum tantæ dignitatis principem, et plenitudine sapientiæ illustravit, et perfecto decore adornavit, atque omni lapide pretioso, id est multiplici gloria virtutum operuit. Hic est Lucifer ille qui mane oriebatur, qui præ nimio claritatis suæ splendore intuentium in se ora convertebat; quem Sol verus, astrorum omnium illuminator Deus, incomparabilis splendoris magnitudine, solus præibat. O Lucifer, Lucifer, quam clare fulsisses, si illuminatorem tuum agnoscere voluisses; si collatam tibi claritatem ad eum retulisses, qui contulerat! Heu! quam perniciosa es, et ipsis supernis virtutibus superbia, honorum omnium inimica, totius pulchritudinis et integritatis vermis et tinea! Congregamini, reges terræ, et obstupescite; attendite, populi omnes, et admiramini, et tu, terra et cinis, exemplo territe. Cave, o homo, attactum superbiæ: ecce stella illa matutina, quæ ab ortu ascendebat rutilans et fulgida, nebula superbiæ ex proprii cordis consurgente, putredine subito offunditur; et quæ super astra Dei se ascensuram tumida jactaverat, in faculam repente, prohi dolor! conversa sulphuream, tenebris abyssi turbine majestatis acta immergitur. Ubi modo tumor ille inanis princeps*

miserabilis? Siccine ascenditur super altitudinem nubium? siccine conscenditur, quod super astra Dei te exaltaturum jactaveras solium? Hocne est Altissimo similem esse? An ignoras, miser, quod et in excelsis humilitas regnet? Sed superbia tua advertere non potest vel quid sit humilitas, vel ubi regnet. Audi itaque, terra, audi et contremisce, quia et firmamentum infirmatum est, et cælum conscissum perdidit tot millia angelorum. Hæc est causa doloris et planctus prophetici, quem prophetico spiritu edoctus levat super principem Tyri. *Aurum, inquit, opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt.* Timens autem ac tremens, in hæc invisibilia foramina digitum infero, sed trementem manum gratia divina regente, obscura quasi tentans palpo. Signaculum aut margarita non ab intus, sed extrinsecus perforatur. Hujus ergo signaculi foramina in die conditionis non a seipso, sed manu conditoris sunt præparata; per quæ divinitus infusa sapientia, Tyrium principem erudiret, divina sibi gratia collatum esse quod ad similitudinem Dei refulgeret. Quia vero aurum pro sensu accipimus, aurum opus decoris principis hujus erat, quando luce sapientiæ illustratus, quid inter Creatorem et creaturam interesset, discernerebat; quando consortibus naturæ æqualitatem servabat, quando obsequium Creatori tanquam creatura deferebat. Hac scientiæ multitudine et donorum amplitudine factus Cherub extentus, et subjecta dignitatis suæ eminentia protegens, in medio lapidum ignitorum, in monte Dei est positus, videlicet cum electis spiritibus igne divini amoris ardentibus, in altissimum divinæ contemplationis culmen, gratia non merito evectus. Audivimus unde et quo Tyrium principem gratia evexerit; audiamus nunc quo ingrata superbia detraxerit. *Ambulasti, inquit, perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.* In te, ait, inventa: non aliunde inspirata, non ab alio persuasa. *In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti, et ejeci te de monte Dei, et perdidisti te, o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum. Elevatum est cor tuum in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in decore tuo. In terra projecisti te, ante faciem regum dedi te, ut cernerent te.* Principem projectum et abjectum ante faciem regum Dominus dabat, quando discipulis de prædicatione revertentibus, et de expulsionem dæmonum atque ostensione signorum humanum quid gloriantibus, dicebat: *Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem. In multitudine iniquitatum tuarum, et in iniquitate negotiationis tuæ, polluisti sanctificationem tuam.* Iniqua prorsus et injusta negotiatio, ut creatura dono creatoris sui ad tantam gloriam provecta ex nihilo, similitudinem conditoris sui tyrannica invasione sibi raperet. Sed quia per rapinam invadere voluit, et temerare divinam sanctitatem, polluit et ipsam, quam per naturam habebat angelicam sanctificationem. *Producam, ergo ait, ignem de medio tui qui comedat te.* Et juste, ut unde

tanta impietas prodierat, inde et ultrix flamma A producat, quæ puniat. *Et dabo te in cinerem super terram, in conspectu omnium videntium te; non quod spiritus dissolvatur in cinerem, sed quod angelica spoliatus gloria, redactus sit quasi in cineris vilitatem. Omnes, qui viderint te in gentibus, obstupescant super te, nihil factus es, et non eris in perpetuum; non quod substantialiter esse desierit, sed quod a Deo apostatando, beate esse perdidit. Nec inutiliter, licet paulo prolixius miserabilem hujus apostatæ lapsum, et prophetæ super eo lamentum ex ordine digesserim, sed ut evidentius e diverso insinuem quantum gratiæ Dei beati spiritus debitores exi-*

stant: ejus munere aliis e tanto culmine dignitatis impulsu superbiæ ruentibus, ipsi in æterna beatitudinis suæ soliditate perstiterint. Si autem spiritus, quid caro? si angelus, quid homo? si cœlum, quid terra? Ideo et in terram projicitur, et terrigenis in exemplum proponitur, ut ruina tanti principis terreantur, et acceptæ gratiæ non ingrati, ipsi quoque cum beatis spiritibus beatitudine sua æternaliter perfruantur. His de illa excellentiore creatura secundum tenuitatem sensus nostri digestis, paululum respiremus: ut reparatis viribus, prævio Spiritu sancto, coeptam de Gratia Dei iter conficiamus.

PRÆFATIO IN LIBRUM SECUNDUM.

Mare hoc magnum et spatiosum imperio vestro, B Pater venerande, navigaturus, fateor non sine formidine exiguam pauperis ingenii cymbam, incertis credo fluctibus: ne forte gubernatoris oculo sinistro aliquo sidere decepto, aut in Syrtes impingam, aut voragine Charybdis absorbear, aut in Scyllæos canes devorandus incidam. Et vereor ne dum margaritam in profundo latentem, incaute perquiro, aquis Ægyptiis suffocatus, vitali anhelitu intercluso, ipse

percam in profundo. Levate ergo, obsecro, infatigabiles manus cum Moyse ad cœlum, et imprecamini naviganti prospera, ut orationibus vestris revelata mihi divinitus margarita quam quæritis, salva navi et mercibus portum salutis lætus obtineam. Expansis igitur ad imperium vestrum velis, ei, qui spirat a meridie, in altum ferar, et quocumque impetus Spiritus sancti me impulerit, gaudens et gratias agens sequar.

LIBER SECUNDUS.

Sapientia Dei a fine usque ad finem attingens, C omnia implens, omnia complectens, cui nihil latere, nihil potest perire, numerosam illam angelorum multitudinem in eam, quæ in oculis ejus placuerat, integritatis summam concluderat: quæ et si ruina superbientium immunita erat, sua tamen Deo summa deperire non poterat. Ne ergo videretur aliquid creationis suæ incurrisse detrimentum, iussit secum reparationis mirabile consilium: ut viliores quamdam materiam, arte sapientiæ suæ in eandem transformaret gloriam. De cujus conditione et dignitate antequam disseram, oculos cordis per elementorum mundi latitudinem paululum evagari sinam, ut magna hac domo perlustrata, et mirifica structura ejus decore et ornatu, ac varia suppellectile diligentius inspecta, ex magna gloria domus æstimare possim, quantæ sit gloriæ dominus domus. Quæ utraque gloria tam domus quam domini, et artem prædicat, et gratiam commendat conditoris sui. Sapientia itaque Dei ad restorationem cœlestis ruinæ, terrenum, ut ita dixerim angelum, factura hominem, primum ei domum in qua conditus habitaret, condidit, cujus fundamenta in terræ soliditate collocavit, cujus longitudinem ab oriente ad occidentem extendit, cujus latitudinem ab Austro ad Aquilonem dilatavit: cujus altitudinem ad cœlum usque exaltavit, quod et universæ fabricæ in modum cameræ quasi culmen quoddam protegens imposuit. Et ut magnæ domui sufficiens lumen adesset, solem,

lunam, ac sidera magna et præclara luminaria cœlo infixit: quæ a superioribus universæ domui infulgerent, ac domino domus indeficiens obsequium grata vicissitudine exhiberent. Vestitur ager floribus, vestiuntur arbores frondibus, ac fecundantur fructibus, ut novo domino de secreto sapientiæ Dei ad publicum processuro, novos fructus offerant, atque jucundum ei de varietate pulchritudinis suæ spectaculum præbeant. Festiva se exhibent elementa omnia, cœlum hilaritate vultus omnia lætificat, aer melodia avium tripudiat; terra dominum suum exceptura splendido cultu et multicoloribus se ornat, mare ac flumina crispantibus aquis et piscibus suis more lætantium sibi invicem natando occurrentibus gratulantur et ipsa plausu suo. Nec quasi ludicra quædam ista commemoraverim, ut vel aures audientium demulceam, aut plausum mihi excitem: sed ex consideratione istorum homo ut colligat, quantum Deo debitor existat: qui sola eum bonitatis suæ gratia ad hanc gloriam creaverit, ut in ministerium ejus elementa tam præclara ordinaverit: et usui ejus deputaverit, et quod in aquis natat, et quod in terra ambulat, quod in aere volitat, et quod in cœlo rutilat. Væ autem homini, qui in novissimo die tantæ gratiæ ingratus repertus fuerit: aut male vivendo, aut quod bene vixit, si tamen bene vixisse recte dici potest, propriis meritis ascribendo. Præparatis igitur in usum hominis necessariis copiis, *Faciamus, inquit, hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* O

dignatio! o gratia! Quis eam digne cogitet? quis verbis explicet? quis ut dignum est amet? Non ait, *Faciamus hominem ad imaginem angeli, ad imaginem archangeli, ad similitudinem cherubim aut seraphim. Sed quid? Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Quid est homo nisi lutum? Nam de limo factus est homo. Et quid est aliud dicere: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, quam Compingamus lutum, et faciamus Deum? Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes,* ait Scriptura; quæ testante Veritate solvi non potest. Divinitas in luto, tanquam imago in speculo refulget, et lutum in Deum solidatum est. O lutum quam vile, quam abjectum eras! ecce quam solidum, quam gratum, quam gloriosum factum es, postquam in manus coelestis figuli assumptum es. Recole ergo quid fueris, perpende quid sis, recole materiae vilitatem, perpende plasantis dignitatem: et ut tantæ solidati stabili semper pede innitaris, de manu figuli tui cave ne quando labaris. Hujus figuli artem et artis potentiam vas electionis commendabat: cum vasa figulo suo ingrata apostolica auctoritate corripiens, dicebat. *Annon habet potestatem figulus tui ex eadem massa facere vas, aliud quidem in honorem, aliud vero in contumeliam?* In hujus domum figuli Jeremias propheta, Deo cognitus antequam formatus, ante sanctificatus quam natus, jubetur prophetæ intellectum ascendere, et in typo figuli illius, in cuius domum jussus est descendere, istius artis, istius opus, istius potentiam admirari, et exemplo vasis dissipati et reformati lugentem populum læta promissione consolari. Sed quia figulus ille dissipata reformans, tempori illi serviebat, nos ad figulum nostrum revertamur: qui in principio temporis non dissipata reformabat, sed quod non erat formabat: quando ex luto suo non aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, seu vas unum perfecto decore in honorem tantum formabat et gloriam. Ad hanc conditionis gloriam et imaginis Dei speciale donum, et coeleste privilegium, collatum est homini munere conditoris et liberum arbitrium, ut qui et ratione et intellectu inter bonum et malum discernere posset, haberet et potestatem eligendi quod vellet: ut hoc ad laudem tribuentis et gloriam bene utentis altius cresceret, quod non ex necessitate divinæ jussionis, sed ex affectu propriæ electionis mala fugeret, bona appeteret. Neque enim verò nomine bonum appellatur, quod timore pœnæ, non amore sit justitiæ. *Timor autem non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem.* Falso ergo nomine bonum vocatur quod non in radice charitatis solidatur. Et hoc quanta est gratia! Quis enim dominus servo suo dicat, *Fac quod vis, serve, si vis? Quis dominus servum suum liberum dimittat, ut si nolit non serviat? Quis figulus fingit lutum, et non in usum suum? At figulus noster figmento suo omnia conferens, et in nullo prorsus illius egens, creato homini liberum sui arbitrium derelinquit, optionem ei tribuit eligendi quod voluerit. Quid vero magis congruum imagini*

Dei, quam foeda horrere, honesta amplecti? Quid magis conveniens rationi quam virtutes eligere, vitia delestari? Utrumque autem ei, bonum scilicet et malum proponitur, hujus usus suadet, illius prohibetur: stipendium et finis utriusque prædicatur, hujus vita æterna, illius mors, nihilominus et ipsa æterna. Omni itaque decore vestitum atque omni ex parte præmunitum in paradysum voluptatis quem ab initio plantaverat, introducit: omnium ei lignorum paradysi usum indulget, ab uno prohibet. In quo enim servus dominum se habere sciret, nisi mandatum acciperet? *Ex omni, inquit, ligno paradysi comede, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas; in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Proh dolor! ab illo hoste invisibili, ab illo inventore totius malitiæ et doli, qui plus dolis quam viribus perficit, nec in paradiso homo tutus esse potuit: quia tantæ gratiæ ingratus exstitit, Spiritu namque superbiæ afflatus, et fallacia serpentis antiqui supplantatus, dum sicut conditor esse voluit, nec quod conditus erat permanere potuit. Dum enim seipsum regere, quod solius Dei est, per tyrannicam affectat potentiam, mansuetissimi sessoris, sub cuius regimine tutus erat superbia effrenatus, contumaci cervice rejicit obedientiam, et dum quærit falsam, quam diabolus promiserat, divinitatem, peccato infrenatus, veram perdidit, quam gratia contulerat, et corporis et animæ immortalitatem. Tunc lignum illud saluberrimum tanquam a Deo creatum, et in paradiso plantatum, quod obedienti erat lignum scientiæ boni, factum est inobedienti lignum scientiæ et mali, quia gloria immortalitatis spoliatus, et nuditatis suæ turpitudine confusus, didicit quantum malum esset hominem Deo reluctari, creaturam non obedire Creatori. O crudelis et crudelitatis mater superbia! o pessimæ matris crudelis filia invidia! Nunquid tu beatior facta es, quia hic tecum miser effectus est? Ne læteris, ne extollaris, quia nec perditus periit, nec malitiæ tuæ muerone interemptus, funditus interiit. Nunc videbis figuli nostri potentiam, nunc miraberis, imo dolebis artis illius industriam: quod qui in veteri homine pulvèrem coelesti rore infusum, in angelicam gloriam formaverat, eandem in novo homine formam supernam omnem virtutem et principatum ac potestatem ad Dei patris dexteram, mira ac miranda artis suæ sapientia evehat. Fracti itaque vasis fragmenta recolligit, *Adam, ubi es,* dicit: ut amoris sit indicium, et consolationis subsidium, quod requirit perditum. De prævaricatione prævaricator arguitur, reo pœnitentiæ indicitur, sudor vultus ac penuria victus infligitur, in hanc vallem lacrymarum paradysi exsul detruditur, spinis et tribulis cruenta conscientia compungitur. Sed ne abundantiore tristitia absorbeatur, et desperatione penitus conteratur: mox in ipsa prima generationis humanæ sobole opus redemptionis humanæ in mysterio celebratur. Nam Abel justus et in typo summi sacerdotis primus, sacerdotii officio functus, de primogenitis et electis ovium oblatam.

hostiam Deo commendat per vitæ innocentiam. Cujus A hostiam Cain frater fraternæ charitatis exors, ut acceptam vidit, invidit : et stimulante invidia, malitiæ suæ mucrone, primus ipse confessus, innoxium occidit : cui non aliud crimen fuit, nisi quia innocens fuit. Ecce jam in mysterio sanguis veri Abel pro paternæ inobedientiæ delicto, ad Deum patrem cla-

mat, transgressori veniam postulat : culpam innocentia excusat, peccatum mundi sanguinis sui pretio æstimat. De cujus sanguinis utilitate, æ pretii dignitate, quia adhuc in umbra futuri caligamus, et ad ortum veri Solis nondum loquendo processimus, usque in plenitudinem temporis et adventum veritatis differamus.

PRÆFATIUNCULA IN LIBRUM TERTIUM.

Sermo Dei instar aromatum, quo plus teritur plus redolet, et quanto subtilius cribro spirituali discernitur, tanto suavior in eo gustus invenitur. Quod in hoc opusculo, præstante gratia ipsa de qua loquor, aliqua ex parte in memetipso experior, quia quanto eam pilo linguæ fortius tero, tanto suavitatem illius

plus sapio, plus diligo. Prægustato itaque quam suavis sit fructus laboris, coepto lætus instabo operi illam de cœlo unctionem invocans, quæ fessos laborantium artus perungendo recreat, et necessarias operantibus vires subministrabit.

LIBER TERTIUS.

In superiori operis hujus parte cum propheta B planxi lapsum de cœlo Luciferum, quem tenebris abyssi immersum, constat nulla miseratione Dei requisitum, aut aliquando requirendum. Deinde in hominis conditione admiratus sum gratiæ conditoris magnitudinem, quod luti vilitatem ad imaginem suam creaverit et similitudinem. Quem astütia serpentis circumventum, et de paradiso projectum, molita bonitate miseratus est, et qui tantæ claritatis angelum perire passus est, pro reparatione luti sui pie sollicitus est. Agnosce ergo, o homo, quantum debeas benignissimo domino qui nec pereuntem perire patitur, nec ab adverso avertitur, sed fugientem paterna charitate insequitur, revocat, blanditur et reverso non solum crimen ignoscit, sed et regnum repromittit. O larga bonitas, o ineffabilis benignitas, o gratia omni gratiarum actione proseguenda; quæ nulli te subtrahis, nullius facinoris enormitate vinceris; quæ ubique præsto es, omnia foves, omnia confortas, omnia protegis, omnia conservas. O contumax serve, o ingratus, cur Dominum non diligis; quem tam pium, tam benignum ubique experiris? Quæ est ista duritia cordis tui, quæ tanto igne charitatis non potest conflari? Sed ad gratiæ jucunditatem redeamus, et in ejus contemplatione jucundemur. Hæc justo Noe tempore tribulationis non defuit, quando universam terram peccatorum sordibus infectam, omnis quippe caro corruperat viam suam, diluvio quasi baptismo abluit. Hæc ei lignum in quo salvaretur et salvaret, ostendit; hæc ut arcam in suam suorumque salutem aptaret, præmonuit : quomodo fabricaret, quomodo compingeret, unde liniret, ipsa edocuit. Ac ne ullo tempore otiosa esset, in mysterio resurrectionis in octo animabus humanum genus, imo semen humani generis reservavit : de quibus paucis granis fertilis-

sima illa messis generis Abrahamæ pullulavit. Hæc justum Lot de incendio Sodomorum eduxit, quando ardentibus facinorosis sub umbra manus suæ protegit eum; sicut a flamma libidinis, sic et a flamma sulphuris. Jam vero Abraham de Ilur Chaldæorum educto, et in terram repromissionis gratia vocantis inducto, paulatim evanescentibus ignorantiae tenebris, lumen fidei cæco se mundo infundit, et testamentum cum Abraham disposito, lugentibus Sion benignissimus consolator Deus, ipsum gratiæ auctorem et testamenti mediatorem repromittit. *In semine tuo, inquit, benedicentur omnes cognationes terræ.* Unde hæc tam læta promissio? Unde hæc nova benedictio? Quo merito tuo, o homo? Tibi dictum fuerat, hoc certe promerueras, *maledicta terra in opere tuo.* Nunquid de radice maledictionis ascendit flos benedictionis, vere beatum semen, vere sanctum germen quod totam massam fermento peccati corruptam conspersione sanguinis sui sanctificat? Quod est ergo hoc semen? *Non dicit et seminibus, quasi in multis, ait Apostolus, sed quasi in uno et semini tuo qui est Christus.* Ecce semen Abrahamæ, ecce de quo ad Abraham facta est repromissio, ecce gentium expectatio, gentium benedictio. Hoc est illud semen verum, hoc granum illud evangelicum, quod sulcis fidei injectum, fructum affert uberrimum. Jam radicem in altum mittit, jam in ipsa fide Abrahamæ radicem infigit, quæ nullo unquam aestu areferi, nullâ prorsus possit manu hæretica evelli. Jam in fide unius Abrahamæ radix illa sancta coalescit, quæ postea in ramorum multitudine per totam mundi latitudinem dilatabitur, quæ tempore messis fide gentium quasi fructuum ubertate multiplicabitur. Ecce qui gratiam diligis, qui de gratiæ magnitudine inquiris, oculos mentis attolle, et in gratiæ auctorem respice. Considera, quod et in ipsa

umbra futurorum gratia operetur : et quod si-
 ne gratia salus humani generis nec adumbre-
 tur. Senex erat Abraham, uxorem sortitus in-
 fecundam, jam vetulam : quæ et si infecunda non
 esset, quia tempus pariendi jam excesserat, nonage-
 naria quippe erat, parere non poterat. Ætas, infecun-
 ditas, pariendi excusabat officium, ut, cessante lege
 naturæ, fides haberet meritum. Eduxit autem foras
 Deus Abraham Scriptura commemorat, et astrorum
 claritate ac multitudine ostensa, *Stellas*, inquit, con-
 sidera, has si potes numera, ipsis semen tuum coæ-
 quabitur, quod de uno filio repromissionis tanquam
 de grano benedictionis ad orientem et occidentem, ad
 aquilonem et meridiem dilatabitur. Et bene Abraham
 repromissionem accepturus, foras educitur, quia fides
 intra angustias humanæ impossibilitatis non includi-
 tur. *Credidit autem Abraham Domino, et reputatum
 est ei ad justitiam.* Non diffidit Abraham, non dubi-
 tat, non suam, non uxoris senectutem considerat ;
 Omnipotentem attendit qui promittit, et certissime
 eredit, quod qui dignatus est promittere potens est
 et facere. De fide itaque Patris nascitur Filius re-
 promissionis, gaudium utriusque parentis, spes
 multiplicandi seminis. De gaudio nomen sortitur,
 quia nativitate suæ gaudium universæ domui imper-
 titur, imo in illius typum vocatur Isaac, in cujus
 nativitate gaudium non uni domui, sed universo
 mundo cœlestis nuntius annuntiat. Parvulum hære-
 dem lactat mater gratulabunda, sedulæ nutricis
 officium tremula gerit ancilla. Senex pater exultat,
 convivium instituit, festivitatem celebrat, non tam
 quia filium ipse suscepit, quam quia in filio repro-
 missionis, totius mundi salutem et humani generis
 redemptionem repromitti, ut propheta intelligit. In
 ejus redemptionis mysterio, tentatus et jussus ut
 immolet filium suum quem diligit, Isaac, ut tot
 nominibus charitatis paterni exardescat flamma
 amoris, lætus obtemperat. Gladio accingitur, filium
 assumit, ligna præparat : nec tunc de repromissione
 hæsitans, quando gladium in jugulum filii evaginat.
 Vincit paternum affectum affectus in Deum : et quia
 Deum Patrem agnoscit, patrem se esse nescit. Stat
 itaque exserto brachio, ad obediendum promptus,
 fidelis famulus : stat super victimam suam sacerdos
 devotus, certissime confidens quod hostia sua tanto
 esset Deo acceptior, quanto sibi unici filii affectus
 dulcior. O beate Abraham, quibus te laudibus effe-
 ram? Quo te præconio magnificem? Merito constitu-
 tus es pater multarum gentium, in cujus fide fun-
 data est multitudo credentium. Quid innocens Isaac?
 Quid acceptabilis Deo victima? Non reluctatur, non
 recalcitrat, non contradicit, non remurmurat. Ex-
 sultat se electum Deo victimam, gaudet in se pro-
 batam patris obedientiam. Sed quia immortalis mori
 non poterat, et unigeniti Dei figuram unicus patri
 Isaac præferbat, fidei famulo angelus de cœlo in-
 clamat, ne in puerum manum extendat. Sed pro-
 pheta prophetis post tergum in futuras retro ge-
 nerationes reductis oculis, arietem inter vepres,

A hærentem cornibus videt et intelligit, et quia sine
 sanguinis effusione non fit remissio, ipsum offert
 pro filio. Hæc de fide patris nostri Abraham et Jesu
 Christi Domini repromissione, et in Christo gentium
 benedictione breviter perstrinxi, in quibus præcipue
 gratia emicat, quam commendandam suscepi; de
 quibus nihil humana sapientia, nihil humana sibi
 vindicat industria. Idcirco etiam (ut arbitror) et
 steriles conjuges secreto Dei consilio sortiti sunt
 sancti patriarchæ, Abraham Saram, Isaac Rebec-
 cam, Jacob Rachelem, in quorum actu, conjugio
 ac sobole, adumbratum est sacramentum Christi
 et Ecclesiæ; ut, deficiente naturæ adminiculo, intel-
 ligat homo ex sola se gratia salvatum, et non ex
 merito. Jam vero filio repromissionis ad propagan-
 dam promissam sobolem, uxor digna inquiritur, de
 domo sapientis servus sapiens, ætate et consilio ma-
 turus eligitur, manu subter femur domini imposita
 per Deum cœli jurat, et de femore Abraham Domi-
 num cœli nasciturum mysterio prophetat. Ad terram
 itaque et cognationem domini servus dirigitur, pru-
 denti consilio utitur, accumbit propter fontem aquæ,
 ut in limpidis aquis sapientiæ, contempletur pulchri-
 tudinem formæ uxoris desponsandæ. Et quia sacra-
 mentum desponsationis hujus forsitan et ipse intel-
 ligit, orationem fundit, de cœlo auxilium petit,
 sortem mittit, electionem Deo committit. Sortem
 autem signum voco, quod sibi ipse posuit, quod
 pro sorte habuit, quod puella quæ ad hauriendam
 aquam procederet, et in hauriendo tam sedula es-
 set, ut et sibi et camelis adaquandis sufficeret, digna
 esset quæ in conjugium patriarchæ transiret. Ecce
 et in hoc mysterio gratia affuit; ipsa servum spiritu
 consilii imbuit, ipsa genus sortis instituit, uxorem
 ipsa elegit. Sed in sortem thalami ascita Rebecca,
 sterilis permanet, uxoris officium non implet, ut et
 in repromissione necessariam esse gratiam patriar-
 cha intelligat, et fecunditatem uxori precibus obti-
 neat. Sed nec in certamine parvulorum in utero
 gratia defuit, qui nondum editi, certamen duorum
 populorum præcludunt, et de primatu contendunt:
 et gratiæ est, quod alter alterum superat, qui nec
 boni, nec mali quidquam egerat. Quorum qui po-
 sterius nascitur, priori præfertur : quorum alter
 domi habitat, et sub culmine protegentis gratiæ
 tutatur, alter foris vagatur, dum de semine Abraham,
 de observatione acceptæ legis, de diverso ritu cæ-
 remoniarum, de victimis hostiarum, ut evangelicus
 ille Pharisæus apud se tumidus gloriatur. De quo-
 rum alterius electione, alterius reprobatione, Apo-
 stolus apostolicæ eloquentiæ fluvio inundans, latius
 exsequitur : cujus super his sententiam qui nosse
 desiderat, in ipsum quod gloriam Dei enarrat, apo-
 stolicum cœlum intendat : et ipsum verba sua into-
 nantem audiat. Esau foris venatui, quasi propriæ
 justitiæ insudantem, paterna charitate Isaac amat :
 Jacob autem nihil de se præsumptem Rebecca
 materna dulcedine intus fovet, Isaac in typum Ju-
 daici populi primogenitum benedicere disponit, sed

gentium populum mater gratia dexteræ benedictis supponit. Fraudem subripiendæ benedictionis ipsa suadet, artem simulandi ipsa docet, et trepidante filio cœci officium ipsa implet. Vere pia mater, quæ ut filio benedictionem lucrifaciat, ministerium ancillulæ non recusat. Vere sapiens mulier, quæ sic novit hædos coquere, sic condire, ut gratiam caprearum et cervorum coæquent, aut etiam superent. Proposita enim Pastor bonus parabola, de ove centesima et dragma decima, utraque perdita et inventa, *Gaudium est, inquit, angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia.* Novit Rebecca, tanquam a viro instructa, tanquam viro officiosa, quis cibus Isaac plus placeat, quod genus condimenti suavius et sapiat. Non est alia in mulieribus similis Rebeccæ: tam sapiens, tam strenua, tam officiosa, tam sedula. Ipsa arte sapientiæ suæ sic hædo pellem detrahit, ut nudum non dimittat; sic sanguinem fundit, ut vitam non auferat. Senex igitur suavitate condimenti Rebeccæ delectatus, et haustu vini lætior redditus, filium benedicturus, osculum petit, osculum porrigit, quia nulla est benedictio sine charitatis osculo. Benedicens itaque imprecatur filio de rore cœli et de pinguedine terræ abundantiam, ut rore sapientiæ desuper infusus

A spiritualiter examinet spiritualia, et de pinguedine terræ faciat fructus misericordiæ. Sic sic semper gratia mater satagit pro filio quem diligit, sic mansuetos, sic humiles provehit: sic filios adoptionis Deo patri, quasi caliganti, et prioris ignorantie delicta non imputanti, quotidie benedicendos offerre non desinit. Simile quid et in nobis geritur, quando qui prior in nobis nascitur, rufus est et sanguinarius, et vitiorum asperitate totus hispidus; carnalia sectans, spiritualia nihili æstimans, plus lentis edulium quam primogenita diligens, primogenitorum dignitatem lentis vilitate, rem tam magnam, tam vili pretio distrahens. At vero qui posterior nascitur, simplex est et lenis, spiritualia sectans, carnalia nihili æstimans, instar rotæ terræ ad momentum vix hærens, ad cœlestia, toto se adnisu attollens; qui ut benedictionem paternam hæreditet, primogenita fratris lentis edulio, rem tam magnam, tam vili pretio comparat. Sed ut minor majorem superet, et posterior priorem supplantet, non est meriti, sed gratiæ: cum ille ordine nascendi princeps sit, et in corpore nostro regnum peccati primus obtinuerit. De quo regno gratia Dei nos eripuit, et in regnum Filii sui transtulit: in quo, quia omnium nobis laborum requies æterna promittitur, ab hoc interim opere fessi requiescamus.

PRÆFATIO IN LIBRUM QUARTUM.

Sicut color tunc magis nitet, et pulchrior apparet, quando subjectæ tabulæ manu pictoris inducitur, colorque a colore grata varietate inducentis distinguitur, ita scriptura quælibet legentibus gratior esse solet, quæ libris aut tomis distinguitur, exemplisque figuris ac testimoniis convenienter inductis, quasi multiplici colorum varietate intexitur. Unde et ego per amœnissimum antiquorum Patrum paradysum transiens, quosdam inde flores decerpo, et præsentis opusculo infero: ut ex nitore et decore

C cœlestium florum quantulacunque gratiam apud auditores suos sermo rusticanus inveniat. Ad hoc enim exempla sanctorum Patrum induco, et eorum gesta mira et humanæ infirmitati impossibilia, ut in eorum gestis eo magis perspicua divina sit gratia, quo in his humana virtus succubuisse, et humanum cernitur consilium defecisse. A peregrinatione ergo ac ob tomus iste sumat exordium: in cujus electione et benedictione narrationis suæ præcedens posuit terminum.

LIBER QUARTUS.

Jacob igitur fratrem timens sævientem, et pro subrepta sibi benedictione mortem intentantem, a matre persuasus, atque Evangelicum illud jam edoctus, *Si persecuti vos fuerint in civitate ista, fugite in aliam, et illud apostolicum: Date locum iræ, benedictione patris comitatus, peregre proficiscitur. Parentum autem solatio destitutus, miserationis Dei sinu fovendus excipitur, ipsa disponente iter dirigitur, ipsa præcurrente nocturna mansio conviatori providetur. Cum itaque ad quemdam locum devenisset, post solis occubitum posito ad caput lapide obdormivit. Corpore quidem mundo dormiebat, spiritu vero Deo vigilabat, et illud sponsæ: *Ego dormio, et cor meum vigilat, tanquam**

D amicus sponsi spiritu decantabat. Beato itaque exsuli tam beate soporato cœli panduntur, arcana Dei produntur, et pacis inter summa et ima, inter Deum et hominem charitate mediante reformandæ mysteria ostenduntur. Sublevatis enim oculis terrena supervolat, cœlestia penetrat, et scalam charitatis duobus præceptis, quasi duobus lateribus innitentem, et in his duobus legem ac prophetas indissolubili compage continentem, de terra videt ad cœlum usque protensam, et angelos Dei ascendentes et descendentes per eam. Videt et dominum desuper tanquam principium charitatis, scalæ innixum, et dicentem sibi: *Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui et Deus Isaac. Terram in qua dormis tibi dabo*

et semini tuo, eritque germen tuum quasi pulvis terræ. Dilataberis ad occidentem et orientem, septentrionem et meridiem, et benedicentur in te et in semine tuo cunctæ tribus terræ; et ero custos tuus quocunque perrexeris, et reducam te in terram hanc: nec dimittam, nisi complevero universa quæ dixi. In parentum domo constitutus, et parentum custodia septus, servulorumque obsequio delinitus, nihil divinum audit, nihil divinum aspexit, sed exsul et profugus, atque omni humano auxilio destitutus, Deum custodem, Deum protectorem invenit: et re-promissionem in semine suo benedicendas esse tribus terræ, Deo promittente, accipit. At vero Jacob mysterium visionis intelligens, et tempus gratiæ oculis spiritualibus jam intuens, lapidem, in quem tanquam in auctorem gratiæ caput fidei reclinaverat, erigit in titulum, et desuper oleum fundens, quasi de cœlo spiritum deducens, per lapidem prophetica manu inunctum, locandum prophetat in fundamento Ecclesiæ Christum. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, ait Apostolus, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Et magnitudinem tantæ gratiæ admirans, vere Dominus est, ait, in loco isto. Sed quid magnum, quid mirum, quod in illo loco Dominus est? Et in quo loco Dominus non est? Imo omnium locorum locus est, omnium temporum tempus est, ex quo omnia oriuntur, intra quem omnia currunt, in quem omnia revolvuntur. Sed lapis Christus de Spiritu sancto conceptus, de Virgine natus, atque oleo exultationis præ participibus suis unctus, locus est, in quo vere Dominus est. Et ego nesciebam, inquit. Simile quid, imo idipsum alius propheta et etiam plus quam propheta, Spiritum sanctum de cœlo super dominum descendantem, et manentem videns, loquitur, et ego nesciebam eum. Pavensque Jacob, quam terribilis est, inquit, locus iste; non est hic aliud, nisi domus Dei, et porta cœli. Vere lapis in titulum erectus, et cœlesti unctione infusus domus est Dei, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Est et porta cœli: quia per clavim fidei ejus cœlestia reserantur, et per ipsum Mediatorem ad Deum Patrem ingredimur.*

Nunc ad Joseph, narrationis ordine transeamus, et eum contra faciem nostram quasi perlucidum gratiæ speculum intendamus: qui zelo malignantium fratrum in servum venundatus, divina se conservante gratia ingenuæ mentis libertatem non amisit; qui in typo Christi impudicæ dominæ, tanquam adulteræ Synagogæ manu tentatus, relicto pallio, tanquam corpore in manus impiorum tradito, pudicitæ palmam victor obtinuit. Hic patris præsentis malitia fratrum subductus, et a terra nativitatis in terram alienam abductus, divinæ providentiæ gratiam ubique præsentem habuit: quæ nec adulterii crimine infamato, nec carcere incluso defuit. Et in carcere enim secunda est innocentia, et in vinculis libera. Joseph igitur carceris angustia clausus, in atrio cordis cum Deo deambulat, cum Deo loquitur, cum Deo philosophatur; et qui homines non aspexit,

A somniorum mysteria intelligit, et in pincernæ restitutione et pistoris damnatione, vocationem gentium, et reprobationem Judæorum prophetico spiritu præ-nuntiat. Uterque autem, tam pincerna scilicet quam pistor, post trium dierum sacramentum ventura sibi Joseph prædicente prænoscit: quia uno eodemque tempore, uno eodemque sacramento diversa meritorum stipendia uterque populus excipit. Cum enim ad ministerium æterni regis per fidem sanctæ Trinitatis gentium populus assumitur, ut de vinea quæ dicit: *Ego sum vitis vera, et pater meus agricola est, vinum exprimat, cujus gustu suavissimo conviventis Dei cor jucundum reddat. Tunc Judæorum perfidia, quæ in Trinitate deficit, quia Filium non recipit, capite pleclitur, ut qui in sanctis Patribus caput fuerant, in generatione adultera et degeneri, cauda fiant. Sed quia gratia divinæ miserationis tunc magis præsto est, cum humanæ consolationis spes jam nulla est, exsul ille et ignotus, levi pretio in servum emptus, qui ut eriminis et tanti eriminis in dominum reus, in supplicium carceri includitur, repente divino nutu de carceris injuria ad principatum totius Ægypti assumitur, in providentiam tanti regni universis præponitur, et qui in carcere fame forsitan laboraverat, spiritu consilii prædictus, a fame non solum Ægyptum, sed et mundum universum liberat. At Joseph mansuetus, et in ipsa gloria sua humilitatis suæ custos fortissimus, et illud legis: *Non eris memor injuriæ civium tuorum, licet nondum editum, spiritu jam edoctus, fratres agnoscit, non agnitus: quia qui fraterna viscera perdiderant, merito fraternos vultus non agnoscebant. Sed quia putrida vulnera ferro et cantherio indigent, contra reos columbina districtione sævit, geminis alis charitatis noxios percutit, et disciplina salutaris eruditos, violatæ charitatis commonefacit. Merito, aiunt, hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ ejus, dum deprecaretur nos, et non audivimus, idcirco venit super nos tribulatio. Nec tamen sæviens sævit, imo sæviens plus diligit, melius consult, ut cathartico medicinali, felle decocto invidiæ, induant et ipsi viscera misericordiæ: et irrorato melle fraternæ dulcedinis, et ipsi quoque fraternos vultus agnoscant in speculo charitatis. Ecce curiose speculator gratiæ, in hoc perlucidum speculum oculos delige, et magnitudinem claritatis ejus irreverberatis si potes oculis contemplare: quæ et qualis, et quanta hæc gratia fuerit, quæ venditum, servum, inopem, extorrem, damnatum, carcere inclusum, in potentis regni principem subita immutatione exaltaverit.**

Eadem gratia et Moysen parvulum, ab aquis Ægyptiis, ab aquis hæreticis, ne suffocaretur, salvavit, ipsa eum in filium filix Pharaonis adoptavit, imo per filium matrem sibi in filiam adoptavit, atque prophetica ei voce inclamavit: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum. Hæc parvulum Moysen, quem Synagoga mater in*

virum perfectum educare non potuit, ad virile robur perduxit, in tantum, ut Ægyptium cum Hebræo contendente, et quasi pugno perversi dogmatis eum cædentem, gladio confoderit, et sabulo absconderit, ac terreno pulvere terrenum operuerit. Super quo ab eo quem pro inflata fratri injuria, ut justus in misericordia corripiebat, proditus, et a Pharaone ad mortem expetitus, de manu quærentium animam ejus fuga elabatur, ipsum habens viæ ducem, et salutis protectorem, quem mox editus, et a patre temporali derelictus, sicut et a matre expositus, habuit susceptorem. O pietas, o clementia, o gratia, quæ et cum pater derelinquit, non deserit, et quem mater exponit, colligit, atque cum parentum arescit charitas, ipsa magis exuberat. Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum? ait Isaias; imo per Isaiam ad Sion Dominus, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit; ego tamen non obliviscar tui. Nam licet fidelibus suis divina consolatio nunquam desit, tunc tamen copiosior adest, copiosius protegit, quando persecutorum rabies amplius sævit, amplius exardescit. Hinc est quod Moyses in deserto rubum ardere, et non comburi miratur, quia nube clementiæ Dei in medio rubi consistentis obumbratur. Domino enim in medio Ecclesiæ consistente, quocumque igne persecutionis inflammetur, non comburitur: sed in similitudinem auri camino tribulationis decocta, auro purior redditur. At Moyses qui humano, ut homo, metu perterritus, a facie Pharaonis fugerat, gratia divinæ allocutionis confortatus, constantior redit, Ægyptios oppressores populi Dei decem plagis in virga legis erudit, sed non correctos fluctibus maris puniendos obruit, per quod ad terram repromissionis novo itinere filios repromissionis transmittit. Quid in his, et ex his omnibus tibi vindicas, humana imbecillitas? Quid te, o pulvis inanis, per inania jactas? Et rubi enim inflammata ignis obumbratio, et maris divisio, Ægyptiorum submersio, atque filiorum Israel transmissio, gratiæ Dei est, non meriti tui. Jam vero ubi his et aliis gestis atque signis, quorum plurima studio brevitatis prætereo, splendor gratiæ cæcis insulsit, legalis quoque tuba surdis insonuit: ut in antiquum homo primæ conditionis statum divina miseratione restituendus, multis primum documentis disceret quod nulla sapientia sua, nulla virtute sua, nullis meritis suis, sed sola Conditoris sui gratia recuperandi aditum invenisset. Audi, Israel, inquit legislator, legis tuba insonans; tu transgredieris hodie Jor-

danem, ut possideas nationes maximas, et fortiores te, civitates ingentes et ad cælum usque muratas, populum magnum atque sublimem, filios Enachim, quos ipse vidisti et audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere. Scies ergo hodie quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te ignis devorans atque consumens, qui conterat eos et deleat, atque disperdat ante faciem tuam. Ne dicas in corde tuo: cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: Propter justitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc possiderem: cum propter impietates suas istæ deletæ sint nationes. Neque enim propter justitias tuas, et æquitatem cordis tui ingredieris, ut possideas terram eorum: sed quia illæ egerunt impie, introeunte te, deletæ sunt: et ut compleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob. Scito igitur quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum duræ cervicis sis populus. Quid evidentius, quid manifestius? Ecce quia neque in gladio, neque in arcu tuo, o homo, gentes ferocissimas, et ex antiquo ad bella doctissimas, quibus nemo ex adverso resistit, obtinisti, et terram bonis omnibus affluentem possedisti. Et ne forte dicas: Et si viribus meis victoriam non obtinui, vel justitia mea promerui, audi, durissimæ cervicis te esse populum, et quod terram, quæ rivis lactis et mellis fluit, introisti, non tam tibi quam justitiæ patrum propter jusjurandum Dei præstitum. Ne sis ergo ingratus tantis beneficiis, nihil amori illius præferas, qui hæc omnia gratis tibi præstitit, cujus amor omni suavitate suavior, omni cunctidine est dulcior, cui comparata dulcedo temporalium, felle invenitur amarior. O quanto dispendio intimæ suavitatis nos ipsos afficimus, quando adulterrinis oculis in similitudinem prævaricatoris Adæ exteriora concupiscimus, quando in contemptum Creatoris plus creaturam quam Creatorem diligimus, quando propter vilia quædam et Christianis oculis, ne aspectu quidem digna, fraternos animos offendimus, et fraternam charitatem, quæ est vinculum perfectionis, contentiosa animositate dissolvimus. Nihil enim Christianis oculis præter Christum pulchrum apparere, nihil debet Christiano cordi præter Christum dulce sapere: qui ut affectus animarum nostrarum sapore divinæ suavitatis condiat, noxios carnalium affectuum humores igne charitatis suæ ipse decoquat, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum, Amen.

PREFATIUNCULA IN LIBRUM QUINTUM.

Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum Dei. Ut ergo perspicua nobis fiat abyssus evangelica, primum per cataractas suas abyssum inspi-

ciamus prophetiam, et aure diligenter apposita auscultemus quid Evangelio prophetia invocata respondeat.

LIBER QUINTUS.

Primus itaque nobis David propheta prophetica **A** tuba intonet : et quid ex antiquo a patribus suis de gratia Dei cognoverit annuntiet. Tu enim, inquit, Domine, manu tua gentes delesti et plantasti eos ; affixisti populos, et emisisti eos. Non enim in gladio suo possederunt terram, neque brachium eorum salvavit eos. Sed dextera tua, et brachium tuum, et lux vultus tui, quia placuisti tibi. Non enim in salvandis nobis nostra Deo merita, sed sua ei bonitas placet : nec tam obsequio nostro delinitus, quam inolita bonitate placatus, et dextera sua nos protegit et brachio defendit, atque illuminatione vultus sui, spiritu consilii nos instruit. Sed sicut de præterito, ita inquit et de futuro : *Rex meus Deus, præcipe pro salutibus Jacob. In te hostes nostros ventilabimus, in nomine tuo conculcabitur adversarios nostros. Non enim in arcu meo confidam, neque gladius meus salvabit me.* Ecce eodem sensu, quia et eodem spiritu legislator atque propheta, quasi duo cherubim intentis vultibus in propitiatorium sibi concinunt : et possessionem repromissæ hæreditatis, non labori suo, non industriæ, non virtuti, non bellicæ strenuitati, non denique armis aut meritis suis, sed gratiæ Dei, ejus et vere donum est, ascribunt. Sed sicut de fortissimo illo Scriptura commemorat, cujus iste fortis manu typum gerebat, *cæpit Jesus facere et docere*, gratiam quam voce David prædicat, factæ quoque commendat. Nam cum esset in oculis suis humilis et medicus ; in oculis domini magnus inventus, divino est ad regnum iudicio electus : atque in **C** firmamentum regni non lenticula, sed cornu olei manu prophetica unctus. Populi itaque providentiæ, et regni administratione suscepta, infestantibus allophilis, pace turbata, discrimini se sponte objicit, et ut bonus rex plus communi utilitati quam propriæ salutis consulit, atque immanem illum Goliath, monstrum potius dicendum quam hominem, corpore enormem, animis trucem, bellis assuetum, victoriis elatum, scuto fidei munitus, solus illo in tempore non expavit. Quis enim monstrum tam terribile non expavesceret ? Quis bellator a facie ejus se non absconderet ? At David noster fratrum suorum statura quidem minimus, sed fide maximus, aspectu pulcherrimus, atque roseo rubore in mysterio sanguinis Christi suffusus, expavescere non novit populi Dei inimicum, nominisque sancti blasphemum : sed intrepidus, et nec corporis nec armorum immanitate **D** territus, ulcisci parat, et populi sui injuriam, et nominis Dei viventis blasphemiam. Persuasus itaque a Saule, lorica ipsius induitur, galea tegitur, gladio æcingitur, sed his omnibus oneratus potius quam instructus, impeditus quam munitus, ne videretur spem victoriæ in armis regis et non in Deo posuisse, regia rursus lorica exiit ; galea detegitur, gladio discingitur. Quid aliud in hoc tibi facto videtur propugnator populi Dei innuere, quam gestis canere ;

non enim in arcu meo sperabo, et gladius meus non salvabit me? Ad nota igitur se confert, et invicta præsidia, armatura munitur apostolica, lorica fidei, galea spei, ac gladio verbi Dei, sciens inimicum Dei superari non posse, nisi per verbum Dei. Bellica autem arma nulla requirit, baculum pastoralem ut pastor accipit, quinque lapides limpidissimos, tanquam manu Dei limatos, atque digito Dei inscriptos, de torrente colligit, in pera pastorali abscondit ; hosti superbo ex adverso occurrit, unum impudorate fronti infigit : et immanem illam belluam ad singulare certamen singulos provocantem uno tantum ictu conterit, atque blasphemum caput proprio mucrone victor præcidit. Ecce quomodo David et imbellis homini de gratia Dei potius quam de viribus suis vel armis præsumendum, tam facto quam voce prædicat, quomodo regia se lorica spoliat, ut gratia melius se vestiat ; nec ad immanissimum hostem conterendum arma alia inquit, nisi virgam pastoralem et lapidem, quibus adversariæ potestatis principem a Christo perimendum, ut propheta intelligit. Perempto itaque Dei potius quam sua virtute populi Dei inimico, et gloriose in commune de adversariis triumphato, subactis deinde hostibus in regnum stabilitus, ad ædificandam domum domino, impensas regia munificentia præparat, dignam Deo domum facere secum deliberat : et quia sapiens consilio omnia gubernat, consilium cum propheta communicat, Domini voluntatem super devotione voluntatis suæ seiscitans. Sed quia dignam **C** Deo domum ædificare humana paupertas non sufficit, devotionem quidem laudat, opus autem divina censura non approbat, sed de utero ejus egressurum, et super thronum ipsius æterno imperio regnaturum denuntiat, adeo dilectum, in tantum de filiis hominum singulariter præelectum, ut et Deus, illi in patrem, et ipse æquo honore sit Deo in filium. Ipse inquit, quando completis diebus tuis quasi cæremoniis legalibus jam expletis, cum patribus tuis dormieris, ecclesiasticæ domus, in fide Evangelii fundamenta jacet, ipse in columnis spei parietes excelsos extruet : quos etiam ne aliquo ventorum aut imbrium impetu dissolvantur, sicut illam quondam in diluvio arcam bituminæ spiritali interius et exterius liniat, ipse ad **D** decorem tantæ domus rite consummandum, culmen charitatis imponet, in qua universa legis ac prophetarum insignia dependent. Filius autem qui David, imo in David universo mundo repromittitur, solus in filiis hominum dignus invenitur, tam sapiens, tam dives, ac tanta rerum omnium abundantia affluens, ut dignam Deo domum ædificet. Solus namque ex antiquo, et ab æterno edoctus, novit de quibus lapidibus domus Dei debeat construi, ad quam normam lapides singuli quadrari, qui in fundamento sterni, qui debeant in columnas erigi, qua qualitate alter alteri sociari, qua colorum varietate domus ornari ;

qua demum debeat laudum celebritate atque modu-
 lorum dulcedine dedicari. Hujus ad ædificandam
 domum Domini adventus præstolatur, hujus sapientia
 tanto operi idonea prædicatur: hujus repromissione,
 David magis quam regio solio gloriatur. In qua re-
 promissione admiranda sermonis Dei dispensatio,
 quod homini quamvis magno, quamvis sancto, ta-
 men homini, tanta et tam magna promissurus, quæ
 meritum hominis excederent, ad quæ nec ipsa ange-
 licæ dignitatis excellentia attingeret, primo eum ad
 seipsum revocat, et unde assumptus, qua et quo et
 per quem adductus sit commemorat. Commemorat
 humilitatem pastoralis officii, fastigium imperii, inde
 gratia assumptum, huc potentia adductum: se comi-
 tem fuisse itineris, se protectorem narrat in pericu-
 lis: quod nomen ejus regno, divitiis, bellis, victoriis
 extulerit, atque nomini fortium terræ cœquaverit.
 Primo itaque commonitione humilitatis contra vene-
 num elationis, quasi quodam antidoto spirituali hu-
 mani animi fragilitate præmunita, postquam in
 testimonium magnæ gratiæ, quæ contulerat, bona
 enumerat, ad cumulum beneficiorum regno repro-
 missi filii ipsius quoque in æternum stabiliendum
 promittit solium. *Ingressus est autem rex David, Scri-
 ptura ait, et sedit coram Domino et dixit: Quis ego
 sum, Domine Deus meus, et quæ domus mea, quod
 adduxisti me huc usque? Sed et hoc parum visum est
 in conspectu tuo, Domine Deus meus, nisi loquereris
 etiam de domo servi tui in longinquum.* Et paulo
 post: *Propter verbum tuum, et secundum cor tuum
 fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres
 servo tuo.* Ingressus est inquit. Et quo ingressus est?
 Prophetico scilicet ore ex verbis Domini super tot ac
 tantis beneficiis admonitus, et repromissis insuper
 multo majoribus, secretum cubiculi penetralia cordis
 sui ingreditur, seipsum coram se statuit, hinc me-
 rita sua, hinc divina pensat beneficia; et quia merita
 beneficiis longe sunt imparia, sedet coram Domino,
 humiliatur coram Domino, atque illius gratiæ omnia
 adscribit, a quo universa gratis sibi collata meminit.
*Propter verbum tuum, inquit, non propter meritum
 meum; secundum cor tuum, non secundum aliquod
 humanæ adinventionis consilium.* Ecce quomodo
 rex potens, rex sapiens, et ideo vere potens, quia
 sapiens, gratiam factis commendat, gratiam voce
 prædicat, nullumque homini tutius esse præsidium,
 quam gratiæ Dei subsidium.

Isaias autem humanæ fragilitati divinam gratiam
 intelligit, et asserit adeo per omnia necessariam, ut,
 remota gratia, sordidissimo panno menstruatæ com-
 parare non vereatur omnem hominis justitiam. *Facti
 sumus, inquit, ut immundus omnes nos; quasi pannus
 menstruatæ universæ justitiæ nostræ.* At contra David
 reum se ingemiscens, et reatum suum humiliter
 confitens, precemque devotissimam reis omnibus
 perutilem supplicandi peritus componens, de indul-
 gentissimi Domini bonitate spem veniæ jam præsu-
 mens: *Asperges me, inquit, Domine hyssopo et mun-
 dabor, lavabis me, et super nivem dealbabor.* Quid

autem panno menstruatæ immundus, aut quid nive
 mundus? Quis igitur abyssum istam divitiarum
 gratiæ Dei omni humanæ curiositati investigabilem,
 omni philosophicæ perspicacitati impenetrabilem,
 quantacunque sensus altitudine attingere poterit,
 quæ menstruas sordes, imo iniquitates nostras men-
 struis, adhuc sordibus sordidiores, humilis herbæ
 hyssopi tenui aspersione, tam eceleriter, tamque po-
 tenter, sic ad perfectum abluat, ut multitudine
 candoris vincat et candorem nivis. Nec ita hu-
 milis hyssopi tenuem aspersionem dixerim, ut im-
 potentem intelligi velim; sed tenuem, subtilem,
 divinam, adeoque potentem, ut sine ejus aspersione,
 nulla sit prorsus menstruatæ ablutio, nulla
 vel tabernaculi sancti, vel ipsius libri, aut populi,
 aut cujuslibet rei sanctificatio. Quæ et quanta est
 ista o filii gratiæ gratia? Unde obsecro cœpit?
 ubi desinit? Imo nec cœpit, nec desinit, sed ab
 æterno fonte æternaliter fluit, opportunoque in
 tempore quadrifido electorum cordibus flumine in-
 fluit, atque ad proferenda virtutum germina, arce-
 lam aromatum sponsi, temporanea atque serolina
 inundatione ubertim irrigat. Hæc est illa gratia,
 hæc est, inquam, gratia, quæ Æthiopem, qui juxta
 Jeremiam pellem suam mutare non potest, nativa
 nigredine dicto citius exuere potest, quæ pardum
 hæretici dogmatis varietate respersum, solo nutu
 immutat in unius fidei candorem gratissimum.
 Libet adhuc in admirationem tantæ gratiæ oculos
 desigere, et piissimi conditoris in humanam ani-
 mam ferventissimum zelum et affectum benignis-
 simum ex ipsis verbis suis colligere. Arguit in
 Jeremia Dominus Hierusalem fornicantem cum idolis,
 et in Hierusalem humanam animam fornicantem
 cum vitiis, et more clementissimi mariti uxorem
 adulteram zelantis, et conscientia admissi exterritiæ
 blandientis, et ad thorum legitimum indulta incesti
 venia revocantis, sic zelatur, sic blanditur, sic revo-
 cat, ac contra consuetudinem virorum se facturum
 denuntiat, ut incestæ, ut meretrici, ut adulteræ,
 tantum revertatur, et thori consortium et nominis
 dignitatem, et pristini affectus integram charitatem
 restituat. *Vulgo, inquit, dicitur: Si dimiserit vir
 uxorem suam, et recedens ab eo duxerit alterum vi-
 rum, nunquid revertetur ad eam ultra? Nunquid non
 polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem
 fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere
 ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te. Leva ocu-
 los tuos in directum, et vide ubi non prostrata sis. In
 viis sedebas, expectans eos, quasi latro in solitudine;
 et polluisti terram in fornicationibus tuis, et in malitiis
 tuis. Quamobrem prohibita sunt stellæ pluviarum
 et serotinus imber non fuit. Et sicut mulieris meretricis
 facta est tibi; notuisti erabescere. Ergo saltem amodo
 voca me: Pater mi, dux virginitalis meæ tu es. O pie-
 tas, o benignitas, o mira, o miranda charitas! Quid
 unquam clementius, quid unquam dulcius? Nos miseri,
 nos sepulcra dealbata, qui de nomine singularitatis, qui
 de habitu humilitatis, sanctitatem specietenus præten-*

dimus, ab intus autem de cadaveribus mortuorum putredinem et fetorem exhalamus, si peccatorem, si similem nobis viderimus, dedignamur, despiciamus : quia peccata nostra post dorsum nostrum rejecimus, et in festucam alterius trabe nostra neglecta, oculos intendimus. Si lapsum cernimus, si sauciatum a latronibus non miseremur, non compatimur : vulnera non alligamus, jacentem manu consolatoria non allevamus, et quia viscera misericordiae non habemus, miserum miserum praeterimus. Non dignamur hujusmodi osculo, non dignamur alloquio : panem ipsum cibarium, quem cum soricibus communem habemus, quem et de mensa canibus projicimus, cum consorte naturae nostrae, cum consorte vocabuli Christiani participare Pharisaeo fastu, ut nefas, abhorremus. Non remiscimur praeccepti, quod accepimus, quod frequenter audivimus, frequenter legimus : *Non abominaberis Aegyptium, quia advena fuisti in terra ejus.* Nemo nostrum est, qui in Aegypto non exsulaverit, qui Pharaoni non servierit, qui paleas illi materiam ignis non collegerit, qui sub onere ejus incurvus non ingemuerit. Quod si de domo servitutis, et de fornace ferrea, Christo duce, educti sumus : non abominemur Aegyptium, in cujus terra advenae fuimus. Si Hebraeum ad terram repromissionis suspirantem, sed adhuc sub Aegypto onere gementem, audimus, et vociferantem misereamur, concurramus : et ut legem Christi sic impleamus, fraterno oneri fraternae charitatis humerum supponamus. Sed, quod absque dolore eloqui non possum, timorem Domini obliti, et praeccepta ejus surda aure, et necessitatem fratris aridis visceribus praeterimus. At vero ut ad superiora revertamur, ille singulariter mundus, ille in filiis hominum solus mundus, in quem nihil inquinatum incurrit, cui angelica munditia collata nec ipsa sordes effugit, non dedignatur nos, non aspernatur nos, in foedissimo illo et foeditissimo cordis lupanari. Proh dolor ! proh pudor ! Quod dictu quoque horribile est, corruptori animarum diabolo prostitutos, et ut foeda foedis eloquar, a planta pedis usque ad verticem, a minimo scilicet cogitatu, usque ad perfectum operis, tota actione constupratos : tales, tam sordidos, tam viles, tam abjectos, humillimus et benignissimus Dominus non abhorret, non despicit, non abjicit ; tales sibi in conjugium adsciscit, talibus tanti reatus sibi consciis et conscientia exterritis blanditur, atque ut redire ad se debeant, ore placidissimo deprecatur. Mittit et legatos reconciliationis peritos, perfidiam non imputat, adulterium non im-

properat, et legationis seriem ipse ordinans. *Loquimini, inquit, ad cor ejus, id est, blandimini ei et advocate eam : quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius.* Commemorat primae desponsationis fidem, dotis magnitudinem, unam duorum in uno spiritu conjunctionem, communis thalami ornatum, et pulchritudinem, osculi jucunditatem, amplexus dulcedinem. His et hujusmodi demulcet trepidam, diffidenti reformat fiduciam, ac demum revertenti non servos, non amicos obviam mittit, primus ipse occurrit, prior in amplexus, prior in oscula ruit, atque tanti gaudii festivitate digna exultatione celebrata, in cellam aromatum dilectam introducit. Cujus dulci praesentia, amplexu, et oculis mirum in modum, imo ultra omnem humanum modum oblectata, jam praenimio aestu amoris sui impotens, seipsam vix sustinet, imo nec sustinet ; sed in collum dilecti languida relabens, amoris magnitudinem vocis ac jubili testatur magnitudine. *Filiæ Hierusalem, exclamat, filiæ Hierusalem, fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Quem languorem omni sanitate jucundiores aestimo, quem morte ipsa validiores non dubito, quem regnis ac sedibus praefendum conseo, in cujus comparatione aurum et lutum aequaliter penso. Quem quidem cum pro scintillula exigui amoris, corde amem, ore praedicem, fateor necdum novi, quis sit languor sponsae, de amore sponsi. Hanc ergo cellam aromatum, in qua sponsus et sponsa mutua amoris sui suavitate pascuntur, tu quisquis ille es avidus ciborum gratiae, et insatiabilis desiderii suavitatis intimae, hanc inquam vel improbitate evangelica irrumpe, vel furtivo silentio clanculum ingredi, et captato secreto sponsi et sponsae, ibi quære, ibi disce quæ sit magnitudo gratiae, non a me, qui hæc ipse ignoro, pauperrimo homine. His tamen interim si libet paupertatis nostrae ferculis vescere, atque dulci medulla evangelici frumenti cribro obedientiae utcumque excussa, atque charitatis oleo conspersa, pascere. Si quis autem paleam plus amat, quaquaversum per Aegyptum ipse sibi colligat, et si ita voluerit, civitatem Pharaoni exstruat : ego charitatem, rem tanti pretii, vili palea nec venalem habeo, nec ipse emo. Sanctum caput vestrum, Pater venerande, Vetustus dierum, in quo omnia matura sunt, nulla senescunt, quod enim antiquatur et senescit, prope interitum est, benedicat, et sub pedibus vestris communem omnium nostrum adversarium velociter conterat. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM SEXTUM.

De gratia Novi Testamenti.

Solent navigantes navigandi periti pro qualitate ventorum sinum veli aut extendere, aut contrahere, obliquare, aut in directum tendere, et quo magis pertransire accelerant, eo largius velum vento relaxant, ut tanto celerius navis onusta cursum expleat, quanto currentem impetus venti a tergo

incumbentis plus adjuvat. Mihi igitur æquor tanti mysterii carina obedientiae sulcanti, velum pauperis ingenii video non contrahendum, sed dilatato sinu pii desiderii, totum Spiritu sancto expandendum, ac totis medullis, veni, Spiritus, a quatuor ventis, cum propheta exclamandum. Si enim prophetae

mandatur, ut potentiam Spiritus invocet, ad vivificanda ossa arida, in typum unius tunc populi; quanto magis mihi pertenui spiritu, de vita omnium in Christo gentium scribenti necessitas incumbit suppliciter invocandi et exorandi digne septiformem gratiam Spiritus sancti, ut ab ipso doctus possim pro captu humanæ angustiae eloqui magnitudinem gratiae vivificatricis, atque modum vivificationis? Ipsum ergo voce, ipsum corde, ipsum votis, ipsum invoco desideriis, ut sicut sub umbra ejus gloriosus ille gloriosae Virginis uterus intumuit, atque ipso deducente de sinu Patris per ejusdem uteri thalamum caelestis ad nos sponsus processit; ita ex ipsius

A visitatione catholicum de incarnatione verbi Dei sensum concipiam, atque pro effatu balbutientis infantiae condigno verbo ipsum quod in principio erat verbum in mundum efferam. Et valde oro ut nequaquam usque adeo benignissimus ille consolator immundi tugurii sordes abhorreat ut servulum suum offensus pertranseat, atque in hoc sudore vultus sui pauperem suum inconsolatum praetereat. Sicut autem in sacramento Veteris Testamenti tractam hujus operis partem numero distinxi quinario, ita residuam in honorem septiformis spiritus, dignum duxi numero insignire septenario.

LIBER SEXTUS.

Cum innumera sapientiae Dei consilia adessent, quibus quod adversum nos erat peccati chirographum abolere posset, hoc potissimum elegit, unde redemptus homo redemptoris sui mirum erga se affectum disceret, atque æmulandae virtutis ab ipsa Dei virtute documentum caperet. Neque enim omnipotentiam Dei in illam quasi necessitatis causam coartandam aestimo, nec ideo a Deo, et in Deum assumptum hominem, quia homo aliter redimi non posset. Fateor, aliter homo redimi non potuit, quia redemptor aliter noluit. Voluntas ergo bonitatis ejus, consilii sui causa fuit, non necessitas aliqua impossibilitatis, omnipotentem manum eo usque contraxit, ut si homo non fieret, redimere hominem nequaquam posset. Mira autem et ineffabilis atque omni sensui incomprehensibilis dignatio, ut Deus homo fieret, plenitudo se exinaniret, panis esuriret, virtus lassaretur, vita moreretur. Sed cur hoc? Ut a Deo assumptus homo Deus fieret, ut exinanitus exinanitos impleteret, esuriens jejunos pasceret, lassus dissolutos confortaret, mortuus mortuos vivificaret. Magna plene gratia, mira dignatio tanta tantae majestatis exinanitio. Quantum putas exinanitus erat immensus brevissimo atque mundissimo unius virgunculæ utero inclusus? Quantum exinanitus erat Omnipotens, in teneris infantiae annis, et membris, etiam sui impotens? Quantum exinanitus erat ille singulariter dives, et solus sibi sufficiens: ut qui caelos luce induerit, pannis involutus sit? Quantum exinanitum erat illud angelorum ineffabile gaudium, cum in cunis vagiret, ac primi parentis ærumnae causam defleret? Quantum demum exinanita erat majestas illa virtutibus adoranda, potestatibus tremenda, a peccatoribus irrisa, ac facie sputis illita? Ne quis autem existimet ita exinanitam in assumpto homine divinae majestatis potentiam, quasi in infirmitate nostra omnipotentia Dei defecerit aut ex aliqua sui parte imminuta sit. Ita vero in eadem persona utriusque naturae proprietatem distinguat, ut infirma homini, divina Deo attribuenda intelligat. Ipsa igitur Filii Dei exinanitio nihil aliud esse credenda est

B quam dispensatoria in Filio hominis divinae majestatis occultatio. Cum ergo ad requirendam ovem perditam, hanc potissimum, ut diximus, viam pastor bonus praelegisset, in creando novo homine, novo usus est creationis genere. Et dignum erat ut qui corruptam in Adam massam sanare veniebat, non de semine corruptionis, sed de potentia Spiritus sancti nasceretur. Quæsitæ ergo sponsa speciosissima inter filias hominum, de cujus utero *tanquam sponsus de thalamo* ad nos *procederet speciosus pater filii hominum*. Quæsitum est dignum sapientia Dei signaculum sub quo signaret mysterium a sæculis absconditum. Quæsitum est vitrum mundissimum atque solidissimum, per quod igneos radios transmitteret sol justitiæ ad effugandas tenebras gentium; ex quibus puritas vitri et claritatis augmentum conciperet, et integritatis detrimentum non sustineret. Quænam hæc sponsa tam elegans, tam decora? Ubinam terrarum tam speciosa quæ Filium Dei de sinu Patris alliceret, et in amplexus suos vinculis charitatis pia violentia captivum traheret? Diu quæsitæ, multis sanctorum votis expectata, tandem inventa est specialis illa specialiter digna, singulariter pulchra virgo Maria. Sed a quo inventa? Nunquid ab homine? Nunquid ab aliquo vel caelestis exercitus principe? Imo ab ipso angelorum atque hominum conditore: ab ipsa sapientia Dei, quæ æternaliter ab ore procedit Altissimi; quæ penetrabilior est omni gladio ancipiti, quæ usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum ac medullarum pertingit, quæ cogitationes et affectus singulorum, ipsas quoque cogitationum et affectuum origines sola investigare sufficit. Ipsa Mariam sibi in sponsam ab æterno ordinavit, ipsa in plenitudine temporis castissimum Mariæ uterum in tabernaculum sibi sanctificavit, ipsa templum suum in Maria omni gloria et decore super omnium creaturarum visibilium atque invisibilium pulchritudinem adornavit: quantum voluit, et quantum nasciturum de ea decuit. *Sapientia* enim, ait *Sapientis, edificavit sibi domum, excidit columnas septem*. Ipsa sibi ipsa plane sine viri

ad ianiculo domum in Maria edificavit, ipsa columnas excelsas domui suae excidit, quibus suffultus castissimus sacratissimae virginis uterus, in aeterna pudoris sui stabilitate permanet inconcussus. Inventa itaque virgine casta, virgine sancta, et tam casta tamque sancta, ut Filio Dei desponsanda, in officina Spiritus sancti, industria summi artificis, tantae virginis tantaeque prolis futurae matris, preparantur ornamenta. Quo studio, qua diligentia, quanta ambitione, quanto cultu, non est paupertatis meae eloqui: sed quibus decuit matrem Christi, umbraculum Spiritus sancti, reginam caeli, reginarum imperatricem adornari. Eligitur et nuntius unus ex multis milibus tanto rege dignus, tanto mysterio idoneus, tam amicae legationis peritissimus, ad deferendam virgineo pudori reverentiam mitis ac placidus, Gabriel dictus, quia fortitudinis Dei nuntius. Mittitur itaque ut celerius cat, quia plenitudo temporis jam aderat, ut dilectae sponsae condigna sponsalia perferat, ut gloriosae Virgini ornamenta non minus gloriosa offerat; atque post numerum exhibitionem, novam et inauditam mundo salutationem consequenter inferat: *Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. O quanta gratia plena erat, quam et ipsa dignitas angelica tam devote, tam officiose salutabat! *Ave*, inquit, *gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. *Ave, gratia plena*, Spiritu sancto implenda, ac totius mundi exinanitionem, plenitudine ventris tui impletura! O quanta gratia, quanta Mariae benedictio, per quam sanata est Eve maledictio! *Dominus tecum*. Miro ac stupendo modo idem cum sponsa sponsus; idem ex matre filius. Cum sponsa sponsus, novum creando hominem; ex matre filius, novum seipsum exhibendo hominem. *Dominus tecum*, non generali tantum benedictionis gratia, qua et cum ceteris sanctis est, ita et tecum; verum etiam et singularis prerogativa gratiae sicut cum matre filius, *dominus tecum; Dominus tecum*, ut viscera tua sanctificet; *Dominus tecum*, ut in carne tua humanam sibi naturam associet; *Dominus tecum*, ut areolam ventris tui nova benedictione irriget; *Dominus tecum*, ut ex paradiso uteri tui divini germinis fructum producat, qui solus ex cunctis fructibus filiorum hominum, vermem corruptionis nesciat. *Benedicta tu in mulieribus*. *Benedicta* in mulieribus, *benedicta* praeter cunctis mulieribus, deus mulierum, *benedictio* virorum ac mulierum. Jure, inquam, *benedicta* in mulieribus, quae opprobrium antiquae deceptionis manu reconciliationis a cunctis abstersit mulieribus. Quid enim? si reatus per Evam, et justitia per Mariam; si reatus poena per Evam, et reatus venia per Mariam; si maledictio antiqua per Evam, et benedictio nova per Mariam. Ad extremum si mors per Evam, nihilominus et vita per Mariam. Jure igitur Mariam omnis conditio, omnis aetas, omnis gradus angelica salutatione honorat; jure Mariae omnis vox, omnis lingua, omnisque conscientia cum angelo proclamat: *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus*. Qua

A salutationis insueta formula territa nobilis illa virguncula, vultu demisso, tacita aestuat, tacita secum cogitat atque priusquam salutanti se, officium responsionis rependat, qualitatem ac modum salutationis in libracordis ut prudens examinat. Maria pudoris sui custos fidelissima, sicut turtur erat solitaria elongans et fugiens, atque in solitudine cordis secum commanens, nidulo castitatis insidens, ac sanctae meditationis pullos ad robur consummatae virtutis fructibus contemplationis enutrens. Maria secreti amica, quietis studiosa, in cubiculo assidua, in publico rarissima, tumultus oderat, occursum fugiebat, ne saepius visa, etsi non conscientiae vel famae maculam contraheret, quam raro effugit, qui se turbis hominum ultro immergit. Audiant virgines, audiant coenobialis palaestrae professorum: qui professionis immemores, et quietis impatientes, per provincias, per castella, per oppida discurrunt: et simulata utilitate Ecclesiae suae, sed revera prodita salute animae suae, tumultibus hominum, et coeno saecularium actionum contra habitum sui reverentiam impudenter se immergunt. Sed quid servis Christi cura coeno mundi? Quid civibus caeli, cum inquilinis saeculi? Quid margaritae, cum sterquilinio? Quid solitarius in populo? Nec ista dixerim, ut suggillum ministros Christi, ac ministros servorum Christi: quae impietas longe sit a sensu pauperis Christi. Absit a me, ut quos Deus laudat, ego vituperem, quos Deus commendat, ego reprohem, quos laude potius et honore dignos judico, quibus reverentiam et ipse libenter defero! Ministri enim Christi sunt imitantes Dominum suum, qui de sinu Patris in hanc vallem lacrymarum exivit, et in sudore vultus sui requiem nobis providit. Ejus itaque imitatores existunt, qui, ut fratribus suis intus quietem provideant, in labore et ærumna, cum Apostolo foris desudant: ut in tabernaculo Dei hyssus et hyacinthus, purpura et coccus, quae quidem injuriam imbrium ferre non possunt, intacta permancant, impetus tempestatum ipsi portant. Solliciti sunt cum Martha et turbantur erga plurima: et ut fratribus suis vacare liceat, et gustare quam suavis est Dominus, de calice felle misto, ipsi gustant quam amarus est mundus.

D His itaque in commonitionem mei ac similitudinem mei quasi per excessum dictis, ad purissimum virginitatis speculum Mariam, oculos reflectamus: et quomodo salutantem se angelum exceperit videamus. Salutationis novitatem stupet, salutata interim silet: ut in respondendo procacior appareret, quod virginem dedecet. At legatus prudens virgineo pudori consulens, ac trepidanti blandiens: *Ne timeas*, inquit, *Maria: ne timeas; invenisti gratiam apud Dominum, ne timeas*. Apud Deum gratiam invenisti, ideo te gratia plenam dixi. Apud Deum gratiam invenisti: et ideo Filium Dei parere meruisti. *Ecce enim concipies in utero, et paries filium*, non quemcunque, sed magnum; non terreni patris, sed Altissimi Filium. Ne mireris, ne incredula sis verbis meis, quia salva consistere vides virginis claustra pudoris. Uterus tuus implebitur, sed si-

guaculum uteri non dissipabitur. Tu filium paries, sed ille honorem matris non minuet. Virgo es, mater eris; beata, quia virgo, beatior, quia mater; sed hoc privilegium in æternum sola possidebis. Sicut enim in partu nec habuisti, nec habitura es similem, ita et in privilegio dotis alteram non habebis comparem. Nec ideo te distingas futuram matrem, quia nec tuum virum, nec illius nosti patrem. Qui enim te in tempore sibi elegit matrem, ab æterno jam habet patrem. Patrem habet, matrem nondum habet; ideoque missus sum ad te, fide te ei desponsare. Accomoda ergo fidem, et suscipe prolem, et beata mater eris, quia Deum et hominem generabis. Mira sunt quæ dico, mira et inaudita, sed non sunt Omnipotenti impossibilia. Hortus conclusus, fons signatus uterus, sed ideo bene conclusus, ideo firmiter signatus, quia soli Deo pervius. Ne timeas pudori tuo, columba sine felle domina mea, quia Domini mei mater et sponsa, quia claustra tua sicut in conceptu, ita nec in partu sunt resolvenda. Sol per vitrum intrans et exiens, vitrum non solvit, creator solis, matrem suam illibatam conservare non poterit? Si autem causam adventus mei et utilitatem partus tui inquiris, audi nomen filii tui, et intelliges fructum ventris tui. Jesus enim vocabitur, salvator erit, ad salvandum venit. Gaude ergo, domina mea; gaude ad tantam gratiam te esse electam matrem, ut totius mundi generes Salvatorem. His et aliis hujusmodi imo longe aliis, et si non ab angelo dictis, a superventuro tamen Spiritu sancto mundissimo cordi Mariæ inspiratis fidem adhibet dictis, nihil hæsitat, nihil dubitat; implenda fideliter credit, quæ ventura Omnipotens repromittit. Confert ut arbitror cum verbis angeli verba prophætæ, cum his quæ audit, ea quæ legerat, et auditis eo melius credit, quod a propheta angelus non dissentit. *Ecce virgo concipiet*, propheta ait, *et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Ecce virgo concipiet et pariet filium* Isaias præcinit. *Ecce concipies in utero, et pariet filium* Gabriel succinit. *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel, id est nobiscum Deus* Isaias prophetat; *et Filius Altissimi* vocabitur Gabriel Mariæ annuntiat. Hæc, ut arbitror, utrumque pensat, confert, examinat, atque tanto uberius novis fidem accommodat, quanto cum antiquis concordius consonant. Jam se igitur imprægnandam, jam se parituram ineunctanter credit, modum tamen quo id fieri debeat inquit, quia hoc nec in propheta legerat, nec ab angelo audierat. *Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quomodo fiet istud? Vir non est mihi agnitus, unde mihi filius? Virgo sum, mater quomodo ero? Quomodo fiet istud? Non est filiorum Adam ista lex, ut sine viro concipiat mulier, sine patre nascatur puer. Hac lege, hoc ordine, omnia ab initio ad nos usque sæcula decurrerunt, ut de viro mulier imprægnetur atque de patre puer generetur. Ista quæ astruis, quis vidit, quis audivit? Insueta sunt usu, incognita visu, incomperta auditu. Quomodo ergo fiet istud? Spiritus sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Divina sunt quæ nuntio, magnalia*

sunt Omnipotentis quæ prædico. Ita Omnipotens voluit, ita Omnipotens disposuit, qui in cælo et in terra omnia fecit quæ voluit. Voluntas Dei naturæ ordine non regitur, sed pro arbitrio voluntatis Dei, ordo naturæ dirigitur. Nec dicendum est extra cursum naturæ fieri, quod Dominus naturæ ita decrevit fieri. *Spiritus sanctus superveniet in te.* Spiritus sancti potentia in utero tuo creabitur, qui duabus naturis in eadem persona in unum convenientibus, Spiritui sancto æqualis habebitur. Et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ne timeas pudicitie speculum, æstum libidinis; virtute Altissimi adumbraberis. Sicut umbra fervorem removet, refrigerium præstat, sic interposita virtus Altissimi excludet æstum peccati, ac rore divino infundet secreta ventris tui. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Merito sanctum nascetur, quod de Spiritu sancto concipietur. Juste vocabitur Filius Dei, qui virtute creabitur Altissimi. Hic est ordo, hic est modus conceptus et partus virginæ, voluntas atque omnipotentia Dei. His convenienter instructa, his sufficienter edocta, ecce, inquit Maria, *ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum.* Ancilla sum Domini; ancilla sua, licet ei ut libet uti. Conditionem attendo, ancillam me recognosco, devotæ servitutis voluntatem Domino meo offero; obsequium ad quod de me exigor, promptâ devotione exsequor. Multum est mihi et valde multum, quod ancilla mereor vocari: ad illud tam excellens vocabulum paritas mea non occurrit, ut mater Domini debeam appellari. Fiat mihi secundum verbum tuum, ut in me caro fiat, quod in principio erat, Verbum. Fiat mihi ut digna inveniar, per quam mundus gratiam reconciliationis inveniat. Fiat mihi ut in terris ei præbeam corporis mei hospitium, qui me postmodum in cælis in regni sui assumat consortium. Hæc de plenitudine gratiæ, quæ in uterum gloriosæ Virginis divinitus influxit, et inde in universum mundum profluxit prolixius exsequenda credidi, ad ostendam magnitudinem gratiæ Dei, quæ nullis præcedentibus meritis per Mariam collata est homini. Quidquid enim Mariæ speciali licet prærogativa, gratia Dei contulit, hoc in salutem totius mundi miseratio divina providit. Mariæ bonum commune est omnium, et de plenitudine Mariæ impleta est solitudo gentium. Quisquis ergo avidis faucibus suis dulcedinem gratiæ, cum debita reverentia accede ad plenitudinem ventris Mariæ. Tanta inde ubertas pietatis, tanta fluit pietatis suavitas, ut nec ubertas defectum, nec suavitas noverit fastidium. Bibe ergo, bibe de hoc fonte pietatis: bibe, ut avidas fauces impleat, sed ne putes quod bibendo sitim extinguas. Amor æternorum hoc habet proprium ut amantium semper inflammet desiderium, nunquam amantibus aliquod sui ingerat fastidium. Nulla mens æstimare, nulla sufficit lingua enarrare quantum per virginum decus Mariam Deus homini contulerit gratiam: Maria stella maris, lumen errantium, spes desperantium, consolatio mœren-

tium, commune gaudium omnium Christi fidelium. De cujus laude nondum desiderio satisfacimus, nec aliquando in defectu corruptibilis hujus vite satisfieri posse credimus. Prægustata autem suavitate laudis ejus, desiderium nostrum magis ac magis accenditur, sed quotidiana memoria ejus ac frequenti iteratione dulcissimi nominis ipsius, quasi divino quodam rore pii desiderii æstus refrigeratur. Neque enim post illud singulare dilecti filii sui nomen, quod est super omne nomen, aliud nomen cœlum aut terra nominat: unde tantum gratiæ, tantum spei, tantum suavitatis, tantum consolationis, piæ mentes concipiant. Quotiescunque enim dulcissimum nomen illud Maria, amatores illius audiunt, toties ex pio auditu et suavitate auditi nominis, nescio quid inenarrabilis jucunditatis intus trahunt. Nomen namque Mariæ mirum quid suave ac divinum in se continet, ut, cum sonuerit, ami-

ais cordibus amicæ suavitatis odorem spiret. Et mirum illud est de nomine Mariæ et valde mirum, ut millies auditum, semper audiatur quasi novum. Maria virgo sancta, mater Deo digna, benignissima consolatrix, piissima reconciliatrix, potentissima suorum advocatrix. Videbor cuilibet in laude Mariæ nostræ, nostræ, inquam, nostræ, videbor forsitan nimius; sed nemini, nisi qui fuerit et matri ingratus, et in filium impius. Libet adhuc, et in æternum libebit gloriosæ dominæ, gloriosæ Virginis, et gloriosissimæ matris immorari laudibus, sed quia in longum sermonem produximus, in laudem Mariæ sermonem de Maria terminemus, pro universis beneficiis per piam matrem nobis collatis, gratias agentes piissimo et unico Filio ejus, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM SEPTIMUM.

Moris est Scripturæ sanctæ, ut se invicem testimoniis suis, quasi columnis quibusdam fulciat, et res difficiles atque humanæ diffidentie incredibiles, alterius rei æque difficilis exemplo astruat. Condescendit enim sermo divinus auditoribus suis, et quos solido cibo nondum videt idoneos, teneritudine lactis interim nutrit. Unde in Ezechiele Dominus cum laxandam captivitatem populi Judæorum promitteret, et illi potentiam Dei ex sua imbecillitate metientes, præ magnitudine calamitatis hoc etiam Deo impossibile crederent proponit similitudinem, et ex comparatione magis difficilis ac magis insueta ad credendum suadet incredulos. Proponit

enim prophetæ ossa multa nimis, carnibus nudata, nervis dissoluta, et in tantum arida, ut utrum vivificari possint etiam prophetæ fides diffidat; quæ ad imperium Domini vaticinante propheta dicto velocius carnibus vestita, nervis sunt compacta: et a quatuor ventis flante Spiritu vivificata, et in antiquum vite statum super pedes suos sunt restituta. Sicut autem proposita sunt hæc domui Israel in portentum, ita etiam gloriosæ ac perpetuæ Virginis Mariæ infecunda anus Elizabeth proposita est in exemplum, ut tum in Elizabeth, quam in se omnipotentiam Dei disceret, qua quando vellet, et quomodo vellet, naturæ cursum retro converteret.

LIBER SEPTIMUS.

Et ecce, inquit Gabriel, ecce Elizabeth cognata tua, et ipsa concepit filiam in senectute sua, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Si ordinem naturæ respicis, in Elizabeth non invenis. Ab anu et sterili partum natura non exigit, quæ et si sterilis non esset, nihil hujusmodi nature vetula deberet. Si autem et vetula et sterilis, qua lege naturæ concepit? Sed deficiente natura, prævaluit gratia: quia apud Deum non est impossibile omne verbum. Verum quia hujus opusculi mei causa est obedientia, materia, gratia, absurdum est silentio præterire qui præco est gratiæ. Præco enim gratiæ de gratia concipitur, per gratiam nascitur, gratia matris adhuc in utero perfunditur, de gratia nomen sortitur Joannes, id est Dei gratia dicitur. Libet itaque ad superiora respicere, et hæc paulo latius ex ordine digerere. Judex æternus prætorium mundi ingressurus, subitus et improvisus reis supervenire noluit, sed dignum se præconem ante faciem suam præmittere

studuit, qui reis poenitentiam indiceret, et venienti judici clementiæ viam sterneret. Proprium est enim benigni judicis ut sicut obstinatis districtus et terribilis, ita poenitentibus appareat clemens et mitis. Et dignum profecto erat, ut præco tanti judicis, magnis et ipse commendaretur præconiis, ut in dignitate præconiis mundus disceret, quantæ excellentiæ judex esset. Mittitur itaque de cœlo nuntius, non quilibet, sed Gabriel archangelus, in tempore sacrificii ad Zachariam sacerdotem Domini, ut dum ille de arcordis in cœlum dirigit incensum orationis, per celestem nuntium lætificetur de exauditione precis. Et bene tempus mysterio atque mysterium temporis congruit, ut, dum sacerdos intus cum odore incensi Deo offert vota populi, et populus ipse foris pro salute sua Deo supplicat, tunc sacerdos intus in secreto cordis de nativitate præcursoris Domini et salute populi, secreta consilii Dei ab angelo edoctus intelligat. At Gabriel archangelus legationis hujus-

modi peritissimus, a dextris altaris incensi astat, quasi positione sua clamans, quia dextera sint, quæ nuntiat. Pulchre a dextris altaris incensi, quia exauditam esse indicat per sacerdotem orationem populi. Pulchre, inquam, a dextris altaris incensi, quia fortitudinem annuntiat dextera Dei. Qua visione sacerdos devotus, divinis totus intentus, eo magis quia angelica perterritus, tacita secum cogitatione aestuat, quis sit, unde adsit, quid sibi velit, secum mirans. Non hominem credit: qui in tempore illo et in secreto illo, in hora scilicet incensi, et intra secretum veli, subito se sanctis ingesserit. Eo magis miratur, eo magis trepidat, et divinum aliquid esse credens, reverentiamque divinis exhibens, reverenter exspectat, donec ipse qui venerat, adventus sui causam aperiat. *Ne timeas*, inquit, benignus ille trepidantium consolator; *ne timeas*, quia ad nostrum ingressum timere eos non convenit, qui hostiam laudis in odorem suavitatis Deo offerunt. *Ne timeas*, quia tristitia non sunt quæ nuntio, grata sunt, jucunda sunt, et plena gaudio. *Exaudita est oratio tua*, tanquam pro salute populi, tanquam pro redemptione totius mundi, Deo gratanter oblata. *Exaudita est oratio tua*, ejus merito jam accepta, qui futurus est sacerdos et hostia. *Exaudita est oratio tua, et Elizabeth uxor tua pariet tibi filium*, non filium tantum carnis, sed et repromissionis; non naturæ, sed gratiæ, quia lippientis Liæ utero partu sex filiorum effeto, tempus jam instat quo Rachel magis dilecta, gratia fecundata, filios dextræ parere jam incipiat. Et ut cuncta te edoceam, *Joannes vocabitur*, quia magnæ gratiæ, magni apud Deum meriti habebitur. *Magnus enim erit coram Domino*, in opus magnum jam præelectus, in opus magnum postea assumendus a Domino. *Magnus erit*, quia præco illius erit, ejus magnitudinis non est finis. *Magnus erit*, quia Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris. *Spiritu sancto matris adhuc ex utero replebitur*, ejus potentia in utero creabitur. Nam cum in patre generandi, in matre pariendi officium jam sit emortuum, ejus hoc, nisi Spiritus sancti est donum? *Spiritu sancto replebitur*, Spiritus sancti suavitate pascetur, ideoque nec immundo vescetur, nec vino, aut sicera potabitur. Qui enim palato cordis, quam *suavis est Dominus* gustat, exteriores sapes non magnopere curat, qui vero ab interiori dulcedine jejuniat, porcorum siliquis inhiat. *Et multi in natiuitate ejus gaudebunt*, quia gaudium suum mundo annuntiabit. *Multi in natiuitate ejus gaudebunt*: sed post eum venturus est, de cujus natiuitate coelestia simul et terrena exsultabunt. His angelicæ assertionis oraculis sacerdos incredulus, et cum sacerdote suo perfidus ille populus, silentio plectitur, donec pugillari fidei nomen Joannis ascribat, et in fine mundi de corde ejus perfidie ablato velamine, tempus gratiæ jam pene præterisse, ac diem judicii instare ex Scripturis sanctis intelligat, ac veræ fidei confessione, eum officio linguæ mereatur et donum prophetiæ. Interea Zacharia iusta incredulitatis suæ pœna mulctato, non tardat divina promissio; concepti Elizabeth,

concepisse se miratur ac stupet; quid novitatis, quid miraculi secum agatur nondum intelligens. Occultat se anus pudibunda, celare contendit. Magnalia, ignorans quam celebris mundo futurus esset, qui nasciturus erat. Adest festina devota virgo, adest Maria de conceptu Elizabeth edocta ab angelo; et illud Sapientis: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus*, secum forte revolvens, cognatam cum festinatione visitat, et matrem servi ipsa domini mater, officiosa cum devotione, prima salutat, ubique palmam præferens, sicut virginitatis, ita et humilitatis. Eia non discussa crassa nube, intende, si potes, ipsum purissimum splendorem gratiæ, et commodata acie aquilæ diligens speculator diligenter speculari. Sed fortassis dices: Quid ad me ista? quid ad iniquum iustitia? quid ad peccatorem sanctorum merita? quid ad humilitatem servi, insignia domini? quid demum ad hominem, magnalia Dei? Multum plane: nempe ut servum gloria sua indueret, habitum servi Dominus induit; et quod in assumpto homine Deus egit, homini contulit. Consolare ergo, o homo, consolare, et hanc quoque gratiam ex Domini tui benignitate tuam esse præsume, et ultimum quoque membrum eum capite suo glorificandum indubitanter crede.

Audita salutatione matris Domini, repleta est Spiritu Domini, ancilla Domini: et quia nequam per Spiritum gratiam agnovit, magna voce, quia magna fide, exclamavit. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*. *Benedicta tu in mulieribus*, quæ privilegium hujus benedictionis sola præ cunctis meruisti mulieribus. *Benedictus fructus ventris tui*, ex quo conficitur panis cæli. *Benedictus fructus ventris tui*: ejus suavitate pellitur amarissima fames sæculi. *Benedictus fructus ventris tui*, sine quo nec in cælo vivunt angeli. *Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Unde hoc indignæ ancillæ, ut digna habeatur visitatione tantæ domine? Unde hoc uxori militis, ut a matre visitetur imperatoris? *Ecce enim ut vox salutationis tuæ auribus meis insonuit, infans in utero meo præ gaudio exsultavit*. O gratia, o miracula! Imperatrix ancillam visitat, imperator militum letificat. Domina famulam officio salutationis honorat, dominus servum spiritu prophetali donat. Mater judicis se ancillæ obsequendo submittit, iudex præconem dato mandato ante faciem suam præmittit. Ancilla vero dominam debita cum veneratione excipit, et quanto benigniorem experitur, plus diligit. Non superbit, non inflatur, ut illa Agar; nec cervicem erigit, sed de officio gratias agens, adventu domine suæ se indignam asserit. Et quia matri Domini sui se humiliter sternit, pro honore matri delato, a filio spiritum prophetiæ, dono accipit. Nec parvulus in utero cessat ab officio, sed et ipse dominum suum adesse sentiens, tripudiat gaudio. Maternos vultus nondum agnoscit, et virgineo clausum utero, dominum suum recognoscit. Agnoscit servus dominum, miles regem, præco iudicem, et quia videt iudicem jamjam incipientem ingredi, qua interim potest voce, exsulta-

tione videlicet gaudii, mundo inelamat adventum A
 iudicis sui. O novitas! o miraculum! o pulcherrimum et theatro mundi incognitum spectaculum! Parvuli nostri in utero ludo suo sibi invicem alludunt, sed non sicut Ismael Isaac, alter alteri illudit. Alludit benignissimus dominus devoto famulo, gratiam infundendo; alludit humilis servulus pio domino, quas interim potest gratias referendo. Alludit dominus zervo, adventum suum manifestando; alludit servus domino, adventum ipsius gestu corporis prophetando. Ecce parvuli nostri, sicut illi in utero Rebecæ contendunt: sed non ut alter alterum supplantet, sed ut alter alterum mundo commendet. Commendat Christus Joannem, tanquam fidelissimum famulum: commendat Joannes Christum mundo, tanquam *agnam Dei, qui tollit peccata mundi*. Commendat Christus Joannem, dicens: *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista*; commendat Joannes Christum, dicens: *Qui post me venit ante me factus est, cujus non sum dignus corrigiam calceamenti solvere*. Hæc amica mutue commendationis officia præcludunt in utero parvulorum gaudia, dum et servi dominus congaudet sanctitati, et ille exultat se dignum inventum vocari servum sanctorum Sancti. Hæc est illa mira et sæculis omnibus inaudita gratia, quam neque sensu concipiam, neque lingua effari queam. Mira gratia, quia qui vita mundi nondum libere fruuntur, libertatem ac vitam mundi pariter operantur, alter gestu prophetando, alter gratia vivificando. Mira, inquam, gratia, quia qui sibi nondum prodesse possunt, jam mundo consulunt. His itaque de exultatione parvulorum consideratis, quia superius de Elizabeth quantum exultaverit, quomodo gloriosæ matri ac fructui ventris ejus benedixerit, paucis egimus: nunc jam de matris Domini gaudio, laude et cantico, quæ filius ejus revelare dignabitur consideremus. Inveniuntur autem diversa in Scripturis sanctis cantica, pro rerum gestarum magnitudine, aut mysteriorum gravitate, a se invicem distantia: quorum omnium rationem non est parvitas meæ aut intelligere aut exponere. Invenitur enim in Exodo canticum a filiis Israel, Maria cum tympano præcinnente, pro submerso Pharaone Deo decantatum, quod et omnium, ut arbitror, canticorum invenitur primum. Prima enim nobis Deo pugnante pro nobis de Pharaone conceditur victoria: quando in baptismo cujus mare illud figura erat, totum regnum peccati cum diabolo rege suo destruitur, ut ne unus quidem Ægyptiorum residuus sit, qui populum Dei a tergo insecutus sit. Et hoc notandum in Pharaonis submersione, amatoribus gratiæ, quod populus Dei immanissimæ illi belluæ atque omni humanæ virtuti inexpugnabili, nec occurrit, nec congregitur: sed sola Dei gratia, fortis ille armatus, omnia sua in pace eo usque possidens, populo tantum spectante, submergitur. Est et aliud in libro Judicum pro interfecto Sisara Deborah canticum quem adversariam aliquam potestatem intelligimus,

quæ et ipsa populum Dei premit ac persequitur: et de potestate Pharaonis dextera Dei liberatis iterum atque iterum tentat peccati imponere tributum. Est et aliud in libro Regum Annæ nostræ, id est, gratiæ canticum, quæ oratione ad Deum non pro morte inimicorum, sed pro fructu ventris sui fusa et exaudita, hostiam laudis Deo offerens, canticum exultationis edidit: et unius filii dignitate super numerosam æmulæ suæ sobolem gratia Dei se esse dilatatam, gloriabunda cecinit. Sed quia propositum mihi non est omnia veteris historiæ nunc cantica revolvare, veniam ad illud Salomonis in canticis famosissimum, et propter quamdam, imo magnam sui excellentiam non solum canticum, sed et Canticum canticorum appellatum, ubi nullus de hoste metus, de concluso utero dolor nullus: ubi nulla sterili permanente, omnes de lavacro ascendunt cum gemellis fetibus, ubi a filiabus Hierusalem dulcibus modulis theoricum illud sponsi et sponsæ decantatur epithalamium. His et aliis omnibus divinis ac mysticis canticis, unum illud ac speciale Mariæ canticum, quod de primitiis ventris sui domino obtulit, qui benedictionem dedit, præferendum censeo, nec fallor iudicio, quia sicut fructus ventris Mariæ inter omnes fructus principatum obtinet, ita et canticum Mariæ inter omnia cantica primam æquo jure sedem possidet. Illa enim horum figura erant, atque veritati, quæ in Evangelio loquitur: *Ego sum veritas*, serviebant, et multo majore gaudio perfruitur sponsa nostra dilectum amplexans atque deosculans, et amatoria illa, quæ sensus atque affectus hominis effugiunt, amicis auribus decantans, quam illa Salomonis desiderio æstuans, atque moræ impatiens, præ impatientia amoris, *Osculetur me osculo oris sui* exclamans.

His in commendationem cantici gloriosæ Virginis prælibatis, aurem cordis obstrepenti mundo instar aspidis obturemus: et quomodo tympanistria nostra de supernis conciret, diligentius auscultemus. Celebrato itaque de adventu matris Domini tanto gaudio, quantum illi noverunt qui interesse meruerunt, beata mater, præsentia divinitatis filii tota perfusa, magna videns, magna sentiens, *Magnificat anima mea Dominum*, magno cordis jubilo decantat. Magna sunt, mira sunt, divina sunt quæ geruntur, et in valle lacrymarum angelorum gaudia celebrantur. In angustia unius uteri latet, qui cælum continet, et quia omnia nutu portat, unius puellæ venter balulat. Ad hæc tanta dona, tam immensa beneficia digna laude prædicanda, quæ lingua carnis sufficiat? Quis sensus ea comprehendat? Imbecillitas carnis tantæ majestatis pondus non sustinet, sensus deficit, lingua non sufficit. Magnificet ergo anima mea Dominum, non quo vel ipsa sufficiat, sed ut digniorem aliquam gratiarum actionem tanquam conditione carne dignior, in excessu sui inveniat. Labia dolosa in corde et corde dolum perficiunt, quando aliud lingua sonat, aliud cor desiderat. Qui autem in laude Dei vel de laude Dei aliud quilibet quam Deum

querit, anima ejus Dominum non magnificat: sed quod in corde suo magni facit, quod magis quam Deum diligit, illud potius magnificat. Sed beata mater, quia amori dilecti filii nihil creaturarum præferre poterat, pro incomparabili illo dono singulariter sibi attributo, sicut ex lege didicerat, ex toto corde, et ex tota anima, et ex omni mente sua Dominum magnificat. *Et exsultavit spiritus meus in Deo salutari mee.* Merito spiritus ejus in Deo fiducialiter exsultat, ejus anima Dominum magnificat. Alius in honoribus, alius in divitiis, alius in filiis, iste isto, ille illo modo exsultat; Mariæ spiritus in Deo tantum exsultat. Merito sic magnificat, merito sic exsultat, quæ humilitatem suam a Deo respectam, et ex ancilla in maternæ dignitatis gloriam humili se assertionem assumptam pronuntiat. *Respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ; ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Quia humilem me vidit, gloriosam me fecit; quia in oculis meis humilis fui, oculis ipsius complacui. Humilitas enim decor est animæ, elegantia formæ, decus virginis, custos pudoris. Humilitas faciem ornat, vitam commendat, sensus illustrat, actus conservat. Hanc in Maria Dominus respexit, hanc probavit, hanc adamavit; hanc in Maria tanta mercede donavit, ut nulla generatio prætereat, quæ Mariæ non benedicat. Generatio præterit et generatio advenit, laus Mariæ nulla unquam generatione deficit. Laus Mariæ fons est indeficiens, qui quanto longius extenditur, tanto amplius impletur, et quanto amplius impletur, tanto latius dilatatur. Jure ergo Mariæ omnis generatio benedicat, per quam omnis generatio benedictionem promeruit. Beata est enim, non solum generali cum cæteris electis beatitudine, sed et speciali præ cunctis mortalibus munere. Jure, inquam, Mariæ omnis generatio benedicat, quia magna et valde, magna cum ea fecit qui potens est facere quæcumque voluerit. *Fecit, inquit, mihi magna, qui potens est, et sanctum nomen ejus.* Et vide quomodo mater gratiæ, opus gratiæ totum ascribat gratiæ. Non ait, *fecit mihi magna*, quia virgo sum, quia sancta, quia digna sum; sed quia *potens est*, quia sanctus, quia misericors est. Quia potens est, magna potenter peragit; quia sanctus est, sanctitatem diligit, sanctitatem restituit; quia misericors est, misericorditer ignoscit. Quia potens est, potest virgini et matris conferre honorem, et virginitatis conservare pudorem. Quia potens et sanctus est, potest pellem Æthiopsis immutare, et nativa nigredine omnipotente manu detergere, super nivem dealbare. Quia potens est, fortem auigabit; quia sanctus est inquinatos sanctificabit; quia misericors est latroni quoque paradisi januam reserabit. Neque enim in infirmitate mea virtus ejus infirmabitur, nec in similitudine peccati sanctitas ipsius inquinabitur, nec in erogando misericordiam justitiæ obliviscetur censuram. *Misericordia namque ipsius in progenies et progenies, timentibus eum, non desperantibus, non contemnentibus, non subsannantibus, non peccata peccatis*

accumulantibus, et gehennæ flamma de die in diem magis ac magis sibi inflammantibus. Ideo et Dominus ut misericordiam subroget, peccatoribus penitentiam suadet, et quos blanditiis trahere non potest, terroribus pulsat, ut quos amor promissi regni non emollit, vel malleus timoris de metu gehennæ conterat. Mater ergo misericordiam regno mundo salubriter consulens, postquam olei lenitatem ad mitigandum dolorem vulneribus infudit, vini quoque mordacitatem ad consumendam putredinem miscuit, atque dulcedinem misericordiam timoris amaritudine temperavit: ut nec timor in desperationem premat, nec misericordia in libertatem peccandi extollat. *Misericordia, inquit, ejus in progenies et progenies timentibus eum.* Sed filia David a patre suo edocta, misericordiam et iudicium Domino decantare, ubi in consolationem humilium, misericordiam Domino cecinit, iudicii quoque ad terrendum superbos meminit. *Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.* Hoc est brachium illud excelsum, in quo Deus Pater semper pugnat, in quo semper gloriose triumphat. Hæc manus illa extenta, quæ in prophetis legitur, quæ ad comminandum virga parvulis adhuc suspenditur, quæ in fine mundi super Assur, id est diabolum ac sequaces ejus nulla unquam manu, nullius miseratione, nullius unquam auxilio sublevanda, Isaia teste fundabitur. Heu! quam gravi, heu! quam immobili tunc super impios mole fundabitur, quæ, quia modo pietate alleviante levis sentitur, facile contemnitur. Tunc superbia, quæ modo cælum vertice pulsat, de sede altitudinis suæ in profundum inferni præcipitabitur; tunc grata illa Deo humilitas, quæ modo uti infirma humi repit, usque ad consessum dextere Dei exaltabitur. *Deposuit enim de sede potentes, et exaltavit humiles.* Quæ licet generaliter possint de superbis omnibus interpretari, tamen et super Judæis, de observatione legis superbientibus, ac de nobilitate generis Abraham glorianantibus, possunt intelligi, qui cum suam, quæ ex lege est justitiam statuere volunt, justitiæ Dei, quæ est in Christo Jesu subjici nolunt. Reputatus est enim Carmelus in saltum, et saltus in Carmelum; reprobata perfidia Judæorum et electa fide gentium, et deserta Synagogæ in ubertatem versa, adventu comedunt Ecclesiæ. Esuriens ergo gentium populus bonis impletur, et dives quondam Judæorum populus, inanis dimittitur. *Suscepit enim Israel puerum suum,* et latissimus ille misericordiam Dei sinus collegit multitudinem gentium. Ipse est enim vere Israel, qui oculis fidei Deum contuetur, qui in fide non claudet, qui firmo gressu, rectoque post Dominum itinere ingreditur. Israel enim non solum vir videns Deum, sed et rectus Dei rectius interpretatur. Illam autem Israel secundum carnem, latitudo sinus Dei non colligit, qui dignitatem primogenitorum suorum vili lenticula vendidit, qui occidentem sequens litteram, vivificantem spiritum non requirit. Sed sicut ille Israel secundum carnem, merito perfidiam

justitia dictante expulsus, ita noster Israel sola manu gratiæ Dei in locum illius est introductus. *Recordatus est enim misericordiæ suæ: sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, et semini ejus in sæcula.* Locutus est enim Deus ad Abraham, quod Israel puerum suum susciperet, cum semen illius stellis cœli cœquandum prædiceret. Locutus est ipsi ad Abraham, quando ei benedicendas esse in semine suo omnes gentes repromisit. Locutus est item ad David: quando ei de fructu ventris sui super sedem suam sessurum esse prædixit, quem placito in tempore, speciali adoptione sibi in filium assumeret, quem ante omnia tempora cœqualem sibi genuisset. Similiter et ad alios patres nostros

locutus est, quando in oblatione Isaac, in venditione Joseph, et aliis innumeris hujusmodi figuris, incarnationis suæ et redemptionis humanæ mysteria figuravit. Hæc de nobili illo gloriosæ virginis canticum dixisse sufficiat, non pro cantici dignitate, sed pro sensus nostri tenuitate. Hoc canticum tam dulce, tam suave, tamque omni spirituali jucunditate refertum, sancta mater Ecclesia degustavit, atque tam celebre instituit, ut nulla per omne hoc sæculum jam dies decurrat, quo non illud vespertina laude decantet, ad laudem gloriosæ matris, ac gloriosissimi filii ejus Domini nostri Jesu Christi, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM OCTAVUM.

Magna et magnifica gratiæ Dei dona jussu vestro, Pater venerande, obtuso exarans stylo, per singula pene verba ad eandem semper respiro gratiam, ut inolita bonitate, per linguam ineruditam revelare dignetur amatoribus suis ipsa seipsam. Nescio autem quomodo eam amabilius commendem, quam ut mira illa charitatis Christi præconia commemorem, quæ in hominis assumptione, pro hominum redemptione, vel ut Deus potenter egit, vel ut homo dignanter pertulit. Quorum omnium multitudinem

quisquis ad integrum nosse desiderat, sanctorum Evangeliorum atque apostolicæ bibliothecæ volumina revolvat, nobis propositum est in ornamentum coronulæ nostræ pauca de multis defflorare. Ipsa autem pauca, quæ insero, non qua decet, sed qua novi varietate distinguo, lectorem humiliter obsecrans ut sudori meo ignoscat, qui cum ipse balbutiam, cogor ut alios de gratia Dei loqui doceam. Sed cœpta prosequamur

LIBER OCTAVUS.

Instante jam plenitudine temporis, et nocte illa, quæ omnes ab initio dies illustrat, promissus legalibus cæremoniis, promissus et prophetarum oraculis sponsus Ecclesiæ de thalamo suo egreditur, Christus de Maria nascitur. In via, via nascitur, decor animarum pannis involvitur, locus salvatori in diversorio synagogæ non invenitur, pabulum vitæ in præsentis Ecclesiæ reconditur, ut quia misericordiam suam multiplicaverat, homines et jumenta ad vitam enutriet. Congruus profecto mysterio locus, ut enim præsepe reclinaretur, qui panis erat vivus. Ad consueta præsepia animalia fessa recurrunt, debita labori stipendia requirunt, ut largitate domini refecta, rursus se usui procuratoris sui officiosa vicissitudine impendant. Ecce parvulus noster laborantes refecturus in præsepis sui medio est positus, et quia magister de cœlo advenerat, in præsepi sibi cathedram collocat, et qui nondum, ut parvulus voce potest, jam quasi vagitu clamat: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.* Sed ne vel ipsum tempus infantie a gratia otiosum pertransiret, auctor gratiæ, juxta oraculum propheticum et nominis sui præsagium, adhuc quasi sui impotens, principi mundi bellum indicit, ac magis radiante stella ad agnitionem veri luminis perductis, fortis illius, qui eo usque atrium suum in pace possederat, velociter spo-

lia detrahit. Iste est enim bellator ille egregius, qui Isaiâ vaticinante de prophetissa, id est de intemerata semperque virgine Maria nasciturus prædicitur; cui a propheta: *Accelera spolia detrahere, festina prædari,* præsagio futuri nomen imponitur. Multum enim bellator iste accelerat, multum festinat: qui in cunis vagiens, arina robustorum, imo robustorum robustissima corripit, bellum non cuilibet gregario, sed ipsi spiritualium nequitiarum principi indicit; ac ducibus exercitus ejus solo lumine adventus sui nuntio territis, dum magos in castris suis militare imperat, electis tyrannum armis spoliât. Magna et incomparabiliter magna ista est gratia perditio homini ac nihil nisi supplicium merito gratis præstita, ut parvulo vagienti cœlum in stella serviat, laudes angeli concinant, et venenatissimum caput, quod primi hominis calcaneum dente vipereo perfoderat, pes sibi ipsi adhuc invalidus conterat. Magna plane ac condigna præconiorum laude prosequenda et illa fuisset gratia, si in forma Dei manens, serpentinum caput majestatis suæ pede contrivisset, ac de spiris illius colligatum hominem absolvisset. Illam autem, illam, inquam, quis vel digne miretur gratiam, quod immensa illa bonitas dignata est miseriæ nostræ non solum tam pie compati, sed humanitate nostra assumpta, miseriam

quoque nostram et ipsa pati? Quis tam gloriosam A
digne stupeat victoriam. In qua rex noster de an-
tiquo illo et inveterato dierum malorum principe,
non in majestate sua, sed in infirmitate nostra tam
glorioso triumphat, ut adhuc panis involutus, non
jam extremos, sed primos exercitus sui duces capti-
vos trahat? Hæc tam insignis regis nostri victoria :
hostis confusio, nostra est gloria. Ne enim de homi-
nis dejectione tumidus ille conditori ejus insultet, in
eodem, quem vicerat, victum se dolet. His interim
de primitiis gratiæ in primitias gentium magos
effuse prælibatis, ad incunabula regis nostri articu-
lum reflectamus, et quomodo Judaicum quoque
vellus pastor bonus gratiæ suæ rore infuderit, videam-
us. Pastoribus gregi suo pastoralis sollicitudine in-
vigilantibus, angelus angelica claritate coruscus B
astat, Salvatorem mundi natum annuntiat, et quia
omni populo antiquæ sententiæ abolita tristitia,
æternæ lætitiæ auctor futurus sit, insinuat : *Annun-
tio, inquit, vobis gaudium magnum, quod erit omni
populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est
Christus Dominus in civitate David.* Dignum plane
tanti regis ortu præconium, ut incerti populo et
Babyloniæ atque Romanæ servitutis jugo attrito,
mox in ortu regis sui pax prædicetur et gaudium.
Tales sunt fructus gratiæ, talia de radice illa divina
pullulant germina, exorta nobis a Deo patre in
Christo gratia, et pacis simul oritur abundantia.
Nato enim principe pacis, paries inimicitiarum
solvitur, auctor seditionis vincetus trahitur; et capti-
vitas ad regis sui soluta imperium, potestate ac-
cepta, tumidam superbi illius cervicem super alti-
tudinem nubium se extollentem, libero jam pede
calcat, atque redemptori suo gratulabunda decan-
tat : *Dirupisti vincula mea; tibi sacrificabo hostiam
laudis.* Et miranda in hoc quoque Jesu Christi Do-
mini gratia : quod non Herodi, non principibus sa-
cerdotum, sed pastoribus, hominibus rusticanis,
sed simplicibus, sed justis, primum nuntianda cen-
suit nova nativitatæ suæ gaudia. Sicut enim de
pauperibus nasci voluit, ita et pauperibus nati-
vitatis suæ gaudia primum innotescere dignum
duxit. Luca autem attestante didicimus, quia *cæpit
Jesus facere et docere.* Qui ergo primum facere, et sic
docere venerat, quam docturus erat, primo in seipso D
humilitatis atque paupertatis formam exprimebat.
De pauperibus itaque nasci voluit, alienum nativitati
suæ hospitium prævidit; et quia in perfidia Ju-
dæorum ubi caput reclinaret non invenit, ad desertum
gentium, a lege et testamento, a notitia et cultu Dei
alienum transivit. Hæc itaque hujusmodi divinæ
pietatis opera, non tui meriti, o homo! sed gratiæ
Dei sunt insignia. Quæ tanto tibi charius amplectenda,
atque devotius est semper veneranda, quo et gratis
omnia præstitit, et mutuum nihil exigit. Nam quod
obsequium a te quasi necessarium districte videtur
exigere, et hoc ipsum inenarrabilis est gratiæ. Quid
enim summæ illi beatitudini, quæ augmentum non
capit, et defectum non novit contuleris, si obsequium

et honorem detuleris? Quid autem detraxeris, si non
obtuleris? Tibi ergo præstat quod ut servias, impe-
rat, ut ex devotionis tuæ merito quasi juste cogatur
immensa illa pietas, æterno fideliter obsequentem
remunerare præmio. Dignum est etiam ut athletas
gloriosissimos regi suo coætaneos, silentio non
præteream, qui et inaudito pugnandi modo decer-
tant, et modo vincendi genere triumphant. In qui-
bus cum nec ætas nosse bellandi studium, nec victo-
riæ poterat voluntas affectasse bravium, sola in his
hostem expugnat gratia, sola meretur palmam inno-
centia. Dico autem beatos illos ac vere innocentes,
qui per Christi gratiam, martyrii prius adepti sunt
gloriam : quam possent nosse martyrii causam. Fe-
lices parvuli, qui nomen Christi meruerunt, axe
sanguine quam lingua confiteri. Felices parvuli, qui
de stadio mundi meruerunt ante ad regnum victores
ingredi, quam scirent cum hoste congregari. Beati
martyres, qui nivea innocentiae stola candentes,
atque roseo cruore vernantes, merentur sequi quo-
cunque ierit, Agnum Dei. Ipse enim fuit eis causa
pœnæ, ipse est et corona gloriæ. Audiens enim na-
tum Christum Herodes cruentus carnifex, audiens
cum et Judæorum regem futurum, turbatur, atque
impie mentis furiis agitur, tremat, pallescit; metu
concutitur, animo dissolvitur. Nomen regis expave-
scit, quia regnandi modum non intelligit. Regnum
quippe Judæorum nec nobilitate obtinuerat, nec
probitate meruerat, sed nobile illud regnum regniæ
stirpi Judæ, patriarchæ Jacob vaticinio debitum tyran-
nide invaserat, crudelitate retinebat. Nato ergo rege
justitiæ, injustitia tremat, regnatura pietate crudeli-
tas fremit. Sed cur impie sævis? Quid livore torque-
ris? Cur adventum Salvatoris formidas? Quid ad
nomen mitissimi atque humillimi regis trepidas?
Non venit ut temporalia tollat, qui æterna militibus
suis stipendia erogat. Terreno regno non indiget,
qui cælo præsidet. Depone ergo inanem formidinem,
exagitata compone mentem, et ut sub eo feliciter
regnes, fideliter perage, quod simulas, regem, velis
nolis, tuum subjecta cervice adorans. At dolosa vul-
pes intra tenebrosas perfidæ mentis latebras inte-
rim se celat, lætitiæ vultu simulat, corde dolos fa-
bricat, et adoratum ire se spondens inventum necare
parat. Sed frustra tentat sapientiæ Dei humanæ men-
tis malitia illudere, sicut et frustra nititur in petre
duritia lubricus coluber molli tractu vestigia figere.
Nam Dominus, qui aliud nativitati, aliud passioni
suæ congruum utrique mysterio tempus præscripse-
rat non dedignatur in Ægyptum alienis manibus
tolli, qui passus est proprias manus cruci configi,
non tam Herodem fugiens, quam mysterium per-
agens. Significabat enim jam tunc, nomen suum a
principibus sacerdotum et conclamantis populi
insania, rege suo videlicet diabolo instigante, de
Judæa effugandum, et in fines gentium ore Apo-
stolico deportandum. At cruenta bellua, torridis
faucibus sanguinis avida, dum illudere putat illusa,
quia nati regis guttur ex voto invadere non potuit,

Innoxium parvulorum exercitum rabiem effudit, ut, dum coetaneos regi suo parvulos strangulat, prostrato toto exercitu, is qui solus vel maxime appetitur, furentis bestiae morsum non evadat. Sternuntur ergo gladiis carnificum corpora parvulorum, sed deportantur ad æthera manibus angelorum. Sævit in terra atrocissimus carnifex, sed coronat in cœlo serenissimus iudex. Vere felices, vere beati, qui ante meruerunt vita æterna, quam præsentis perfrui; quibus vitæ præsentis ingressus fuit ad æternam transitus. Libet in hac sanctorum parvulorum tam magna gloria, gratiæ largitoris contemplari magnitudinem, in quibus cum imbecilla et immatura ætas, nec mortis timere supplicium, nec fidei nosset sperare præmium, pro se tamen passis non patitur martyrii gloriam, et mercedis minui plenitudinem, quia et in matura ætate, testante B. Hieronymo, causa, non pœna facit martyrem. Simili modo et in nobis natum Christum, qui in Herode præsidebat, diabolus persequitur, si forte possit eum dum adhuc parvulus est in nobis, dolo perimere, nosque sub antiquo dominationis suæ iugo, captivos retinere. Nato enim in nobis Christo, et ad virile usque robur perducto, omnia in templo cordis nostri Ægypti idola corrumpunt, regnumque peccati, et universa, in quibus diabolus regnat confusionis opera, pariter intereunt. Hoc sciens, hoc præcavens, sævit, fremit, et tanquam leo rugiens circumit, et ut incantos supplantet, se in angelum lucis transfiguratur, ac natum regem adoraturum se simulat, oram calicis melle liniens, et venenum in fundo celans. Nobis enim quiescentibus, et viam Domini securo pede ingredientibus, velut angelum lucis callidus insidiator a dextris se ingerit, atque alia pro aliis fraudis suæ commenta suggerit, nihil emolumenti in loco nostro, et ex his quæ conquirere agimus, plurimumque detrimenti ex societate et negligentia eorum, cum quibus vivimus contrahere. Calumniatur prelatos, immisericordes, elatos, irreligiosos, sæculares, curam suam obnixè agere, aliorum negligere, lapsis manum non porrigere, infirmis neque compassionis affectum, neque consolationis opem impendere. Fratres autem alium notat superbia, alium invidia, hunc loquacitatis, illum arguit vanitatis, postremo rarum quempiam esse, cui tuto se possit credere. Ad illum ergo vel illum locum secedendum, vel certe cum nusquam reperitur sit sui similes, tam boni studii, tam pii desiderii, ad remotiora, et ad solitudinem emigrandum, ibi pio desiderio ex importunitate malorum impedimentum nullum incurrere; ibi quietem, ibi silentium, ibi continuæ orationis studium, frequens jejuniis; ibi conversationem sanctam, vitam angelicam; ibi lacrymas, et suspiria, postremo omnia ex voto succedere. Hæc et alia hujusmodi cordi nostro serpens antiquus insibilans, tentat de grege Dominico incautum quemque ac simplicem abducere, ut professionis sanctæ transgressorem cum sustentantem non habuerit, facile possit spiris suis involutum dejicere, et eum sublevantem non

invenerit, libere dejectum suffocare. Sic sic totius doli inventor dum quasi sancta et utilia suadeat, Christum adorare se simulat, ut inventum occidat, eoque necato, regnum peccati, quod in nobis eo usque possedit, liberius de cætero possideat. Sed licet parvulos Christi, de quibus ipse loquitur: *Sinite parvulos venire ad me, carne perimat, arcem fidei non expugnat, et quamvis accepta potestate electos cribret, mundissima similia ad mensam superni regis transmissa, immundum sibi furfur dolo suo ipse delusus retinet. Simile quid et de impio Pharaone legimus: quod jusserit parvulos Hebræorum trucidari, feminas vero, quæ virtutem bellatorum enervant reservari. Ait enim ad populum suum: *Ecce populus filiorum Israel multus et fortior nobis est; venite sapienter, opprimamus eum, ne forte multiplicetur. Et si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris expugnatisque nobis egrediatur e terra.* Præcepit itaque obstetricibus Hebræorum, ut masculos interficerent, feminas autem reservarent. Sciebat quidem jam tunc, qui in Pharaone sæviebat hostis antiquus, bellum sibi ingruere, sciebat et formidabat, ideoque ad concitandos contra populum Dei Ægyptiorum animos, bellum eis ab ipso inferendum, ex domestico sibi ore prophetabat. Præfigurabat autem tempus gratiæ Christi, et victoriæ populi Christiani, quando ab eo, qui in Evangelio loquitur, *non veni pacem mittere sed gladium*, ubique terrarum bellum contra eum suscitatur, et ab ipsis parvulis, quos in flumine suffocandos censebat, quotidie tanquam inermis et invalidus Christo duce expugnatur. Additur namque inimicis Ægyptiorum populus Hebræorum, quando in unitate fidei populo gentium Judæus se sociat, et communem hostem æqualibus animis in commune debellant, ac Christo concedente victoriam uterque populus de mari Rubro victor ascendens, lætabundus decantat: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est; equum et ascensorem projecit in mare.* Ubi vero populo Dei ad terram repromissionis liber datur transitus, ibi adversariis insequentibus paratur interitus; et unda, quæ viam dirigit humilium, ut superbum ascensorem pariter involvat, hostilium subvertit rotas currum. Solet autem divina miseratio tunc magis protectionis suæ impendere subsidium, cum omne humanæ virtutis et industriæ defecerit auxilium, ut ubi sub falce tribulationis imbecillitas humana succumbit, non virtutis suæ, non meriti, sed gratiæ Dei noverit esse quod evadit. In hoc enim vel maxime humanæ saluti benignissimus ille animarum medicus consulit, quod interdum hominem sibi derelinquit, et qua infirmum sustentabat, manum subtrahit, ut dum sibi dimissus labitur, quodque sine ipso stare non possit, lapsu suo experitur, protectori suo firmiter inhæreat, et ad illius laudem, cujus et dona sunt cuncta referat. Manifeste enim in Deum impius est, qui meritis suis ascribit, quod gratiæ Dei est. In his omnibus perpende, o homo, quantas debeas liberatori tuo gratias: qui te stante,*

ac spectante inimicos tuos insensibili insensibiles **A** expugnat elemento, atque hoste tuo dextera sua prostrato, te victorem pronuntiat, te victorem colaudat, et coronam capiti tuo, victoriae signum, et praemium condonat. Et ut amplius mireris et diligas protectoris tui benignitatem, atque potentiam, attende hostis tui immanitatem atque superbiam. Quis enim vel solo auditu immanissimi hujus non terreatur, qui fortitudinem populorum, quasi nidum invenisse et universam terram, quasi ova derelicta tumido fastu magnifici cordis se congregasse gloriatur? Ait enim: *In fortitudine manus meae feci, et in sapientia mea intellexi, et abstuli terminos populorum, et principes eorum deprædatus sum, et detraxi quasi potens in sublime residentes, et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum. Et sicut colliguntur ova, quae derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi et non fuit, qui moveret pennam, et aperiret os et ganniret.* Quis tantam hostis sui fortitudinem audiat, et aures ejus non tinniant? Quis alios de sublimi corruentes videat, et ipse in imo positus non contremisceat? Quid autem throno Petri sublimius: quid vero gradu Stephani firmitus? Et tamen Judam in apostolico throno residentem, unco avaritiae detrahit: Nicolaum vero in gradu Stephani stantem, luxuriae illecebris illectum, subvertit. Quis etiam crudelissimi hujus terrorem non stupeat: qui cum universam terram congregaverit, neminem inventum gloriatur, qui pennam moveat, qui os aperiat et ganniat? Nec mirum. Qui enim terrena sectatur, et terrigena est, et pennas animae, visco cupiditatis **C** obligatas habet, cum a diabolo ad numerum perditorum congregetur, pennam movere et avolare non potest: et a dæmone possessus, sicut et ille in Evangelio

A mutus, nec os aperire, nec captivanti se libera potest voce contradicere. Qui vero caelestis est et assumptis pennis columbae, ad caelestia contendit, de laqueis diaboli libere evolat, et aperto ore deceptorum antiquo libera voce insultat. *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum.* Quid igitur hac pugna mirabilius, et victoria ista quid gloriosius? Quando enim ex corruptionis suae defectu invalidus homo congregatur diabolo, quid aliud dixerim, quam vermiculum pedem conferre cum angelo? Pulcherrimum plane, pulcherrimum, et angelis, et hominibus de duello tam dissimili spectaculum. Stat hostis antiquus frendens et indignans ac rabido ore spumas contorquens, evomit minas, et quia praesente Christo virium nihil possidet, tentat vel fraude circumvenire incautum, vel terrore effugare pavidum. Mille ergo spiris involvitur, mille dolis instar molae circumagitur, tantaque subtilitate ac velocitate de dolo in dolum lubricus se colligit, ut celeritate plerumque oculos fallente, homo nesciat, coluber tortuosus ubi incipiat, aut ubi desinat. At contra vermiculus Christi sub umbra alarum ejus securus, hostem suum rabido seipsum ore laniantem videt et ridet, et ore tacito ac corde devoto cum Moyse clamans ad Dominum, oratione expugnat adversarium. Adest Christus spectator certaminis, et protector sui militis; quo de caelo praestante victoriam, apostata angelo uno superbiae in infernum detracto, vermiculus, Christi gratia subvehente, caelestia conscendit coronandus. Tua est haec, Christe triumphator aeternae, tua est haec victoria, tibi gratiarum actio, tibi laus et gloria, qui vivis et regnas per infinita saecula. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM NONUM.

Non molestum debet esse lectori, si paucis pro me respondeam eis qui me forte in eo reprehendendum putent, quod cum de gratia Dei scribere coeperim, effuso gressu per Veteris ac Novi Testamenti latitudinem evagatus sim. Dum enim latissimum utriusque Testamenti campum cursim transeo, pauca quae festinanti se offerunt, divinae pietatis exempla contingo, ut ex his lector intelligat, quid de gratia Dei, et in aliis sentiat. Penset autem qui haec reprehendenda putat, ex aliis alia, et ex visibilibus aestimet invisibilia, quia color panno ligatus non eam ore laudantis gratiam obtinet, quam cum subjectis tabulis decenti varietate inductus, ipse sui nitorem oculis intuentium exhibet. Ita et ipsa, de

qua loquimur gratia, quae sermone ineffabilis, cogitatu est incomprehensibilis, tanto legentibus plus placet, quanto ex ipsa Scripturae sanctae serie exemplis quasi quadam pingentis manu inductis, clarius fulget. Possem quidem breviter dicere, et quasi colorem optimum vili panno stringere, quidquid in creaturis omnibus dignitatis eminet et gratiae ex ipso **D** summæ bonitatis fonte procedere. Sed mel caelestis gratiae, nisi per ipsa pietatis suae opera, quasi per quaedam favi sui foramina de labiis sponsae distillet, nequaquam palato nostri cordis tam dulcem sui gustum exhibet. Igitur quod cepimus exsequamur, et accinctis lumbis quod residuum est coepti itineris, gratia duce conficiamus.

LIBER NONUS.

Superiore tractatu cum de saevitia Pharaonis ageremus, transitum quoque filiorum Israel memoravimus, quando liquens elementum ad populi

Dei munimentum, natura stupente, sed Domino naturae jubente, dextera laevaue in muri se subrexit firmamentum. Videamus nunc quomodo dux noster accine-

etus fortitudine aquas Jordanis, illius maris Rubri, A mysterium consummaturus ingreditur, et quomodo, qui in principio divisit aquas ab aquis firmamento interposito, aquas quoque Jordanicas sicut quondam Josue, ita nunc spirituali ab invicem examinatione se dividat interposito, ut superiores aquas in mari soliditatem statuatur, inferiores vero a se defluentes, usque in mare solitudinis et mare Mortuum, et a vita prorsus alienum justo iudicio perfluere sinat, quousque penitus deficient. Sed primum videamus quid causæ sit, quod aquas baptismi adire voluerit, utrum indigentia sui, an gratia nostri. Aquis sordes lavantur, et inquinata aquis mundantur. Ut quid igitur aquis lavari voluit, qui sordes non habuit? Quid ergo dicemus? Otiose adiit lavaerum, in quo inquinatum nihil erat, B quod mundaretur per lavaerum? Nobis itaque baptizari voluit, nobisque sanctificandis, sanctissimi corporis sui intinctu aquas sanctificavit. Veneno enim viperæ persuasionis, in Adam infecta erat et inquinata omnis humana natura, nec erat aliud quod mundari posset lavaerum, nisi baptismatis Christi sacramentum. Et quod peccato mortuum erat, non nisi per vivificatricem aquam vivificari poterat. Primum enim quod spiraret ac viveret, attestante sacro eloquio, ex aquis prodiit, et quod vivens aqua produxit, benedictionem Dei primum meruit. Moyses enim sacræ scriptor historię, cum creationem cœli et terræ describeret, et sex dierum opera singulorum sigillatim diligenter exprimeret, de die prima, C tertia, et quarta, *et vidit, inquit, Deus quod esset bonum*, nec tamen aliquod collatæ benedictionis memorat sacramentum. De secunda vero, quæ inter aquas dividit, non refert sermo divinus, quod hoc bonum esse Deus pronuntiaverit, hoc ipsum forte silentio indicans, quod quidquid unitatem dividit, censura divina non approbet. De die autem quinta sic loquitur: *Dixit etiam Deus: Producant aquæ reptile viventis animæ, et volatile super terram, sub firmamento cœli; et paulo post: Et vidit Deus quod esset bonum, benedixitque eis dicens: Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram.* Ecce quomodo ex aquis mortuo mundo vita nascitur, et vivificato, benedictionis Dei sanctificatio tribuitur, ac consequenter crescendi D et multiplicandi gratia superimpenditur. Neque enim dextræ Dei otiosa potest esse benedictio, sed ex benedictionis Dei gratia, honorum omnium semper exuberat copia. Ita et ante adventum et baptismum Salvatoris, totius mundi latitudinem mors occupaverat, et universos filios Adam lethalis sopor oppreserat: in tantum, ut nec legislatore inclamante, nec prophetica tuba insonante, excitari posset, qui mortuus jacebat. Sed cum videret Eliseus noster, neque per præmissum puerum, neque per baculum superpositum, jacentem puerum exurgere, miserandam matrem miseratus, dignatus est ad jacentem accedere, et ad mensuram parvuli se contrahens, atque os ori, oculos oculis, manusque manibus componens,

A divino calore confotum, jacentem suscitavit, qui nullo humanæ infirmitatis auxilio suscitari poterat. Ecce quantum se verus Eliseus, Dominus noster Jesus Christus, ecce quantum se contrahit, quando et peccati formam assumit, et inter peccatores peccatorum baptismum expetit, et aquas ipse contingens nos abluit. Sed inter hæc et illud percunctari libet, cur omnipotens Deus peccata mundi laxaturus, hoc visibile elementum, quasi ad quoddam supplementum, in opus invisibilis gratiæ judicaverit assumendum. Quis enim hoc vel incredulus crediderit, quod sine ipso peccata nostra laxare Omnipotens non possit? Quis autem hoc vel insanus dicere audeat, vel a Deo otiose aliquid præcipi, vel in ministerium salutis nostræ, aliquid quod non ipsi saluti cooperetur adhiberi? Assumptum est ergo ut arbitror ipsum visibile elementum, ad redemptionis nostræ sacramentum, tanquam necessarium; necessarium autem dico, non ipsius omnipotentis, sed tarditati nostræ. Qui enim ea, quæ oculis cernimus, manibus attrectamus, infidelitatis nostræ errore abducti vix credimus, quomodo radiis invisibilis solis irreverberata fidei acie lippitudo nostra intenderet, nisi oculos cordis nostri ad contuenda invisibilia quasi quodam collyrio visibilium, celestis medicus inungeret? Unde ad prædicandum discipulos mittens aiebat: *Euntes prædicate, dicentes, quia appropinquavit regnum cœlorum. Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones ejicite.* Doctori namque, qui ad prædicandum mittitur, curandi languores animarum cura committitur. Sed frustra medicus curam adhibet, si ægrotus de sanitate desperet. Ut ergo peccator ad poenitentis remedia indubitata fide confugiat, ex alienæ carnis visibili curatione discat quid de invisibili ægritudine animæ, ab omnipotente medico sperare debeat. Similiter et qui lethali somno peccati in mortem obdormierit, per hanc visibilem ad invocationem nominis Christi corporum resuscitationem discat invisibilem quoque credere ex fide Christi animæ resurrectionem. Sed et qui se hæretici dogmatis immundo, et a seipso diverso colore respersum dolet, Dominum genu flexo adoret, et ex corporum emundatione, de recuperanda fidei puritate non desperet. Qui vero a dæmone possessus per facinorosa atque flagitia præceps agitur, si toto corde ac plena ad Dominum fide convertatur, non ambigat malignum, quamvis infestum, quamvis violentum, imperio Domini de penetranti cordis sui effugandum. Sicut ergo signa atque mirabilia visibiliter fiunt, ut credantur ea quæ videri non possunt, ita ad roborandam fidem credentium, in opus celestis gratiæ assumptum est ipsum quoque visibile elementum. Et valde congruit elementum mysterio, quia sicut hoc sordes corporum, ita illud, remittendo peccata, sordes abluit animarum. Nostri igitur causa, ut diximus fluente Jordanis sanctificaturus Salvator ingreditur, ut siccatis venis peccati, decursum nostrum sisteret, et in acceptæ gratiæ dulcedine perseverantes, nulla nos denuo tentationum violentia in mare Mor-

tuum, id est in profundam et amarissimam vitiorum voraginem invitos devolveret. Qui enim post restitutam sibi a Christo libertatem, antiquæ immundorum spirituum sponte se mancipat servituti, in mare solitudinis, a gratia videlicet supernæ visitationis omnimodo solitarium, et mare Mortuum, anima enim, quæ peccaverit, ipsa morietur, non tam hostis sui violentia impellitur, quam propriæ cupiditatis illecebris illectus devolvatur. Baptizato itaque Domino cœlum patuit, Spiritus sanctus in columba adfuit, Pater in voce de cœlo sonuit: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui*. Hæc est illa baptismatis Christi gratia, hæc virtus, hæc sanctificatio, per hanc S. Trinitatis fidem baptizatis tribuitur peccatorum omnium remissio. O quam gloriosum de præsentia Patris, et Filii, et Spiritus sancti concilium! o quam lætum ipsis supernis virtutibus spectaculum! Felix Baptista, qui hæc videre; felix, qui hæc audire meruit; felix et ille qui audita fideliter credit, sed felicior, qui semel baptismate Christi lotam, a sordibus mundam de cætero servat conscientiam. *Apertum est*, inquit B. Lucas, *apertum est cœlum*. Et quando clausum fuit ei cœlum? quando ei clausum fuit, sine quo nec esse potuit? Quomodo se ei firmamentum reseraret, quo nisi præsidente infirmum nutaret? Nobis itaque reseratum est clave baptismatis Christi, quibus antea clausum erat vecte originalis delicti. Opportune autem tunc cœlum apertum est, ut homo disceret, quæ ei clavis cœlestia reserasset. *Et descendit Spiritus sanctus sicut columba in ipsum, et mansit super eum*. Domestica semper avis columba Spiritui, simplex simpliciter, sine fellis amaritudine ipsi dulcedini, ramusculi olivæ bajula, pacis amica, pacis nuntia. O quam jucunda in pectore purissimo, puritatis amatori mansio! O dignatio Domini et gratia! o honor servi et gloria! o si in pectore nostro hæc avis mansuetissima requiem inveniat, quæ lenissimo lapsu circumvolans humilem et quietum quærit, in quo requiescat felix anima, quæ peregrino Christo præbet hospitium. Felix conscientia quæ circumvolanti et æstuanti Spiritui, in umbra pii desiderii præstat refrigerium. Sed hæc sanctorum sunt; in nostro autem pectore utinam vel ad momentum requiem inveniat, qui stabilem et æternam mansionem non nisi in illo purissimo et affectuosissimo pectusculo Domini nostri Jesu Christi aliquando invenire potuit. Hic est enim, hic est vir ille unus, singularis et unus, diu expectatus, multum desideratus, ejus amore languentes septem ille prophetiæ mulieres, dilecto suo ex dilectionis nimie quasi impatientia inclamant, dicentes: *Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur; tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. Aufer opprobrium nostrum!* Proh dolor! Qui factus erat ad factoris sui imaginem, qui conditus ad conditoris sui honorem et gloriam, non factoris sui imago et speculum, sed vivificatoris sui perverso nomine vocatur opprobrium. Proh dolor! Quis dabit

*capiti meo aquam, et oculis meis fontes lacrymarum, et plorabo non interfectos unius populi, sed opprobrium totius generis humani? In omni genere humano nullus invenitur, cujus nomen super has mulieres digne invocetur, qui mulieribus his honori sit et gloriæ, qui auferat, imo qui non augeat nævum ignominie. Unde hæ septem mulieres, septem videlicet gratiæ spirituales, flebili voce queruntur dicentes: *Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur; tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum*. Ab initio genus humanum circumvivimus, patriarchas, justos et prophetas inspeximus: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum; in te ergo requiescimus. Invocetur itaque nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum*. Tu es quem semper optavimus, tu, de quo in organis nostris cantavimus: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini*. Nos radicem fovimus; nos virgulam eduximus; nos parturientem adumbravimus, nos florem produximus; jure ergo in eo requiescimus. Hæ septem mulieres, septiformis est Spiritus, qui diversis in donis dividens ea pro arbitrio singulis, in seipso idem semper manet et indivisus. Quod vero nullo indigeat, nullus est fidelium qui ambigat. Hoc solum postulat, ut invocatio nominis Christi opprobrium suum de medio auferat, ut æterni tabernaculi vasa aspersione sanguinis ejus mundata, digna existant, quibus gratiarum suarum benedictionem infundat.*

Descendente igitur in Jordanem Domino, descendit et Spiritus de cœlo; et in ejus pectore eo fiducialius requiescit, quo nihil in eo quod quiescentem turbet invenit. Sed quid est quod nunc in eum descendisse cernitur, a quo ab ipsa conceptionis hora nunquam recessisse creditur? Nunquid nunc primum templum suum visitat, quod in utero virginali dedicaverat? Quod ergo corporali specie Spiritus sanctus super baptizatum Dominum apparuit, fidem nostram instruit baptismatis videlicet in Christo cœlestia reserari, et per acceptam Spiritus sancti gratiam in filios Dei adoptari. Per Spiritum enim datur peccatorum remissio, per Spiritum filiorum adoptio, ita testificante ad Romanos Apostolo: *Non accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Ipse enim Spiritus reddit testimonium spiritui nostro: quod sumus filii Dei*. Descendente itaque Spiritu sancto ac manente super Dominum, ne imperfectum remaneret fidei nostræ sacramentum, Patris quoque adesse præsentiam, vocis auditæ indicat testimonium. Audita est enim vox paterna, et vere paterna, vox pia pietatis nuntia, quæ veterem sententiam damnaret, et novam gratiam subrogaret: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite*. O novum, o

inauditum de homine Dei Patris testimonium! Multiplicata quondam malitia hominum, quando omnis caro viam suam corruerat, et cuncta cogitatio cordis omni tempore ad malum intenta erat: *Delebo*, ait Dominus, *de ore cordis tactus intrinsecus, delebo hominem, quem creavi a facie terræ; pœnitel enim me fecisse eos*. Digna quidem et justa in reum justis iudicis sententia, sed lugenda misero homini tam pii conditoris super conditione sua pœnitentia. Nunc autem in Jordanis alveo, hominem illum intuens, super quo divinam providentiam nunquam pœnitet, blanda super eum voce insonat, eumque tam ex amoris et sanctimonie quam ex dignitatis privilegio commendat. Commendat enim eum ex dignitate Filii adorandum, ex singulari amoris sui privilegio venerandum, atque ex speciali sanctitate, in qua Deo Patri semper bene placuit imitandum. *Hic est*, inquit, *Filius meus dilectus, in quo bene complacui*. Ecce quid nobis sacramentum baptismatis, ecce quid contulit dignitatis, gratiæ et utilitatis. Dignitatis, ut nos in filios Deus Pater adoptet; gratiæ, ut paterna adoptatos charitate foveat atque sanctificet; utilitatis, ut sanctificatos ita de virtute in virtutem provehat, ut ex nobis ipse sibi semper bene placeat. Recordemur itaque quid fuerimus, intueamur quid simus, et ex his facile colligemus quid per gratiam Dei adepti simus. Sed utinam vel nescire liceat, vel non iterare libeat quod fuimus, et dignitatem adoptionis filiorum Dei, quam nos adeptos esse gloriamur, morum dignitate defendamus. Rebelles Deo fuimus, mandati ejus prævaricatores facti sumus, et ex sententia damnationis nostræ paradisi exsules constituti, hosti antiquo ludibrio habiti sumus. Et re vera quod majus poterat esse hostis antiqui ludibrium, et generis nostri improprium, quam ut fortitudinem nostram, sicut supra memoravimus quasi nidum superba manu detraheret, nec in nobis esset qui vel pennam moveret, et aperto ore ganniret? Nec poterat semel moto pede nutabundo gressu imbecillitas humana, in lubrico illo peccati subsistere, sed diabolo quotidie ad deteriora propellente, eo devoluta est, ut *insipiens in corde suo: Non est Deus* diceret, et ignorantie suæ tenebris obæcatus homo, ligno et lapidi genua flecteret. Proh pudor! rationalem hominem insensibili ligno cervicem inclinare, et lapidem, qui se adorari nesciat, adorare. Proh pudor! ab illo auxilium petere qui sibi auxiliari nesciebat, eumque super statu suo consulere, qui nisi clavus confixus stare non poterat. Ubi erat tunc, o homo, dignitas conditionis tuæ? Ubi splendor imaginis divinæ tibi manu impressæ? Quomodo immemor factus es potestatis tuæ? Quomodo irrationabilibus tam degeneri servitute subesse voluisti, quibus et nobilitate conditionis et moderamine rationis dominari debueras? Quomodo, qui ad imaginem Dei factus eras, imaginem canis et serpentis adorabas? Tales de radice illa putrida paternæ corruptionis pullulavimus, tale lac de ubere matris gentilitatis suximus, ita a patre diabolo edocti sumus. Sed ubi verum Patrem audivimus inclamantem:

A *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum, ubi Deum Patrem agnovimus, in filios Dei adoptati sumus. Non improprietat reverentibus benignissimus Pater spurcitiam idolorum, non siliquas porcorum, sed paternæ charitate commotus, in amplexus ruit, et in signum reconciliationis osculum pacis porrigit. Deputantur nobis tanquam filiis servorum ministeria, exhibentur in ornamentum nostrum omnia, stola, annulus, calceamenta, paternæ nobilitatis insignia. Pristinæ dignitatis locus restituitur, et pro exaltatione nostra festum congaudentibus amicis convivium instruitur. Quis tantæ pietatis viscera non obstupescat? Quæ cordis humani duritia hoc igne conflagrata non liqueat?*

B *Quis enim dives ac præpotens, servum suum natalibus degenerem, vita infamem, adoptare sibi dignetur in filium? Et quid magnum, si homo hominem, u.ortalis mortalem, corruptibilis corruptibilem, adoptet in filium? Cum vero Deus hominem, omnipotens infirmum, æternus temporalem, tam degenerem, tamque indignum adoptat in filium, quis digne miretur, quis digne prædicet, quis condignam adoptanti se debitæ servitutis, ne dicam dilectionis vicissitudinem recompenset? Ego enim, ut loquar quod sentio, gratiam istam per vestigia sua anicelo persequens cursu, apprehendere nequeo, sed quo magis, magisque propinquo, eo clarius quia incomprehensibilis sit aspicio. Sed et hoc considerandum in his pietatis nominibus, quod ille summe bonus, summeque pius, blanditijs maluerit spontaneos invitare, quam minis ac terroribus invitos cogere, dum se patrem, se nutritorem, se matrem, et gallinam appellat, nos filios, nos parvulos, nos pullos ex affectu pietatis nominans. Loquitur quodam loco Dominus ad Hierusalem, tanquam si parvulo filio blandiatur pater benignissimus. *Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui*. Et si fieri potest, ait, ut mulier calcato jure naturæ, et neglecta pietate, ad viscera sua non moveatur, nec filio uteri sui misereatur, nullo tamen pacto fieri potest, ut ego, qui naturæ sum conditor, obliviscar eorum, quos condidi. Invenies et alia quam plura in*

D *Scripturis sanctis his similia, quibus addiscere poteris mirum in creaturam suam piissimi creatoris affectum. Quocirca, o homo, tot ac tantis beneficijs, et ex ipso commonitus nomine pietatis, satage collatam tibi moribus adornare dignitatem, ne si vacua in te fuerit et otiosa, sit et infructuosa. Considera diligenter quanto labore desudent homines, quanto studio, quanto demum non ipsius vitæ tantum, sed et animæ periculo, ut temporalia adipiscantur et peritura congregent, ubi diu permanere non possunt, nec quæ possidentur, nec qui possideat. Pudeat itaque filium regni minoris studii in retinenda adoptionis suæ gloria inveniri, quam filium perditionis in coacervandis perituris, et cumulandis sibi supplicijs semper mansuris. Pudeat eum serenissimum illum*

patris sui vultum vel leviter contristare, qui in tantam dignatus est eum gloriam adoptare. Pudeat, inquam, eum incomparabiles paternæ mensæ delicias deserere, et os paterno osculo sanctificatum immundis porcorum siliquis polluere. Cogitet semper magnitudinem paternæ dilectionis, reformidet quoque, si ingratus repertus fuerit, intolerandam severitatem paternæ indignationis. Appendat ante oculos exigui laboris inæstimabile præmium, et e contrario momentaneæ voluptatis ineluctabile supplicium. Timeat tremendi iudicii futuram discussionem, in qua cum memorata fuerit prærogatæ nobis dona pietatis, districta animadversione exigendum est a nobis, et debitum condignæ servitutis. Commemorabuntur ante tribunal iudicis dignitas conditionis, gloria divinæ similitudinis, charitas redemptionis, effusio pretiosi sanguinis, adoptio filiorum, promissa beatitudo regni cælorum. Commemorabuntur et ad implenda præcepta collata subsidia, hostis imbecillitas, nostra desidia. O quanta tunc erit confusio trepidante conscientia! heu quam amara! heu quam sera! heu quam infructuosa tunc erit de præterito torpore pœnitentia! O si modo liceret vultum illum confusionis nostræ inspicere; o si modo liberet distractionem illam emendatiore vita mitigare. Tunc accusante conscientia, nullus erit excusator, nunc correctæ vita, nullus tunc invenietur accusator. Vos igitur genus electum, progenies sancta, stirps

A regia, ut filii Dei, ut filii charissimi, aig:e Deo, digne tanto patre conversamini, ut tunc læti eum sicut patrem excepiatis, cui nunc filiali affectu deservitis. Non est filiorum adveniente patre trepidare aut latebras quærere, sed exultante spiritu certatim in occursum ruere, singulos ut primus ipse occurrat anhelare, cupide amplecti, affectuosissime deosculari, atque immensum de dulcissimi patris adventu gaudium, occursum, gestu, plausu, osculis, atque amplexu testari. Tales filios, tam pios, tam devotos, tam sedulos, benignissimus ac serenissimus pater, paterna hilaritate excipit, et in unum innumeros amplexum, inflexis latius ulvis colligit, dulcesque filios ad sacratissimum pectus est astringens, blanda manu, blandoque affatu demulcet. Nunc filii mei, nunc charissimi mei, nunc benedicti Patris mei, gloria regni mei mecum perfruimini; nunc adoptionis vestræ quanta sit dignitas agnoscite, et quæ stendo seminastis, gaudentes melite. Jam laboris vestri et luctus tempora cursore velocius abierunt, sed refrigerii vestri et gaudii tempora me manente, abire non poterunt. Quia igitur hilariter implestis quæ præcepi, percipite liberaliter quæ promisi. In illa die divini vultus splendore illustratus homo, agnoscere poterit, gratia Dei quæ et quanta circa se fuerit. Et quoniam nihil in se dignum tanta largitate inveniet, æternas Largitori gratias referet, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM DECIMUM.

Arduum est atque laboriosum iter virtutum, nec facile a quoquam hominum scanditur, nisi gratia de qua loquimur, gressus ascendentis dirigatur. Unde et ego utroque pene pede claudus, in hunc altissimum non dicam montem, sed montem montium conscendere jussus, difficultate rei territus, valde trepido, quia et si gloriosum est ad summa contendere, ignominiosum satis est inefficaci gressu deorsum ruere. Non est difficile per plana quemlibet incedere, ubi nec anxie anhelat qui graditur, nec penitus conteri formidat, qui labitur. Cum vero sicut, quod in limine libelli pendet, edictum obedientiæ continet, de sacramentis corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi jubeor disserere, cogor ipsum fidei nostræ verticem ascendere, quo ascensu nihil

C expertus sum laboriosius, nec casu quidquam periculosius. Et qui ad radicem montis descensum et attactum pii medici cum leproso operior, cogor cum Joanne et Jacobo excelsa subito conscendere, et squamis cæcitatæ meæ nondum detractis, transfigurati Domini gloriam contemplari. Sed hoc solum habeo in difficultate operis hujus solatium, quod ad hoc temerario nequaquam ausu prosilui, sed impellente obedientia, necessitate compulsus sum tentare, si forte queam inoffenso pede fidei præcæntis gratiæ vestigia sequi. Melius enim arbitratus sum quamvis infirmo gressu pedetentim progredi, quam nec tentando quæ jussa sunt, inobediens inveniri. Ea igitur quæ restant, ipso qui jussit opitulante aggrediamur.

LIBER DECIMUS.

Dominus noster Jesus Christus sciens radicem D superbæ ab humano genere, nisi per manum celestis agricolæ extirpari non posse, sarculo verbi ubique eam persequitur, ne si hæc effossa non fuerit, de veneno radicis omnis fructus corrumpatur, et quod sana radice salubre esse poterat, corrupta mortiferum fiat. Sciens itaque humanum animum gloriæ cupidum, et in tantum altiora se

quærere, ut et ipsius gratiæ Dei dona interdum sibi velit ascribere, noxiæ tumori emplastrum humilitatis imponit, humiliandum docens, qui se exaltaverit, et e contrario exaltandum, qui se humiliaverit. In tantum autem divina beneficia ad laudem Dei censet esse referenda, ut doctrinam suam non suam esse asserat, et nihil a seipso se posse, humili assertionem perhibeat. Quod si Dei virtus, et Dei sa-

pientia doctrinæ atque operis sui gloriam Deo Patri assignat, quanto magis humana imbecillitas? Si vitis radicis suæ pinguedinem irrigatori Deo tribuit, quanto magis palmites? Quid enim palmes haberet, nisi, ut ita dixerim, de amplexu radicis, secreto quodam naturæ uterogemmam conciperet, et uvam pareret? *Ego sum, inquit, vitis, vos palmites. Sicut palmes non potest fructum facere, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.* Ad hoc enim cœlestis agricola palmitem inserit, ad hoc subrigit, ad hoc fodit, ad hoc colit, ut radici inhæreat et unum eum radice fiat; ut de radice vivat, de radice fructum afferat, et fructum qui maneat, gloriam tamen totius fructus vitis esse sciat. Tunc enim vere vivit, quando humiliter agnoscit, de quo vivit. Ut ergo pessimam illam superbicæ radicem de agro cordis nostri pius cultor extirpet: *mea, inquit, doctrina non est mea, et, non possum ego a meipso facere quidquam.* Et cum Corozaim, Bethsaidæ, Capharnaocivitatibus, in quibus frequenter docuerat, et virtutes multas fecerat, obstinatæ mentis duritiam, et incredulitatis suæ perfidiam exprobrasset, Tyro et Sidon, ac terræ Sodomorum in die iudicii remissius esse futurum pronuntians, de fide apostolorum atque credentium ita Patrem glorificat: *Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, qui abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te.* Et vide, quomodo ubique gratiam commendat, ubique gloriam patris prædicat. *Confiteor, inquit, tibi, Pater, Domine cœli et terræ.* Nihil sibi de fide credentium assignat, nihil de institutione discipulorum sibi arrogat, qui elegerat, qui vocaverat, qui instituerat, qui justificaverat. Ipse vasa iræ discernit a vasis misericordiæ, ipse alios, atque alios, in illud atque illud ministerii sui opus distribuit, duodecim speciali gratia eligit, quos et seorsum familiariter instruit, foris parabolas turbis proponit, domi discipulis proposita disserit. Nec tamen quidquam horum sibi tribuens, sed ad gloriam Patris omnia referens, pro abjectione superbiorum atque electione humilium, gratias agit, dicens: *Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, qui abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Diligens lector, diligenter attende quomodo Dei Unigenitus æterno Patri cœternus, cum quo illi una substantia, eadem est gloria, unum, idemque consilium, opusque indivisum, quomodo ad solius Patris gloriam omnia sua referat, ut te purum hominem, infirmum et impotentem doceat, quo tua omnia, si tamen Deo digna fuerint, referre debeas. Nec enim, ait, abscondimus hæc et revelavimus, sed *abscondisti et revelasti.* Ac si diceret: Ego vocavi, tu inspirasti; ego librum tenui, tu aperuisti; ego legem proposui, tu exposuisti; ego insonui auribus, tu cordibus. O gratia, o pietas, o prudentia! Sic sic ægro suo pius medicus consultit, ita humores noxios per membra diffusos, salutari cathartico decoquit, ut et ipsum fontem venæna manantem exsiccare contendat, et causas

atque origines morbi, quod in ipso est, de medio auferat, ne si rursus antiqua venena fons ebullire incipiat, ipse et laboris sui industriam et impensas perdat. Ex hac ergo Domini nostri confessione, amator gratiæ discat, quomodo, et cui confiteri debeat, et quantum in singulis quibusque boni invenerit, tantam et in singulis gratiam Dei esse noverit. Nam quanta in seipsa sit, nemo unquam quantolibet sensus acumine investigare poterit, nisi qui forte quantus sit immensus mensus fuerit. Item de quinque panibus quinque millia, et de septem quatuor millia refecturus, accipiens panes in manibus, gratias egit, benedixit, ac fregit, et turbis erogandos discipulis tradidit. Miraculum facturus, primum quidem gratias agit de tradita sibi potestate, ac sic demum accepta potestate utitur in miraculi exhibitione. Tanta autem post gratiarum actionem subsequuta est ubertas benedictionis, ut de paucis panibus, tot millibus satiatis, fragmenta quæ supererant, in duodecim et septem cophinos exuberarent. Et miranda in hac turbæ refectione dispensatio gratiæ, quomodo alii panibus hordeaceis, alii reficiantur triticeis. Sed valde plus mirandâ in refectione verbi, cuius typum præferebant panes illi, divisio gratiarum, quomodo idem verbum pro palato et gustu comedentium, aliis hordeum, aliis sapiat triticum. Est enim hordeum palea grossius, gustu austerius, cibus servorum, pabulumumentorum; triticum vero tactu mollius, gustu suavius, mensæ infertur dominorum. Qui ergo adhuc spiritu servitutis, et timore servili Domino serviunt, gustum hordei in verbo Dei inveiunt. Qui vero spiritu charitatis Domino deserviunt, et timore casto, qui permanet in sæculum sæculi, Deum diligunt, longe alium gustum, melle et favo dulciorem de verbo Dei eliciunt. Mira igitur et ineffabili verbi suavitate refecti, duritiam hordei, et cibum servilem, tanquam liberi, tanquam filii ac delicati, stomacho nauseante rejiciunt, et degustatam semel dulcedinem insatiabili gutture ruminantes, et verbum bonum corde jucundo eructantes, læti concipiunt: *Quam dulcia faucibus meis eloquium tua, Domine, super mel et favum ori meo.* Est et aliud de verbo Dei, quod adhuc amplius miror, quod idem verbum quasi nullum interdum saporis sui gustum legenti aut psallenti generat, interdum vero omnem mellis dulcedinem gustatum superat. Sæpe namque tanta mellifluæ suavitatis abundantia exuberat, ut animæ sitienti, atque æstu desiderii sui torridæ instar torrentis influat, totumque post se hominem pia quadam violentia trahat, ut plerumque homo toto ad cœlestia animo suspensus, atque in oblivionem sui a verbo Dei abductus, nihil præter eum cuius amore pascitur cogitet. Tunc pallio terrenæ sollicitudinis rejecto, curru cum Helia sublevatur igneo, et in eo vere completur, quod de Enoch scribitur, *et non inveniebatur, quia transtulit eum Deus.* Qui enim alias sancti desiderii libero ad cœlestia volatu sustollitur, in facibus terrenis, a Deo translatus, non invenitur, sed quo magis in purissimo

æthere assuescit, eo amplius cœnas ac fetentes A
 terræ paludes horrescit. Cum vero necessitate carnis
 more aquilæ ad terrena descendere cogitur, tunc
 vere peregrinum se esse lamentatur, tunc gemitus
 rumpunt, tunc suspiria pectus quatunt, tunc lacry-
 marum imbres profluunt, et defectu corruptionis
 suæ affectus, non tam cantat, quam gembundus
 ejulat: *Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus
 est; habitavi cum habitantibus Cedar; multum peregrina-
 nata est anima mea.* Sed quod hac dulcedine homo
 pro voto non fruitur, nec semper eam in verbo Dei
 invenit, frequenter ex vitio palati interioris, et pœna
 præteriti torporis accidit; nonnunquam vero ex dis-
 pensatione gratiæ Dei, mirabiliter omnia dispen-
 santis provenit. Si quidem si pro voto semper ad-
 esset, tanto eam desiderio homo non quæreret, aut
 forte, quod perniciosius est, domestica sibi præsum-
 ptione deceptus, laboris sui fructum, et non Dei
 donum crederet. Novit autem Dominus quomodo
 dona sua dispenset, quid cui et quando eroget; sic-
 que talentum verbi inter servos secundum virtutem
 cuiusque dividit, ut lucro neminem vacare velit. His
 de panibus mysticis, pro loco et modo ingenioli no-
 stri dissertis, ad panem verum qui de cœlo descen-
 dit transeamus: ipsum toto cordis affectu obsecran-
 tes, ut de se scribenti inolita bonitate adesse digne-
 tur, ut ipso inspirante se digna et legentibus
 scribam proficua. Instituto itaque sacrosanctæ cœnæ
 convivio, ubi legalibus cæremoniis celebrato Pascha
 typico, finem imposuit, verum et æternum Pascha
 veri Agni oblatione substituit; in cuius immolatione
 charitas ipsa et gratia de qua agimus, oculis nostris
 quasi visibilibus se contuendam exhibuit. *Majorem
 enim charitatem nemo habet, quam ut animam suam
 ponat quis pro amicis suis.* Si autem animam ponere
 pro amicis, tam magna est charitas, ut major esse non
 posset, quæ et qualis, aut quanta est charitas, ani-
 mam ponere pro inimicis? Nam cum pro amicis ani-
 ma ponitur, vicissitudo amicitie redditur; cum vero
 pro inimicis anima ponitur, recte charitas, recte gra-
 tia vocatur. *Commendat autem suam charitatem Deus
 in nobis,* ait Apostolus: *quoniam cum adhuc pecca-
 tores et inimici essemus, Christus pro nobis mortuus
 est.* Hæc est commendatio illius immensæ, et Deo
 dignæ charitatis. Hæc est ostensio gratiæ inscru-
 tabilis, cum pro peccatoribus gratuita bonitate
 Christus moritur, cum Filius Dei ostentui habe-
 tur, et injuriis hominum Deus exponitur. Typici
 itaque agni carnibus absumptis, et legalibus, ut
 dixi, cæremoniis consummatis, verus ipse Agnus, qui
 tollit peccatum mundi, accepit panem in manibus, et
 benedicens ac frangens, discipulis in hæc verba tra-
 didit: *Accipite et comedite, hoc est corpus meum.*
 Pastor bonus pro ovibus suis animam positurus,
 atque dispensationis suæ cursu expleto, ac redemptio-
 nis nostræ mysterio completo, ad Patrem rediturus,
 quia gregi suo indissolubili vinculo charitatis con-
 nexus erat, nec præsentia corporali diu ab eo abesse
 poterat. Qui ergo maternam carnem assumpsit in

manibus, et assumptam redemptionis nostræ convertit
 in opus, eadem verbi potentia assumit panem in
 manibus, et divinæ benedictionis ac verbi, quod ipse
 est effectu vertit in corpus suum, salutis nostræ sa-
 cramentum. Frangit autem panem, tanquam pote-
 statem habens ponendi animam suam, et iterum
 sumendi eam. Licet enim persecutor comprehendat,
 liget, cadat, irrideat, conspuat, crucifigat, ipse est
 qui panem frangit, ipse qui mysterium passionis
 peragit. Nisi enim panem ipse frangeret, nisi Judæ
 tradendi, Judæis crucifigendi potestatem permitteret,
 inaniter iste insidias tenderet, inaniter illi manus
 extenderent. Nempe dicente Pilato: *Nescis quia po-
 testatem habeo dimittere te, et potestatem habeo cru-
 cifigere te, ut ostenderet potestatem hanc concessam
 esse, non propriam: Non haberes,* inquit, *in me pote-
 statem, nisi tibi datum esset de super.* Hoc ipsum et
 ad ministros, qui ad comprehendendum se venerant,
 rebus loquitur, cum verbo uno et blando, dicendo:
Quem quæritis? sævientes in terram dejecit. Frumen-
 tum ergo Evangelicum Judæorum manibus molitur,
 igne passionis coquitur, et verbum vitæ panis vivus
 effectum, vitale fidelibus efficitur alimentum.

*Et accipiens calicem gratias egit, et dedit discipulis
 dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic sanguis meus novi
 testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem
 peccatorum. Accipiens calicem gratias egit.* Ubique
 gratias agit, ubique ad agendas Deo gratias nos
 instruit, maxime tamen in articulo passionis, ubi
 quanto magis ex infirmitate sua caro nutat ac tre-
 pidat, tanto magis manu divinæ consolationis indiget,
 quæ nutantem sustentet. *Spiritus quidem promptus
 est, caro autem infirma,* ait conditor et cognitor car-
 nis et spiritus. Quia igitur infirmitatem nostram
 novit, qui nos condidit, fortique et armato, nisi
 fortiore nos protegente, fragiles et inermes non
 posse resistere, contra implacabile hostis antiqui
 odium, panis quotidiani inexpugnabile nobis contulit
 præsidium. Novit Dominus adversarium nostrum
 felle invidiæ ab antiquo infectum, infatigabili adver-
 sum nos malitia sævire: nec posse inter discordantes
 absque detrimento salutis nostræ fœdus aliquod in-
 tervenire. Novit etiam pius inspector cordium iter
 corruptionis nostræ tenebrosum esse et lubricum,
 nec illæsum pertransire posse quemquam hominum.
 Quia igitur quotidie periclitamur, quotidie labimur,
 quotidie ægrotamus, quotidianam sui in mysterio
 corporis et sanguinis sui dignatus est nobis exhibere
 præsentiam, qua liberemur, qua erigamur, qua con-
 valescamus. Et quia panis cor hominis confirmat,
 vinum quoque lætificat, recte in panis ac vini specie
 celebrandum instituit mysterium passionis suæ. Ipse
 est enim verus panis, qui corda fidelium confirmat,
 ne in solitudine hac vasta deficient, qui fameam
 mortis præviam fugat, qui desiderium nostrum in
 bonis satiat non satietate pœnali quæ cruciat et
 fastidium generat, sed satietate, quæ vires semper
 recreat, et fastidium nunquam creat. Cibus enim iste
 de quo ait: *Caro mea vere est cibus, vere est mira-*

bilis, et esus cibi hujus insatiabilis, qui quo magis sumitur, eo magis esuritur, et quanto edentem plus satiat, tanto esurientem ad edendum amplius incitat. Non est autem alius calix calici Domini similis, qui sic bibentem divina et inenarrabili jucunditate lætificat, ut omnem pristini doloris memoriam absorbeat. Non solum autem, sed et bibentem ita ingenita sibi suavitate inebriat, ut eum in excessum mentis mittat, adeo ut patri et matri, *nescio vos dicat*, ut semetipsum sibi abneget, et quodammodo se ipsum nesciat, ut quam frequenter ingressus est viam sæculi, non videat, et vacillantes præ ebrietate gressus, in lubrico amore immundi mundi figere jam non valeat, imo jam non libeat. Sic sic, imo longe aliter, quia et ineffabiliter panis Christi, qui est vere caro ejus, fidelium corda confirmat; sic calix Domini, qui est vere sanguis ejus, bibentium corda lætificat. Et apte quidem in his speciebus mysterium redemptionis nostræ recollitur, in quibus unum aliquid ex multis efficitur. Ex multis enim granis panis efficitur, et ex multis acinis vinum exprimitur. In tantam namque unionem grana contrita, conspersa, atque compacta conveniunt, et ita unum omnia sunt, ut granum a grano discernere nequeas; et quid ejus fuerit, non visus, non tactus, non gustus indicio deprehendere valeas. Asperitate enim paleæ cribri judicio discussa, ita in eandem speciem, ut eundem saporem, atque in eandem omnia transeunt lenitatem, ut nihil in specie appareat dissimile, nihil in gustu sibi sapiat contrarium, nihil in tactu a seipso sentiatur diversum. Si ergo ita uniuntur atque individua fiunt, quæ de terra criuntur, quanto magis ea quæ de grano evangelico et semine divinæ benedictionis nascuntur. Ad hoc enim granum illud Evangelicum in terram cecidit, ut mertuum in altum radices mitteret, atque in totam mundi latitudinem extenderet, et quod solum ceciderat, fide gentium multiplicatum surgeret. Hoc itaque granum mola passionis tritum, et fide populorum velut aqua conspersum, tam indissolubili nobis affectu charitatis unitum est, ut ex multis granis unus panis fieret, et ex membris singulis capiti suo ejusdem charitatis compage cohærentibus, unum corpus. Propter hoc, ut Scriptura ait, factus homo patrem et matrem reliquit, et uxori suæ adhæsit, ut essent duo in carne una, sponsus et sponsa, Christus et Ecclesia. Patrem quippe reliquit, quando minoratus paulo minus ab angelis semetipsum exinanivit, quando traditus non egrediebatur, patiens non comminabatur, intra infirmitatis nostræ claustra se continens, et paternæ virtutis potentiam non exuens. Reliquit et matrem, matrem carne non spiritu synagogam; mater enim carnis caro; mater verbi, fides, quæ quia non agnovit quem genuit, et quem prædixit non credidit, maternæ pietatis et affectum perdidit et vocabulum. Adhæsit autem uxori suæ congregatæ de gentibus Ecclesiæ, quæ quia invitanti sponso dotem fidei exhibuit, et unius spiritus et unius carnis consortium meruit. Similis et in vino consideranda est unitatis communitio, quod ex multis

acinis in unum liquorem torculari præmentente confluit. Et pulchre in his memoria Dominicæ passionis agitur, quorum utrumque quodammodo patitur, teritur, premitur, quia sicut grana teruntur, ut panis fiat, sic et uvæ calcantur, ut vinum fluat. *Omnès enim qui volunt vivere in Christo Jesu, ait Apostolus, persecutionem patiuntur.* Et beato Petro testante, ad hoc Christus passus est, ut præcedens vestigia passionis imprimeret, quæ nos sequentes, et patienti compatiētes, per asperum iter passionis perveniamus ad jucunditatem resurrectionis. Quem ergo suavis gustus vini hujus demulcet, pressuram torcularis non recuset. Ideo et aqua in mysterio nostri vino miscetur, et sic sacrificium acceptabile Deo offertur, quia tunc gratam Deo passionis Christi hostiam immolamus, quando et ipsi passionibus ejus simul patiendō communicamus. Cum enim Dominus noster corpus suum et sanguinem in mysterio panis et vini sumendum discipulis traderet, mandatum dedit, ut hoc frequentius in sui commémorationem agerent. Tunc enim digne offerimus, tunc digne sumimus, cum multitudinem et magnitudinem charitatis ejus in offerendo et sumendo recolimus, et similia pro eo ipso largiente pati nequaquam subterfugimus. In hujus vini quod de torculari crucis stillat typum, de terra repromissionis duo exploratorum in vecte deferunt botrum, in cuius mira magnitudine et miranda suavitate repromissæ sibi hæreditatis uberrimos atque dulcissimos fructus populus prægustaret. Duo namque viri in vecte botrum deferunt, quia duo, ut et alia utar similitudine, parietes in unum angularem lapidem conveniunt, et de utroque populo, Judæorum scilicet et gentium, exploratores et prædicatores electi mysterium crucis et potentiam in cruce pendēntis circumferunt. In cuius infinita magnitudine, *magnus enim Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est numerus, et inenarrabili suavitate, futuræ beatitudinis dulcedinem, in quantum corruptionis nostræ amaritudo admittit, prægustamus.* In ejus siquidem mellifluo, ut ita dixerim, quia longe minus est, quidquid dixerō, in ejus itaque mellifluo affectu degustamus terram repromissionis nostræ, verè rivis mellis et lactis fluere, et omnes fructus terræ nostræ eandem semper dulcedinem sapere. Ideo et Propheta, qui hæc degustaverat, seipsum consolans, lætabundus decantat: *Crede videre bona Domini in terra viventium.* Et eleganti satis similitudine utrumque mysterium lapidis et botri sibi respondet; quia, sicut lapis angularis utrumque parietem e diverso venientem medius continet, sic et utrumque portitorem præeuntem, scilicet et subsequenter, jungit botrus, qui medius pendet. Sed sunt aliqui qui visibilem sacrosancti mysterii speciem, dum attentius attendunt, in veritate ipsa fidē caligant, hæsitantes quomodo manente pristino panis et vini sapore et specie, in substantiam carnis et sanguinis Christi, possit substantia panis et vini alia in aliam transire. Sed huic infirmitati fidei facile potest mēderi consideratio omnipotentis Dei, quod non sit

omnipotenti impossibile aut difficile creaturarum suarum, aliam in aliam pro placito suo transformare, qui omnia ex nihilo potuit verbo creare. Ut enim quiddam de usu nostro loquar, non de Dei potentia, Deo enim omnia æqualiter sunt possible, facilius est in eam quam voluerit formam transformare quod est, quam ex nihilo formare quod non est. Nunquid abbreviata est manus Domini, ut non possit salvare? Nunquid qui cælum et terram verbo creavit hominis in servitute, non valet minimam panis et vini portionem in verum corpus suum convertere hominis ad salutem? Ne ergo fluctuet de veritate corporis Christi fides Christiani pectoris, ne et frustra portet nomen Christianæ professionis, et frustra celebret sacramenta divinæ religionis. *Sine fide enim impossibile est placere Deo.* Nam licet Ecclesiam quis intret, Ecclesiasticis sacramentis participet, ad solemnem orationem amen respondeat: otiose imo perniciose hæc agit, si fidem eorum quæ geruntur, non habeat. Stultitiæ autem proximum est, omnia fidei nostræ sacramenta, et divinæ virtutis opera, infirmis humanæ sapientiæ ratiocinationibus velle discutere, et omnipotentiam Dei intra angustias impossibilitatis nostræ includere. Omnia enim divinæ virtutis opera humano intellectu velle comprehendere, quid aliud dixerim, quam Deum homini componere, ut ille non possit, quod iste non intelligit? Et unde tantum esset fidei meritum, si per singula humanæ consuetudinis haberet experimentum? Sed Christiana sobrietas magis vult audita pie credere, quam impia in Deum verbis ejus non credendo existere. Habet autem fidei suæ præmium, ipsum cui credidit Deum. Magnum est ergo fidei Christianæ meritum, cui tantum compensatur præmium. His de sacramento salutis nostræ, non pro sua majestate, sed pro nostra tenuitate discussis, qualiter hoc in memoriam Christi agere debeamus, prout ipse donaverit paucis memoremus. Oportet itaque fideliter accedentem, et pie sumentem, de ventre memoriæ cibum vitæ, tanquam mundum animal, sursum revocare, et opus pietatis piæ retractationis gutture ruminare. Memoret pius conviva Christi, qui ad mensam illam magnam consedit, quibus charitatis vinculis de sinu Patris in uterum Virginis Dei Filius sit abductus, quanto salutis nostræ zelo Deus impassibilis et æternus sit affectus, qui homo factus, passibilis et mortalis pro nobis est effectus. Memoret

A quomodo suppliciiis nostris innocens sit addictus, quantis opprobriis, quantis injuriis, quantis sit pœnis afflicto. Memoret faciem illam, in quam desiderant angeli prospicere sputis illitam, alapis cæsam, crucis ignominiam, fellis amaritudinem, et mortem felle amariorem. Recolat etiam pio compassionis affectu, acerrimam membrorum omnium innocentis agni in patibulo distensionem, atque amarissimam illam clavorum confixionem. Ad hæc omnia, et super hæc omnia miretur spontaneam passionem, et immutabilem patientis mansuetudinem. Nec prætereat vulnus illud saluberrimum, ex quo vulnere nostrorum prefluxit medicamentum. Aperto enim latere Domini, jam mortui militis lancea, exivit sanguis et aqua; sanguis redemptionis, aqua baptismatis. De latere itaque mortui, vita prodiit, quia ad hoc in crucis lectulo soporatus est noster Adam, ut Evam illam, quæ vere cunctorum viventium mater est, de latere suo produceret Ecclesiam. Hæc omnia quam piissimo potest cordis affectu memorans, ac tota spiritus contritione adorans, ad seipsum redeat, et de mensa illa magna tam dulcia charitatis ferula degustans, quid pro his Domino retribuatur, ita secum conferat: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Et seipsum ad similia exhortans, atque piis charitatis stimulis incitans, calicem votorum suorum Deo offerat, et de ejus adjutorio spe indubitata præsumens, dicat: *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.* Tunc namque mysterium passionis Christi in memoriam ejus salubriter homo celebrat, quando ipso opitulante similia præparat, cum falsorum fratrum amarissimo felle potatus sustinet, cum injuriis affectus, non dolet; irrisus, ridet, suppliciiis attritus gaudet, et ea quæ desunt passionum Christi, in corpore suo supplet. Hic de mensa Domini vere vitam comedit, hic de calice Domini vere vitam bibit, et secundum promissum ejus, et ipse in Christo, et Christus vivit in ipso. Hujus charitatis amplitudinem, et hujus gratiæ altitudinem, non est parvitas nostræ comprehendere, pium tamen est ad eam nos semper extendere. Studeamus itaque indesinenter ei gratias agere, qui corpus suum vertit in cibum nostrum, et sanguinem suum in potum nostrum, Jesus Christus Dominus noster, qui vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM UNDECIMUM.

Jam ubi ex confragosis locis gratia Dei cursum nostrum dirigente, salva ut credimus fidei navicula, ad tutiora evasimus, faciliore lapsu ad ulteriora tendimus; nihilominus tamen ad eandem quam præviam sequimur gratiam, oculos intendimus. Is enim, qui in prora ad præcavenda pericula consistit, si aridente æquore securior reditus, oculos post tergum, anteriora negligens reflectit, navis ac rerum omnium,

quas inter scopulos cautius agendo servaverat, in patienti sæpe incurrit æquore dispendium. Et sæpe in portu incauto navis fune religata, ventorum turbine colliditur, et id ipsum in portu religantis negligentia, quod et mediis fluctibus violentia tempestatis perpetitur. Nunquam autem est in mari hujus sæculi tanta navigatio, quia, etsi nonnunquam ventorum clementia aura sit placidior, sævus tamen pirata

diabolus perditionis nostræ semper avidus, nullo unquam tempore sit mitior. Sed rege nostro in proa consistente, crudelis tyrannus a facie majestatis ejus reveritus, timet propius accedere, et per diversa pavidus fugitans, non audet incursare navigantes, nisi forte dormiente fide nostra, Christus obdormierit, et negligentia nostra clavo fidei perduto, ventus con-

trarius in impias ac sanguinarias crudelis piratæ manus fluctuantem naviculam impulerit. Regis igitur nostri præsidio fulti antennam crucis erigamus, sinumque cordis Spiritui sancto expandamus, æcepti operis cursum, in optatum littus Christo gubernante dirigamus.

LIBER UNDECIMUS.

Per totum hujus operis textum illud vel maxime intendimus, ut gratiam Dei attentius commendemus quod cum a principio, et assertionibus et exemplis egerimus, in proximo tamen evidentius, ubi in sacrosancta mysteria narrationis ordine incidentes de unitate Christi et Ecclesiæ, capitis atque membrorum sub exemplo granorum et acinorum disseruimus. Diximus enim, quod sicut multa grana in unum compacta unum panem conficiunt, et multi acini in eundem liquorém confluunt, sic multa membra capiti suo indissolubili compage cohærentia unum corpus efficiunt. Hujus corporis caput Christus est, membra vero capitis hujus Ecclesia ejus est. Hoc autem utriusque naturæ, divinæ scilicet et humanæ, salutare commercium in sacratissimo illo gloriosæ virginis utero est initum, sed in prætorio crucis Novo Testamento sanguinis Christi morte intercedente confirmatum. Felix commercium, in quo infirmitate virtutem, miseria beatitudinem, mortalitate immortalitatem, homine Deum commutavimus. Omnium autem commutantium ille liberalissimus, qui vilia accepit pretiosa reddidit; qui humana assumpsit, divina erogavit, qui hominem induit, Deo vestivit, qui sine peccato peccati pœnam subiit, nosque a peccato simul, et peccati pœna liberavit. Commercium ergo quod nobiscum Dei Filius inivit, sanguinis sui testamento confirmavit. Neque enim homo Deo conjungi potuisset, nisi paries qui inter Deum et hominem medius dividebat, de medio cessisset. Nec poterat durus et annosus paries peccati, humana manu vel arte subrui, quia omni humana propagine ex traduce natura peccato obnoxia, nullus inveniri poterat inter homines, qui pro peccato hominis satisfaceret. Necessarius ergo erat homo, qui immunis esset a peccato, qui dum innocens peccati pœnam exsolveret, peccatorum omnium in se causam susciperet, et indebita pœna culpa deleta, facturam factori, hominem Deo, ipse mediator Dei et hominum in seipso conjungeret. Æstimato igitur peccato totius mundi, pretio sanguinis Christi suffosso fundamento delicti, paries inimicitiarum corruit, et a peccato homo liber, unum cum Deo gratia mediante factus est. Pro hujus sanctæ conjunctionis perseverantia, caput pro membris, Christus pro apostolis ita Patri supplicat. Respiciens enim in discipulos suos, *Pater, inquit, sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint*

unum sicut et nos. Et paulo post: *Non pro his autem tantum rogo, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu, Pater in me, et ego in te, ita et ipsi unum sint in nobis, ut mundus credat quia tu me misisti. Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum sicut et nos unum sumus. Ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum.* Audi, homo, audi vocem Dei tui; audi, membrum, audi et agnosce affectum capitis tui. Pro homine ut homo postulat, sed ut Deus postulata præstat. *Ut sint, inquit, unum sicut et nos unum sumus. Ego in eis, et tu in me ut sint consummati in unum.* Unicus in adoptivo, Pater in unico, ac per hoc, per unicum et Pater in adoptivo. Hic est fructus orationis unici, consummatio adoptivi. Non est autem alia aliqua forma consummationis, quam in idipsum redintegratio universitatis, cum in ipsum universa se colligunt, a quo creata subsistunt, ut licet in membris singulis varietas sit operationis, in compage tamen charitatis integra permaneat unitas corporis. Ita enim hæc unitas vera complectitur universa creatoris potentia, ita singulis alio atque alio modo illabitur, ut cum omnia impleat, ipsa se non dividat, et cum singulis distribuat, ipsa plenitudinem suam non minuat. Ita etiam ab hac unitate omnia tanquam a capite se membra diffundunt, atque ita in suo singula quæque officio deserviunt, ut nullatenus ab unitate capitis in ipsa etiam administrationis suæ diversitate resiliant, sed ita membrum membro cohæreat, atque in tantum omnia unum fiant, ut in uno omnia patiantur, atque in unius gloria omnia glorificentur. In hac summa unitate, omnium creatrice, omnium vivificatrice, quæ omnia continet, omnia implet, Trinitas sancta subsistit; in hac se Dei Filius filio hominis in eadem persona univit. Hoc unitatis bonum ipse summe bonus, non solum terrenis omnibus, sed et ipsius pietatis officio, nec cuilibet sanctorum, sed et ipsi sancto sanctorum exhibito præferbat, quando dicebat: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Susceperat enim Martha Dominum, ut religiosa femina, ut devota discipula, ut benigna hospita, ideoque sollicita erat circa ea quæ erant religionis, quæ devotionis, quæ hospitalitatis. Ipsa domina, ipsa ancilla, ordinabat, festinabat, præparabat, ministrabat. Sed quia multa erant quæ hospitalitas tam pii domini, tam chari magistri

exigebat, fervebat, discurrerebat, anhelabat, et quia ad singula quæque occurrere non poterat, pondere sollicitudinis pressa, anxietate turbabatur. Interpellat ergo ancilla dominum, discipula magistrum, et contra sororem judicem postulat, quem hospitem susceperat. *Non est, inquit, Domine, non est tibi cura, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi ut me adjuvet.* Sedebat enim ad pedes Domini Maria, alimentorum verbi pie avida, curasque omnes transitorias ac superfluas, tanquam importunas oculis muscas, manu discretionis abigens, unum illud, quod necessarium erat, ab ipso unitatis fonte hauriebat. Circumvolitabat os Christi prudens apicula, et ex labiis ejus, cujus spiritus super mel dulcis erat, favum distillantem sugebat: et quidquid officiosa audiendi sedulitate rapere poterat, in alvearium cordis convehabat. Itaque verbi dulcedine admodum oblectata, ac veri frumenti adipe saginata, murmurantem sororem aut non audiebat, aut dissimulabat, non leve reputans damnum suavitatis intimæ, querulæ sorori vel momentum aurem commodare. Dissimulata igitur interpellantis adversum se Dominum sororis querimonia, quia cum beato Job suspendium elegerat, ab ore Christi pendebat, de labiis ejus defluentibus affluat deliciis mentis, contempto murmure ventris. Sed Dominus, qui a sorore contra sororem iudex interpellatus fuerat, in utramque partem sententiam temperat; et sic unius desiderium præfert, ut alterius studium non vituperet. Novit enim Dominus quia etsi dulcior est fructus radicæ, trahit tamen dulcedinem fructus ex radice. Ita quamvis præmineat contemplatio actioni, plurimum tamen suffragatur pia actio contemplationi. Oportet enim ut primo in studio sanctæ operationis se exerceat, quisquis ad culmen contemplationis ascendere desiderat. *Martha, inquit, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima; porro unum est necessarium.* Sollicita es, turbaris, distenderis; fugacia sunt, quæ apprehendere niteris. Per rimas curarum effunderis, et exhaustam te quereris? More torrentis arva rigantis lutum contrahis et contristaris quia turbaris? Agrum cordis opere pietatis rigas, rigando fecundas, sed oculum pulvere sollicitudinis turbas. *Porro unum est necessarium.* Unum non dividitur, non turbatur, in diversa non rapitur; unum idem semper permanens, alieno nunquam pulvere sordet. In hoc uno quando homo pede immoto constitit, nec circumcisionis injuriam subit, nec baptismi gratiam requisivit. At ubi ex veneno peccati frutices illi pessimi pullularunt, ad resecanda noxia cultellus petrinus est adhibitus, et postquam ex curis sæculi turbine diaboli pulvis convolutus, facies nostras imagine Dei splendida fœdavit, unda salutaris quæ ablueret de latere Christi manavit. Unum ergo est necessarium. Hæc est pars optima, hanc elegit Maria, hæc non auferetur ab ea. In hujus unitatis stabili atque immobili firmitate Christianæ professionis fundamenta subsistunt, fides scilicet atque baptisma, et ipsa spiritualium filio-

rum spiritualis mater Ecclesia. Quia enim unus Deus et unus est Dominus, necesse est ut et una sit, in omni gente et natione, veræ fidei confessio. Et cum una sit in Christo per Spiritum sanctum filiorum Dei adoptio, necesse est ut et uniformis sit omnium in eandem adoptionem regeneratio. Hanc unitatem in diversis gentibus, diversis ætatibus, diversis quoque Christianæ religionis professionibus idem Spiritus conciliat, ut sicut multa membra formis et officiis diversa, unum corpus per eundem Spiritum efficiunt, ita et diversæ gentes, ætates ac professiones, per eundem adoptionis Spiritum in unitatem corporis Christi conveniant. Ideo et in sacramento sanguinis Christi aqua vino miscetur, quia in sacramento Christo conjungimur, adeo ut qui fideliter sumit, ipse quoque unum cum eo fiat, ipso attestante, qui de carne sua ita pronuntiat: *Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in eo.* Ita fit ut patienti compatiatur, morienti commoriamur, resurgenti conresurgamus, simulque cum glorificato glorificemur. Ad hanc igitur gloriæ participationem divina miseratione pulvis assumptus, ex ipsa assumptionis suæ colligat gloria, quanta assumptis sit gratia, quia ex nulla alia, ut arbitror consideratione, sic clucet splendor et magnitudo gratiæ, quam ex humani meriti et divini beneficii collatione.

Quando ergo passionis Christi et redemptionis nostræ mysteria celebramus, non solum gestorum seriem pia memoria recolamus, sed et nosipsos vitiis et concupiscentiis crucifigamus, ut in novum hominem, sepulto vetere, cum Christo resurgamus. *Christus enim resurgens a mortuis, ait Apostolus, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem vivit, vivit Deo.* Et quasi sciscitantibus cur ista intulerit, ita et vos, inquit, existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu. Ita existimate vos mortuos esse peccato, Christus enim semel mortuus est peccato, id est ad destructionem peccati, non sui quod non habuit, sed totius mundi, quod moriendo abstulit. Debitum namque peccato supplicium, mors est. Cum ergo debitum peccati innocens solvit, qui peccato nihil debuit, eos qui obnoxii erant et peccato, et peccati supplicio eripuit. Tantum namque erat unius mortis Christi pretium, quod totius mundi adæquaret, imo præponderaret debitum. Necesse itaque jam non est ut secundo moriatur, qui semel mortuus, non solum præcedentium delictorum, sed et futurorum, sanguinis sui conscriptione delevit chirographum. Ait ergo: *Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu.* Sicut Christus semel mortuus est ad destructionem peccati, ita et vos peccato semel moriamini, ut ultra in vobis jam non vivat, nec regnum sicut hætenus in vobis obtineat. Peccatum enim non vivit, quando in nobis consensus non invenit, quando suadenti non cedimus, quando irrumperè volenti libere contradici-

mus. Debet ergo amator Christi, imitator passionis Christi semel peccato, semel mundo mori, ut peccato mortuo, vita Dei in nobis, vita succedat æterna. Hoc est enim Deo vivere, æternaliter vivere, virtutibus studere, retro non respicere, in ea quæ ante sunt se extendere, nec a persequendi unquam studio desistere, donec voti compos dilectum animæ suæ mereatur apprehendere. Hoc est itaque Christo commori, peccato semel mori; hoc autem Christo consurgere, Deo, ut diximus, vivere. Hæc resurrectionis primæ gloria, et hæc beata in corruptibili adhuc corpore vita donum est gratiæ, et prærogativa illius æternæ et immarcessibilis gloriæ. Impossibile est enim quempiam in futuro corpore resurgere ad gloriam, qui in præsentia a somno peccati animo evigilare noluerit ad vitam. Sed in omni disciplina spirituali laboriosa sunt primordia, juvenca novissima, quia ad vesperum demerabitur fletus, et ad matutinum lætitia. Vespera si quidem mortalitatis nostræ quando honorum operum semina jacimus, exsillii nostri ærumnam, et prolixiores ignorantiae umbras dessemus: illucescente vero matutino spei nostræ, ac sole justitiæ coruscante, quando de exiguo labore uberes fructus gratiæ messuerimus, lætitia inenarrabili exsultabimus. Ideo et Dominus noster, qui hora nona declinante jam die ad vesperum tradendo spiritum mundo intulit luctum, resurrectionis suæ gaudium distulit in matutinum, ut fletum vespertinum consolaretur, imo aboleret per gaudium matutinum. Ad hoc namque fletum nostrum in se transtulit vespere passionis suæ, ut matutino resurrectionis suæ, discussa nebula tristitiæ nostræ, gaudium nobis infunderet glorificationis suæ. Benignus enim magister discipulorum animos passionis suæ amaritudine turbatos intuens, et de auferendo a se tam pio præceptore inærentes, data comparatione prægnantis mulieris dolentes ita consolatus est: *Mulier cum parit tristitiam habet, quia venit hora ejus. Cum autem peperit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundo.* Et quæ sit prægnantis mulieris tristitia, aut de nato puero, quæ lætitia, subjiciens, et vos igitur, inquit, nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Tradito ad mortem Domino, et amaræ prævaricationis nostræ calice potato, mulier hæc sancta, sancta videlicet Ecclesia, quæ sponso suo ejusdem spiritus inseparabili erat charitate vineta, per os dilecti sui gustum in se traxit amaritudinis: et eum patiente patiens, et morienti commoriens, clavis doloris transfigitur, et quod ille passionis, hoc ista doloris acerbitate patitur. Nullo enim pacto fieri potest, ut cum quo est illi una caro et idem spiritus a dolore ejus sit illi affectus extraneus: *Et erunt duo in carne una, sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia, ait Apostolus, et, qui adhæret Domino unus spiritus est.* A doloris ergo spiritu mulier hæc sancta concipiens tristitiam habet, et ut

turtur solitaria, comparis solatio destituta, penetralia cordis et communis thalami secretum quæstibus replet. Altum namque gerens sub pectore vulnus amoris, pascitur ut moerens lacrymis et pane doloris. Lustrat omnia, circumspicit universa et desiderii igne liquescente anima, ipsa quo affligitur interim desiderio pascitur. Æstum desiderii lacrymis temperat: et quia dilecti sui faciem videt propter se sputis illitam, faciem lacrymis ubertim rigans, gratiarum hostiam jam dilecto immolat. Sed resurgente Domino, et stola immortalitatis glorificato, de conceptu doloris parit spiritum exsultationis: saccum luctus scindit, pallio gaudii se induit, et propter gaudium glorificationis jam non meminit pressuræ passionis. De splendore resurgentis exsultat, de gloria triumphantis tripudiat, nec jam dolet, imo gaudet se ad tempus amisisse, quem tam gloriosum, totque spoliis insignem meruerit recipere. Gaudet in carne sua triumphatum mortis principem, gaudet in Domino primam corporis suæ portionem cum triumpho pompa ad Deum Patrem ascendentem, spe inconcussa confidens, eo se in membris omnibus sublevantem, quo in capite suo jam se gratulatur exaltatum. Gaudet jam in capite completum, quod in membris sperat quandoque complendum. *Absorpta est mors in victoria, et victæ insultans quæ se vicerat gloriabunda ingeminat. Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus?* Ubi est nunc stimulus ille peccati, quo pungebas, quo vulnerabas filios meos, jugo servitutis tuæ ex debito primæ prævaricationis astrictos? Ubi est nunc, illa insolens gloriatio tua? Universam terram ego congregavi, et non fuit qui moveret pennam, et aperiret os et ganniret? Ecce terra illa Domini sui rigata sanguine, cultori suo fructus offert justitiæ, quæ sub te cultore spinas afferebat idololatriæ. Respice nunc an in hominibus invenias, qui præ formidine tua pennam movere audeat. Respice nunc, si tamen prævalet præ confusione, impudoratos vultus attollere; quis sit ille homo, qui de inferis tam libere evolat, et cœlestia tam potenter penetrat. Iste est ille inter mortuos liber, qui cassibus tuis pede innocentis ruptis, non solum liber evasit, sed et fideles suos malitiæ tuæ dolis irretitos, te vidente ac stridente, nec tamen contradicente extraxit. Ecce pennam movet, ecce alis plaudit, nulloque corruptionis pondere prægravatus, libero alarum remigio æthera sulcat, ac stupentibus ipsis supernis virtutibus novo et inaudito miraculo dexteræ Dei Patris homo se sociat. Ecce ora infantium et lactentium aperit, et in ore eorum laudem perficit, et ex ore eorum non tam gannit quam garrit, fraudem tuam elusam, et virtutem tuam elisam. Ubi est ergo, o mors inimica, ubi est victoria tua? Ubi est gloriatio tua? Exclusa est, attrita est, nihili facta est. Mulier igitur sancta et mater gratiæ, quæ in dolore parturit, gaudium parit, non gaudium, quod ad horam lætificet, et transeat, sed quod omnes

animæ affectus occupet, et in æternum maneat.

Libet nunc intueri, libet et admirari opus gratiæ, et in extrema manu operis, industriam prædicare artificis. Extrema enim manus operis indicat, quanta artis peritia artifex polleat. Intuemini nunc, o filii gratiæ, et respicite in auctorem gratiæ, et humanam naturam, unde assumpserit, et quo pro-
 vexerit agnoscite. Hæc est enim natura illa bene quidem ab artifice Deo creata, et ex limi mollitie igne divini inspirationis ad æternitatem solidata, quæ si pedi superbiæ vetitum præsumendo innisa non fuisset, ab æternitatis suæ stabilitate, manu peccatoris mota non fuisset. Sed ubi a fervore divini amoris ad frigus et umbram viperæ persuasionis declinavit, divino igne destituta, gelu peccati est contracta, ac demum divini animadversionis dictante sententia in pulveris vilitate morte conterente resoluta. Cæpit itaque miser homo pulvis factus instabilis, diabolicæ tempestatis turbine raptari, et ad prærupta vitiorum atque errorum violenter impelli atque allidi, adeo ut de vase illo fictili et lagena cœlestis figuli, ne testa quidem fuisset residua, quæ juxta propheticum eloquium ad portandum de incendio igniculum, et hauriendam de fovea aquam esset idonea. Hæccine est, miser ac miserande, illa beatitudo tua, a seductore tibi promissa? Hæccine est illa divinitatis tuæ gloria? Inanis erat, cui aurem stulte commodasti serpentis sibilus, ideoque et tu inania captando misere illusus, nec quod sperabas obtinuisti, nec quod possidebas retinere potuisti. Deus enim, quod rapina appetebas, esse non meruisti; et quod eras, immortalis scilicet, permanere non potuisti. Nec hoc dixerim, ut miseriæ nostræ miser ipse insultem, sed ut miseriæ nostræ magnitudinem insinuem, ut diligentius inspecta deformitate materiæ, amplius miremur potentiam reformantis nos gratiæ. Neque enim magnæ est industriæ ex electo auri metallo pretiosum vas eudere, sed ex vili qualibet et abjecta materia vas formosum educere, hoc artis egregiæ, hoc laudis est eximiae. Placuit itaque benigno figulo vas suum contritione valida contritum, et in cinerem resolutum, cœlestis rursus gratiæ imbre compluere, et in massam compingere, ac de fragmentis vasis antiqui novum vas priore præciosius restituere. Sed ne rursus posset dissolvi inundatione torrentis turbidi, atque alluvione peccati, fornacem crucis adhibuit, accensoque passionis igne pervalido, crudum vas intulit, quod quia Spiritus sancti opere compactum atque formatum erat, nequaquam in igne crepuit. Sed quid dico non crepuit? Non solum enim collatam divinitus fortitudinem in igne conservavit, sed et de igne purius evasit, quia qui imperio Patris crucis opprobrium sustinuit, dono Patris cœli terræque potestatem obtinuit. Resurrectionis namque gloria clarificatus, ejusdem glorificationis modum discipulis suis testibus futuris insinuans ait: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Data est mihi,* inquit, et vide quomodo potestatem suam gratiæ

A ascribit, quam datam sibi esse asserit. Et cum omnia in Patre possideat, et cum Patre omnia tribuat, nihil de divinitatis suæ potentia memorat, sed ad largientis gloriam acceptæ potestatis refert gratiam. Extende itaque nunc, o amator et inquisitor gratiæ, angusti, inquam, cordis sinum latius extende, et de hac tanta amplitudine quantum potes collige: quia tam amplum donum gratiæ nullo sinu humanæ angustiae totum poteris includere. *Data est mihi,* inquit, *omnis potestas in cœlo, et in terra.* Quis hoc unquam de pulvere futurum crederet? Humana namque natura, quæ divini sententiæ impetu in pulverem morte resolvitur, quod futura est, etiam antequam fiat recte pulvis dicitur. Quis igitur unquam hoc de pulvere crederet, quod potestatem cœli et terræ acciperet? Quis putas, quantus putas est iste artifex, qui pulverem aridum et instabilem sic compingit, sic solidat, tantum exaltat, ut non solum terrenis, sed et cœlestibus eum præficiat? Quid putas de electa materia artifex iste faceret, qui de vili ac pene nulla tanta facit et talia? Sed artifex noster materia nec vili, nec pretiosa indiget, cui pia voluntas sua materia est ad omnia sufficiens. Quantum igitur Deo homo debet, cujus dono in capite suo et cœlo præsidet? Hæc est magnitudo gratiæ Dei vere inæstimabilis, vere incomprehensibilis, per quam humana natura super omnem principatum et potestatem angelicæ dignitatis est exaltata. Hoc miraculum terris inauditum, cœlis erat insolitum, ut homo cœlestia non curru igneo, non angelico adminiculo, sed virtute sua potenter ascenderet, ac stupentibus thronis et dominationibus, dexteræ Dei Patris æquo jure in æternum conregnaturus seipsum conjungeret. Hoc miraculo tam magno, tam insolito, stupefacta dignitas angelica, aliis præcurrentibus et inclamantibus: *Tollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales, et introibit rex gloriæ.* Quis est, inquit, quis est iste rex gloriæ? Quis est, unde est? Regem gloriæ Deum novimus, homo est iste, quem cernimus. Unde ergo hæc novitas? Unde homini cum Deo regni et gloriæ æqualitas? An forte et hoc opus est omnipotentis gratiæ? An forte gratia ipsa, quæ nos in gloriam istam creavit, hominem quoque in Deum glorificavit? Hæc est illa, hæc illa plane gratia, quæ in secreto sapientiæ Dei nostri a sæculis erat abscondita. Hæc est, quæ ab æterno latuit, quæ in tempore opportuno prodiit: quæ quantæ sit clementiæ, quantæve potentiæ, demonstrat, quando hominem in Deum exaltat. Hæc est vere *immutatio dexteræ Excelsi.* O quam clementer conversa, o quam feliciter immutata est tristis illa hominis sententia: *Terra es, et in terram ibis,* qui in Deum assumptus ad Deum transivit, et ad dexteram Patris Deus et homo consedit. Quamvis enim utraque natura in sua proprietate sit inconfusa, tamen eadem persona a se invicem utraque permanet indivisa. Hæc est igitur *immutatio dexteræ Excelsi.* Ecce hominem cui terra sua, dictante æquitatis sententia, spinas et tribulos germinabat, jam cœlum

et terra supplex adorat. Ecce natura illa, quæ ob-
 scura olim erat et contemptibilis, quia peccatrix,
 jam super omnia emicans, omnibus est venerabilis
 quia omnium justificatrix. Hanc ergo et nos jure
 honoramus, jure adoramus, quia sic assumptæ, et
 in hoc glorificatæ, ipsi quoque debemus quidquid
 sumus. Congaudendum est igitur nobis tanquam
 servis, tanquam vicinis, tanquam amicis: servis
 esorditione, vicinis contemplatione, amicis devo-
 tione. Congaudendum est nobis, et congratulandum
 pio pastori, qui pro ovibus suis animam suam po-
 suit, qui ovem centesimam ad restaurandam nostræ
 integritatis summam de ore leonis semivivam eruit,
 qui in uno opere causam nobis præstitit triplicis
 lætitiæ. Prima quippe et præcipua nobis orta est
 lætitia, de ipsius regis nostri victoria; secunda, de
 concordiæ nostri redemptione; tertia, de integritatis
 nostræ restauratione. Triumphus iste regis nostri eo
 magis est gloriosus, quo magis insolitus; quia cum
 semper in prælio virtute utrinque certetur, contra-
 rio modo regis nostri victoria infirmitate completur.
 Neque enim dignatus est cum invalido hoste majesta-
 tis suæ virtute decernere, sed crudeli tyranno ho-
 minem captivum aliquando suum opposuit, et per
 captivum captivatorem obtinuit. In hac ergo Re-
 demptoris nostri et nostra in ipso glorificatione,
 divinæ supereminet excellentia gratiæ, quæ nullo
 pacto major esse posset, nisi forte (quod absit!) Deo
 majus quid inveniri posset. Miremur itaque in uno
 eodemque Domino nostro Jesu Christo et assumpti
 gloriam, et assumptis gratiam; sciamusque per
 oblatam gratiam pertingendum nobis ad promissam
 gloriam. Proposita est merces labori, immensa exi-
 guo, æterna momentaneo; adoptio cum Unigenito,
 sempiterna cum Patre regni possessio. Tantum ut
 hortantem nos Apostolum audiamus, et gratiam Dei
 nequaquam in vacuum recipiamus. Tunc enim in
 vacuum gratiam Dei recipimus, cum gratiæ Dei non
 cooperantes condignas Deo gratias non referimus.
 Tunc in vacuum gratiam Dei recipimus, cum tempus
 acceptabile, diesque salutis absque aliquo salutis
 nostræ emolumento percurrimus. Væ autem homini
 qui in vacuum gratiam Dei recipit, qui opus miseri-
 cordiæ Dei in seipso ad nihilum redigit, qui consi-

lium salutis suæ dissipat, qui chirographum re-
 demptionis humanæ perditæ vivendo evacuat. Filiis
 enim perditionis opus redemptionis erit, quasi non-
 fuerit; imo, quod est gravius, incendium gehennæ et
 damnationis eis erit cumulus. Melius namque fuerat
 viam veritatis non agnoscere, quam post agnitionem
 retro redire. Sed sanctorum pedes, testante Ezechiele,
 pedes sunt recti, gressus firmi, et de peritura So-
 doma angelica visitatione educti, atque uxoris Lot
 exemplo edocti, nec ad ardentem retro Sodomam
 aciem mentis convertunt, nec ad lubrica carnalium
 voluptatum boni operis gressum reflectunt. Illa enim,
 quia retro feminea curiositate respexit, in statuam
 salis obduruit, quæ licet sibi duritiam lapidis ex-
 poena prævaricationis contraxerit, lambentibus ta-
 men ex gustu salis sapientiæ condimentum tribuit.
 Pestilente namque flagellato, stultus sapiens erit.
 Et hoc donum est gratiæ, ut sapienti stultus serviat,
 poenæque reprobatorum electos ad vitam erudiat.
 Sancti igitur Sodomiticæ habitationis, et sulphurei
 fetoris pertæsi ad montana contendunt, et in ante-
 riora quotidiano seipsos profectu extendunt, donec
 anhele cursu ipsum verticem montium occupent, et
 quem cursus sui habuerant adiutorem, habeant et
 remuneratorem. Sed quia gratia ipsa de qua agi-
 mus speciale est donum sancti Spiritus, et ab initio
 Dominicæ Incarnationis ad gloriam usque Resurre-
 ctionis atque Ascensionis per ipsius gratiæ vestigia
 pervenimus, restat ut et de effusione ipsius sancti
 Spiritus, quæ ipse inspirare dignabitur, memoremus.
 Sed jam claudendus est sermo, nec infundi debet
 pleno jam vasculo ipsius gratiæ plenitudo, sed pro-
 prio reservata principio, tomo consignanda est septi-
 mo. Congruit etiam jam quam maxime sacramentum
 numero, ut quia in donis suis septiformis est Spiri-
 tus, laudes ejus sacratus ei canat numerus. Licet
 enim sequens Tomus in summa totius sit duodena-
 rius, in divisione tamen qua quinque tomos sacra-
 mento Veteris Testamenti sequentes, septem Novo
 Testamento assignavimus, invenitur septimus, in ho-
 norem ipsius septiformis sancti Spiritus, cui est cum
 Deo Patre et unigenito Filio ejus Domino nostro Jesu
 Christo honor et gloria per infinita sæculorum sæ-
 cula, Ame

PRÆFATIO IN LIBRUM DUODECIMUM.

Imminente jam annua expectatione adventus
 sancti Spiritus, extremam manum præsentis opusculo
 impositurus, ipsius summi artificis angelorum atque
 hominum cruditoris gratiam humillimis imploro
 precibus, ut trepidantem manum ad normam sa-
 pientiæ suæ dirigat; et opus nomini suo devotum,
 digne seipso compleat. Qui enim barbam Aaron un-
 guento infundit, quod a capite defluit, nec oram
 vestimenti ejus ab infusionis suæ largitate immu-
 nem derelinquit. Cum ergo barbam nostri Aaron
 rore unguenti stillantem videamus, effusi liquoris
 stillicidium, nos tenues simbricæ vestimenti ejus ex-

spectamus. Sicut autem barba hominis virilis indi-
 cium est roboris, ita et simbricæ de vestimento de-
 pendentis, totius vestimenti plenitudini ornamento
 sunt atque decori. Cujus mysterii latitudo nec an-
 gusto includenda est præfatiunculæ, nec brevitatis
 præfatiunculæ in latitudinem extendenda allegoriæ.
 Latitudinem itaque mysterii campo suo reservemus,
 fessisque membris olei salutaris infusione perunctis,
 et in pristinum robur nervis et ossibus unctione di-
 vina reparatis, exiguum, quod restat, cepti itineris,
 ipsa quam prædicamus gratia duce, carpamus.

LIBER DUODECIMUS.

Extremam hujus operis partem ingredienti propheticum illud de barba Aaron testimonium in ipso mox præfatiunculæ limine se obviam tulit, cujus explanationem latius disserendam in præsentis tomi latitudinem distuli. Aaron igitur ille primus in lege pontifex, legalibus cæremoniis in typo futuri deserviens, typum Redemptoris nostri præfert, cui juravit Deus Pater, nec super juramento eum poenitet: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Neque enim necessitatem habet quotidie in alieno sanguine exemplaria verorum sancta sanctorum ingredi, qui æterna redemptione inventa, semel introit in sancta, pontifex factus et hostia, qui solus in humano genere inventus, in suis innocens ad exhaurienda aliena delicta hostia factus est, idonea atque sufficiens. Nec necesse habet pontifex noster pro populi sui ignorantia alienum sanguinem fundere, qui totius mundi delicta sanguinis sui pretio æstimans, longe adhuc supereminet atque præponderat. Consummata igitur in ara crucis hostia redemptionis, in ipsa sanctorum sancta introit, ac vultui Dei Patris propitiator pro nobis astitit, antiquam servi contumaciã per spontaneam filii expians obedientiam. Quid enim esset quod clementissimus Pater non ignosceret, cum unigenitum Filium suum præmisso libamine passionis suæ pro reis supplicantiem cerneret? Cujus delicti supplicanti Filio non indulgeret veniam, cum quo eandem ab æterno possidet voluntatem, eandemque substantiam? Quomodo Unigenito suo hæreditatem suam inique præreptam, juste redemptam libere non restitueret; cui et concessum dexteræ annueret? Glorificato igitur capite nostro, atque oleo exultationis præ participibus suis perfuso, barba nostri Aaron, quæ dudum rore verbi irrigata efflorerat, salutaris olei stillicidio infundenda erat, ut barba circumfusa ori tanquam domestica verbi defluentis olei gratiam prima exciperet, ac sic demum in subjectam vestem salutaris ille se liquor diffunderet. Nec ab hac inundatione olei sacra ora vestimenti immunis remanere poterat, quæ licet extrema totius vestimenti plenitudini firmamento erat. Barbam autem nostri pontificis super apostolis intelligimus, vestem in reliquis credentibus, extremam vestimenti oram, super humilitate nostra interpretari utinam vere possemus! Lenitatem autem olei atque pinguedinem, gratiam interpretamur Spiritus sancti, qui a capite in barbam defluxit, quando eum a Patre discipulis Dominus noster Jesus Christus, sicut promiserat, misit. Ita enim S. Lucas Actuum apostolorum conscriptor de eo commemorat: *Dum compleverunt dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco, et factus est repente de cælo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam*

ignis, seditque supra singulos eorum Spiritus sanctus. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto et loquebantur variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Factus est repente de cælo sonus, quia Spiritus sanctus adveniens, cœlestia sunt, quæ docet. Iste est ille spiritus vehemens, in quo naves Tharsis Dominus conterit, cujus omnipotentis vis nulla obsistit, qui dum carnalium corda concutit, turrim superbiæ atque omnem structuram peccati a fundamento subruit. Necessaryus autem erat ignis divinæ inspirationis ad resolvendum frigus humanæ infidelitatis, ut corda apostolica humani timoris gelu torpentia divini amoris flammam conciperent, ac sic æream alieni erroris stipulam linguis igneis exurerent. Quia ergo hæc patranda erant Spiritus sancti adventu et gratia, in linguis igneis visus est invisibilis, ut monstraretur ex rebus visibilibus quid intus ageret, qui advenerat invisibilis spiritus. Natura namque ignis exurit, inflammat et illuminat. Amor autem Dei, qui ignis est devorans, exurit noxia, inflammat gelida, illuminat tenebrosa. Exurit veterem hominem cum sordibus suis, inflammat torporem humanæ imbecillitatis, illuminat cæcos, ac reducit in viam veritatis erroneos. Ignis itaque iste salutaris, ubi corda discipulorum invasit, ad perhibendum testimonium Christi facilius amoris inflamavit, et ne præconii Christi exors remaneret barbaries gentium, accepto spiritu præcones fidei linguis loquuntur omnium. O miranda in docendo Spiritus sancti potentia, qui articulo unius horæ vix integræ, et omnem veritatem discipulos docet, et ad testificandum, robur fidei atque animi constantiam confert! O inestimabile donum, et incomparabilis gratia! Apostolica cohors, quæ a facie furentis populi passione Domini territa fugerat, et ob metum Judæorum in conclavi delitescerat, virtute ex alto induta subito emicat, et prophetali cunco in testimonium assumpto, auctorem vitæ esse eum qui mortuus fuerat, libera confessione prædicat. Ecce ut et illud Salomonis inferam, lepuseculus plebs invalida, qui ad sonitum ingredientium antea pavidus trepidabat, ubi cubile suum in petra fortitudine collocavit, instar leonis de cubili ad prædam in impetu spiritus, fame sancti desiderii urgente se suscitavit. Jam nullius occursum metuit, imo in occursum hostium Christi audacter ruit, clamans et rugiens, conculcans et comminuens: ac tot millia bestiarum saltus, solo rugitus sui terrore sternens. Quantus putas erat ille rugitus Petri apostolorum principis, quam magnus, quam terribilis, cum de Spiritus sancti effusione ad confluentium ac stupentium turbas habita concione, tria millia infidelium sermone stravit, numeroque fidelium confessione nominis Christi adunavit: Quantus et ille rugitus, quando solidatis basibus,

plantisque unius claudi ad invocationem nominis Christi solidatae sunt quinque millium bases et plantatae in fide Christi. Cujus dono? ejus auxilio? quademum virtute aut sapientia patrata sunt haec omnia? Nunquid humana? Imo ipsius concionatoris gratia, atque intus praesidentis judicis, ac de ore apostolico gladium utrinque acutum vibrantis, perfecta sunt potentia, *Non enim vos estis*, ait Dominus, *qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri*. Quis tamen hoc de Petro crederet, ut quem vilis ancillula jaculo linguae straverat, verbo tot millia Christo substerneret? Quis crederet columbam ariete timoris in foveam negationis dejectam, in antiquum fortitudinis suae statum restituendam? Sed trina confessione erecta, quae trina fuerat negatione dejecta firmiter stetit, atque in lapsu suo quomodo labentibus succurreret didicit. In ejus, ut ita dixerim, momentaneo lapsu pius pastor gregi suo pie consulit, ut humana praesumptio labente Petro trepidet, et imbecillitas prolapsa resurgente Petro non desperet.

Sed ut ad principium redeam, et ad ipsam de qua agimus gratiam rursus respiciam, ab illo jam tempore in omnia membra corporis Christi copiosius stillavit cornu salutaris olei, et in totam mundi latitudinem latius diffusa est gratia Spiritus sancti. Filiis enim regni degenerantibus, et in tenebras exteriores ejectis, a quatuor plagis caeli, ad nuptias caelestis regis pauperes ac debiles erant colligendi, qui Judaicae perfidiae locum supplerent, et inter duodecim tribus olim repromissae benedictionis sortem acciperent. *In semine tuo*, inquit Deus ad Abraham, *benedicentur omnes gentes*. Benedictione itaque ista a Deo patre in Christo Jesu per Spiritum sanctum in omnes gentes effusa, coepit gentilitas voce vocantis Domini audita, de invitatione sua gratias agere, sordes idololatriae fonte baptismatis abluere, et antiquae nuditatis confusionem, nova innocentiae stola atque nuptiali charitatis veste contegere. Et insonante tuba evangelica: *Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum*; et illa Apostoli, *praeterit enim figura hujus mundi*, coepit praetereuntem quasi jam praeteritum contempnere, et florentem ut aridum aequae diligere. Pede namque fidei super stabilitatem petrae inconcussae innixo, atque oculo cordis in oculos dilecti sui irreverberata acie defixo, nec quod praeteriret noverat, nec quod deficeret amare jam poterat. Quomodo enim torrentem labentis saeculi sentire poterat, quae aeterno infixata erat? Quomodo foedum quid amare poterat, quae superno regi, claritatem solis pulchritudine vultus sui obnubilanti, desponsata erat? Quomodo ad gustum amoris hujus saeculi felle amariorum, labia sua osculo caelestis sponsi sanctificata, vel admovere poterat: quae in mensa cordis dilecto suo inferente mel divinum edebat? Coepit itaque aeternorum desiderio temporalia fastidire, atque de hac turbulenta tempestate ad portum aeternae quietis anxie quotidie suspirare, ac peregrinationis suae taedio affecta, apostolicum illud querulo gemitu ejulare: *Miser ego homo, quis me liberabit*

*A de corpore mortis hujus? Et in dilecti sui pectus, caput languida reclinans, ac desiderii sui aestum futurae consolationis umbra refrigerans, Gratia, inquit, Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Non meritum, non legis opera, sed gratia solum. Per quem? Non per hominem, non per legislatorem, non per ipsam denique legem, sed per Jesum Christum, qui legem condidit et hominem. Inde evenit ut constantia piorum, aeternorum inflammata desiderio, tyrannorum minas rideat, divitias et dignitates repromissas respuat, tormentaque carnificum ingressum sibi regni paudentia, laeti suslineant, candentesque ferri machinas aeterna sibi refrigeria conquirentes, ultro conscendant. Unde haec virtus hominis: unde haec constantia animi? Unde haec constantia hominis ut qui dudum folia verborum, tyrannico furore agitata pavescerat, nunc vincula et verbera, nunc carceres et cruces, sartagine et laminas ardentes, ardente interius flamma sancti Spiritus, non pertimescat? *Tua, o Christe, te, inquam, haec omnia operatur gratia; quae sic gratis omnibus datur, ut nullius unquam merito, nullius desiderio, praeveniatur, sed omnes ipsa praeveniat, omnibus ipsa subveniat, omnibus praestet, ut perveniant. Testantur hoc ipsum verba ipsius Domini, ubi fideles servos digna mercede remunerans, amicorum eos gratia, et vocabulo honorificat. Jam non dicam, inquit, vos servos, quia servus nescit quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. Proprium est amici diligenter observare animum amici sui. Unde et amicus, quasi animi custos dicitur. Jure ergo fideles ministros amicitiae suae praekonio honorat quibus quae a Patre audierat, secreta crediderat. Sed ne infirmus animus quod Dei erat sibi ascriberet, et suo se merito ad hanc amicitiae Dei gloriam pervenisse crederet, monet eos ad principium viae post tergum oculos reducere, ac diligenter attendere; quo monstrante viam invenerint, quoque praeviente eo usque pervenerint. Non vos, inquit, me elegistis, sed ego vos elegi, et posui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat. Igitur amicitiae privilegium eligentis est donum, non electi meritum. Fructus quoque insertae virgulae munus est inserentis agricolae. Gratia itaque est quod elegit, gratiae quod posuit, gratiae quod fructum contulit, gratiae quod ad maturitatem usque perduxit. Quidquid ergo in homine virtutis, aut studii spiritualis emicat, de hoc fonte pietatis manat. Cujus rei cum tot penae sint testes, quot fidei professores, libet tarren duos de multis ad medium deducere: in quibus eo clarius fulget subsequens gratia, quo nulla eorum praecesserunt merita.**

Primus itaque ingrediatur Paulus apostolus, Christianae fidei aliquando expugnator, nunc autem propugnator fortissimus, gratiaeque Dei assertor fidelissimus, cujus si inspicias opera, inveniantur iram potius meruisse quam gratiam. Qui filo ductus occidentis litterae, spiritum vivificantem conatus

est extinguere, legem quidem à Deo per Moysen A datam esse sciens, sed figuris et caeremoniis velatam esse nondum recte intelligens. Nec advertēbat quam absurdum esset credere peccata populi peccatis emundari sanguine, nisi subveniente pretio illius sanguinis qui quotidie fide bibitur à credentibus populis. Obscuratus igitur umbra legis, æmulari cœpit filios lucis, testesque veritatis asserebat assertores esse falsitatis, ideoque jure perimendos, tanquam legis et veritatis inimicos. Cœpit itaque ut lupus rapax in oves Christi debacchari, præsentes suffocare, in absentes sævire, et à principibus sacerdotum epistolas in Damascum petere. Nec poterat rabiem vesaniæ suæ insatiabilis bellua devoratis satiare, quandiu vel unum superesse sciret quem suffocare posset. Postquam vero turgido spiritu B minas et cædes spirantis traditis epistolis insania principum aspiravit, exultat, properat, assumptisque ejusdem studii sociis, iter accelerat, ne quod furoris sui detrimentum incurreret, si pigrius iret. Sed quo ruis, immanis bellua? In quem sævis, eruenta bestia? Nescis quia quo celerius curris, in laqueum citius corruis? An ignoras, ut te interim verbis tuis alloquar, quod patientia Dei ad pœnitentiam te adducat? De cœlo tonat, cui de terrâ bellum irrogas. Patientia clementiæ abuteris, oportet ut severitatem justitiæ experiaris. Ille Nazarenus, ille crucifixus, cui insultas tanquam mortuo, cervicem tuam adversum se erectam lucis perfodiet jaculo. Factum est autem ut eo appropinquante Damasco, et pusillo grege Christi de cœlo invocante auxili- C hium, adversarium lucis circumdaret lux cœlestis, pœnas prius a persecutore cæcitate inflictæ exigens, ac postmodum discussis prioris ignorantie tenebris, errantem viæ restituens. Nec prius diviniæ correptionis vocem audire meruit, quam supplantato pede superbiæ pronus in terram corruit. Audivit enim vocem de sursum increpantem terribiliter, cur innocentes, cur supplices deorsum persequeretur tam crudeliter. *Saule, inquit, Saule, quid me persequeris? Quid egi? quid commerui? Quando te læsi? quando contristavi? An ideo pro te passus sum, ut hæc a te paterer? An ideo manus meas clavis pro te transfigendas tradidi, ut tu viscera mea gladio transfigeres? Quid me persequeris?* Jam dudum in te mea efferebisset indignatio, nisi multa esset, quæ te hucusque servavit, miseratio. Hac voce de cœlo inclamante salubriter monitus et sibi redditus, cœpit secum mirari stupidus vox audita quænam esset, cujus esset, unde adesset, quasi dicens: Quidnam hoc est miraculi? Quid audio? Vox, quæ de cœlo sonuit, persecutionis me arguit. Quis est, qui me arguit? Ego Nazarenus Nazareni illius discipulos, et hoc zelo legis Dei, persequor, et de cœlo arguer? quid crucifixo cum cœlo? Quid transgressori legis Dei cum Deo? Sciscitabor tamen quis sit qui me arguit, quia terror auditæ vocis, et pœna inflictæ cæcitatæ terribilem esse, qui loquitur, denuntiat. *Quis es, Domine?* Splendor emissæ lucis Dominum te

esse indicat et correptionis meæ pœna tam subita potentiam tuam prædicat. *Quis es, Domine?* Ego præter unum alium in cœlo nescio Dominum, cui hoc zelo et studio meo arbitrabar me deferre obsequium. *Quis es, Domine?* Dignare teipsum manifestare, quis sis, ut et ego scire possim modum servitutis. *Ego sum, inquit, Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.* Ego sum ille Jesus, ille Nazarenus, ille tibi despectus, a te irrisus, a progenitoribus tuis crucifixus. Sed *durum est tibi contra stimulum calcitrare,* quia quo magis stimulo recalcitras, eo amplius calcem stimulo vulneras. Desine ergo, tandem desine, atque furori tuo modum pone, ne si transgressus fueris patientiæ meæ limitem, non jam correptionem merearis, sed perniciem. Cæcitas namque quæ de nebula increduli cordis of- fusa est oculis tuis, pœna est et supplicium ignorantie prioris, ut, *¶* si me ab unitate Patris perfidiæ tuæ mucrone impie absciso, in fide totius Trinitatis caligabas, caliginem impij cordis tridua oculorum cæcitate luas. Sed ignorantie tuæ veniam tribuo, et perfidiæ tuæ tenebras, radiis veritatis illumino, ut, ablato velamine et revelata facie, videas et agnoscas quem dudum in lege legebas et ignorabas. Saulus autem tremens ac stupens, stupens quidem ignorantie suæ profundam cæcitatem, tremens vero tremendam colloquentis majestatem, et reverentiam Deo exhibet, et obsequium Domino spondet, quidquid benignus Dominus velit, quid præcipiat, sup- plex servus interrogat: *Domine, quid vis me facere?* C Quid vis, Domine, ut faciam, ut, quæ persequendo contraxi iram, obsequendo inveniam gratiam? Ne ad merita mea respicias, quæ damnationi sunt obnoxia; sed ad pietatis tuæ remedia, quæ saluti semper sunt proxima. Stulte deceptus, quia carnaliter in lege eruditus, salutis summam in justificationibus legis constitueram, ideoque in teipsum legislatorem, et ut nunc vere intelligo, gratiæ auctorem manum intuleram. Disciplinam legis nunc sero intelligo præ- dagogum fuisse Christianæ libertatis, et humana infantia te præceptore provecta ad perfectionem, necessariam jam non esse legis eruditionem. Quid ergo vis, Domine, ut faciam? Paratus sum, quæ servis tuis intuli, ipse perpeti: paratus sum, pro te, quem D subsannabam mortuum, mori. *Surge, ait Dominus, surge, et civitatem ingredi:* ibi ovem invenies, ipsam magistram audies. Mittitur lupus ad ovem, ut discat mansuetudinem, ut fontem, qui de dextro latere manat, pariter adeant, et, lupo submerso, ovis emergat. Ecce jucundum gratiæ nostræ spectaculum: trahit captivum ovis lupum. Lingit hispidum, componit hirsutum, lacte potat qui piorum antea sanguinem bibebat. Tactu gaudet ovis, lupus oblitus feritatis

*Atque truce vultum ponens, mansuescit in agnum.
Nec dolet illa suum morbo succumbere curam,
Detrahit ex oculis squamas, visumque refundit.
Hinc adhibet lavacrum baptismi nomine sacrum.
Quoque perit Saulus, prodit de gurgite Paulus.*

Exaltat itaque neophytum suum Gratia mater in Apostolum, et de fornace probationis purissimum producit vas electionis, ut potum fidei Judæis propinet et gentibus, quam prius persequabatur in credentibus. Acceptum autem calicem verbi primum porrigit incredulæ matri, quæ quia calice fellis, quem et Domino suo in cruce porrexerat, erat inebriata, potum salutarem respuit, et mittenti et offerenti ingrata. Conversus igitur ad gentes late diffusas, colligere cœpit ex gentibus oves erroneas, ut ex utroque ovili, collectis in unum ovibus, unum ovile et unus pastor fieret, et qui redemerat, ipse pasceret. Sed ne impar inveniretur contumeliæ obsequium, ab Hierusalem excurrit usque Illyricum; per vicus, per castella, per oppida atque provincias nomen Christi disseminans, summamque salutis humanæ in cultu Christianæ religionis consistere, legalibus atque evangelicis allegationibus affirmans. Verbo docet, exemplo suadet, miroque et inaudito charitatis affectu, pro fratribus anathema esse optat, omnes homines sicut seipsum esse desiderat. Alios Christo gignit, alios a fide abortivos iterum parturit, et ne quid paternæ nobilitatis in filiis degeneret, materna sollicitudine satagit. Parvulos in Christo lacte potat, adultos in fide solido cibo roborat; inter illos nihil, nisi Christum et hunc crucifixum se scire judicat, inter istos de secretis cœlestibus et mysteriis a sæculo absconditis disputat. Inter hæc, imo propter hæc pietatis studia, vinculis alligatur, virgis cœditur, lapidibus obruitur, carcere includitur; sed quia verbum Dei nec alligari potest, nec includi, C epistolis ubique advolat, actus vitæ informat; lassos supposita manu consolationis sustentat, pro tribulatione momentanea et felici perseverantia præmia repromittens æterna. Cum infirmantibus infirmatur, pro scandalizatis uritur, et ut breviter concludam omnia, ut omnes lucrifaciat, omnibus fit omnia. Sed ad hoc nequaquam vas electionis gratiæ Dei, super mensam opusculi nostri proposuimus, ut apostolicæ vocationis, sudoris ac passionis, seriem ex integro revolvamus; sed ut in ejus electione atque apostolicæ dignitatis culmine, intueamur magnitudinem ipsius de qua agimus gratiæ. Cujus magnitudinem in se et ipse miratur, atque apostolicæ dignitatis nomine se indignum esse humili confessione testatur. Nam cum de resurrectione Domini ageret, testesque resurrectionis eos, quibus visus est Dominus ascisceret: *Novissime, inquit, omnium tanquam abortivo visus est et mihi. Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* Sed ne ingratus gratiæ Dei videretur, collati sibi beneficii reminiscitur, totumque quod est, non meritis suis aut laboribus, sed bonorum omnium largitori tribuit: *Gratia, inquit, Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit.* Sed et si quis velit Epistolarum ejusdem textum percurrere, inveniet cum hoc in omni pene epistola agere, ut eos redarguat, qui ex legalibus cæremoniis aut ex operibus

A suis gratiam Dei sibi arrogant, et gratiæ Dei, cui jure subjecta sunt omnia, subjiciat. Quia vero ad finem festinat oratio, quæ Epistolas ejus legentibus in promptu sunt, lectoris fastidio parcens, nunc inserere supersedeo. Sunt et alii catalogo sanctorum quam plures et innumerabiles, in quibus cum pene esset abolitum totius virtutis vestigium, reformante et instaurante eos gratia, subito in Christi Ecclesia velut clara fulserunt luminaria. Nihil enim impossibile occurrit omnipotenti gratiæ, quæ sæpe idcirco desperatos ad vitam revocat, ut aliis æque desperatis spem reviviscendi tribuat. Duos autem me promisi testes exhibiturum, duo de multis millibus, in quibus gratia Dei specialius emineat, quorum cum alterum exhibuerim, alteram jam seipsam exhibeat.

Procedat itaque illa in civitate quondam celebri, notissima, notissima dico non fama bona, sed infamia, honestatis opprobrium, pudoris naufragium. De qua, cum constet, qualis fuerit, antequam dominicos pedes laverit, terserit, unxerit, videamus de convivio misericordiæ, qualis redierit. Audito enim quod in domo Simonis leprosi salus accubuerit, et ad leprosos usque emundandos oleum gratiæ defluerit, horrorem immundissimæ lepræ intus abhorrens, et seipsam quo clarius intuens, eo gravius erubescens, inter convivantes pio ream obtulit, et quid quæreret, quid peteret, quid opus haberet, lingua tacente lacrymis prodidit. Noverat enim ad quem venerat, cui prociderat, quem exorabat, quodque apud Deum plus dolor cordis quam clamor vocis ageret, atque apud tam pium judicem lacrymarum citius quam linguæ preces obtinerent. Infundendo igitur pedes Domini lacrymis, emundabat conscientiam maculis, et crebro infigendo osculum, sedulæ devotionis obsequio, antiquum conciliabat odium. Et quia nec id, quod insensibile erat, a servitute peccati immune remanserat, idipsum quoque ad satisfactionem peccati, humiliter exhibebat, et pedes, quos lacrymis infundebat, capillis tergebat, quibus antea frequenter quasi quibusdam vinculis, captivos post se juvenum greges trahebat. Adhibet et pedibus sancti unguentum nardi pistici, in pistico nardo integritatem commendans fidei. Sic, sic pedibus Domini peccatrix advoluta, peccatrix, inquam, sed poenitens, sed flens, et seipsam gladio doloris transverberans, pro peccato suo seipsam Deo hostiam immolabat, quia sacrificium contriti cordis et humiliati a Deo sperni non posse, propheta attestante, non ignorabat. Fungitur itaque in seipsa sacerdotis officio, ac primum fuso sanguine peccati, de quo se justus optat liberari, in frustra suam concidit hostiam, dum per singulos actus quasi membratim divisam, in libra cordis examinat vitam pristinam. Diligenter autem intuens singula, et immunda reprensus pene omnia, totum laxat fontem compunctionis in lacrymas: ut quidquid sordium in fundo conscientiæ ex antiqua conversatione resederat, impetus torrentis lacrymarum totum post se trahat. Ideo a

dolore non parcat, ideo a fletu non temperat, ut A inquinatam hostiam, unda lacrymarum vice baptismi abluat, lotamque lacrymis, ut acceptabilis fiat, commendat osculis. Adhibet et ad effugandum fetorem feterrimum, odorem unguenti suavissimum, quæ per corda satellitum diaboli de antro libidinis tetrum fetorem sparserat, per ora conviviarum Christi de alabastro poenitentiae odorem suavitatis spargat. Spectare libet opulentum regis nostri convivium, et diversa, quæ inferuntur saporibus suis discernere fercula. Simon ille, qui invitaverat, fercula sua Domino tanquam viro justo dubia fide exhibuerat, de quorum condimento nihil memorat evangelista, quia sinapi non erant condita evangelico. Quia enim granum sinapis minutum in homine Simon videbat, ideo vim sinapis in divinitate latentem, et animas B fide condientem, pharisaica caecus jactantia non intelligebat. Idcirco præjudicio et miseram premit, et misericordiam, illam quæ et qualis esset judicans, istum vero, quasi noscientem quæ et qualis esset vituperans. *Hic si esset, inquit, propheta, sciret utique quæ et qualis es, quæ tangit eum quia peccatrix est.* Sed de ferculis Simonis, quia incondita sunt, ista sufficiant, ad condimentum Mariæ esuries nostra magis inhiat. Maria, ut æstimo, sicut legis alumna, noverat quod hædos arte Rebecce coctos atque conditos libenter Isaac comedat, coctionemque hædorum conversionem prætere peccatorum. Forsitan et audierat, disputante in parabolis Domino de poenitentiae remedio, quod gaudium sit in cœlis super conversione unius poenitentis, quam super nonaginta novem justis poenitentiae remedio non egentibus. Assumpta ergo spei fiducia, convolat ad divinæ pietatis remedia, mortuum cadaver animæ condicens mistura compunctionis et poenitentiae, ne corruptio incondita putredinem generaret, putredo fetorem exhalaret. Totam autem se in mortariolo cordis pila humilitatis conterens, et more aromatum, quasi in tenuissimum pulverem redigens, gratissimum epulanti Domino exhibet convivium, dum singulis ferculis jucundissimum veræ dilectionis superadjicit condimentum. Maria igitur tam dulcia, tam suavia alia post alia inferente fercula, esuries expletur dominica, qui ad Pharisei quidem domum invitatus venerat, ad mensam consederat, sed quia Judaicas superstitiones fastidiebat, in mediis adhuc epulis jejunos spiritus permanebat. Gaudet itaque oblati, propter quas venerat, epulis, jucundatur admodum exquisitis poenitentiae ferculis, et quia æstus amoris in corde Mariæ incanduerat, vino compunctionis et poenitentiae Joseph noster inebriatur meridie. Mirum et inauditum spectaculum! flente misera, ridet misericordia, quia nisi adesset misera, quasi otiosa esset misericordia. Pulsat ream pharisaica, sed falsa justitia, sed trepidante rea, scutum se opponit clementia, et proposita duorum debitorum parabola, plus debentem, quia et plus diligentem absolvit justitia. *Vides, inquit, hanc mulierem? Cum tu pedes meos aqua non infuderis, ista rigavit eos lacrymis.*

Ista ex quo intravit, pedes meos deosculari non desiiit, cum tu nec more invitantium, invitato osculum dederis. Caput meum non unxisti oleo; ista vero pedes meos unguento tam pretioso, tam copiose perunxit, ut domus tota ejus odore repleta sit. Hæc sunt magnæ devotionis indicia, hæc indubitata veræ dilectionis testimonia. Multum amat, multum diligit, quæ tam officioso studio pietatis inservit. Quia ergo multum dilexit, multum meruit, multorum delictorum veniam obtinuit. O pietas, o misericordia, o gratia, quis audivit talia, quis vidit similia? Intraverat peccatrix, peccatorum pannis obsita, procedit subito sancta, stola sanctitatis splendida. Non multa annorum, non multa dierum curricula interfluunt, non crapulam luxuriæ jejunia casta decoquant, non alta suspiria arcem peccati pectus quatunt, sed sola interveniente gratia, captiva peccati sit libera, et tanti rea, tanti muneris donatur prærogativa. Audiat mundus, concurrat populus, contempletur, miretur, odoretur, odore unguenti repleta est tota domus. Nullius enormitate peccati peccator desperet de venia, testis astat Maria, qualis, quam pia, quam potens sit, quæ medetur gratia. Qualecunque sit vulnus, quam altum, quam putridum, non est medico nostro insanabile, tantum recipiat quod superinducitur emplastrum poenitentiae. Ecce quot vulnera, ecce quam alta, quam putrida subito sanata sunt in Maria, medicante ipsa quam prædicamus Redemptoris gratia. Ecce sana astat, ecce magnitudinem gratiæ, qua sanata est, magna gratiarum actione magnificat. Ecce naufragia luxuriæ passos, ipsa in littore stans, ad portum poenitentiae vocat, porrectaque manu piæ intercessionis emergentes juvat. Facta est enim sancta ista peccatrix peccatorum fidelissima reconciliatrix, facta est miserorum benignissima consolatrix: quia acerbiter dolorum in se experta, optime novit quanta indigeant, qui patiuntur, misericordia.

Sed quid diutius collatis Mariæ beneficiis immoramur, qui ejusdem gratiæ dona, quotidie in his, qui salvi sunt ubique terrarum miramur? Nunquid enim otiose in auras evanuit, qui de unguento Mariæ odor spiravit? Unde in domum Ecclesie, ubi Redemptor noster in humilitate nostra accubuit, tanta quotidie poenitentium turba confluit, nisi quia D eos odor unguenti trahit? Hoc odore tracti, omnis conditio, omnis ætas, omnis sexus in domum salutis certatim currunt, qui peccato saucii tactum Salvatoris quærunt. Quæ est autem alia, quæ cœlum pulset violentia, nisi exercitu suo stipata peccatorum poenitentia? Quæ dum cupit jus alienum invadere, et indebitam sibi sanctorum sortem armis obtinere, domesticos suos secreti sui optime conscios, lacrymas et suspiria ad cœli clavigeram præmittit gratiam, ut accepta probatæ monete, puræ scilicet confessionis, et sanctæ deinceps conversationis pecunia, clausam sibi per culpam regni ipsa aperiat januam. Cui enim unquam regni janua patuit, cui gratia non aperuit? Quis inter supernas unquam tribus funiculum hereditatis obtinuit, cui sortem

gratia non distribuit? Quis æterni regis solium coronandus adiit, quem gratia non perduxit? Quis ibi coronam victor promeruit, nisi cui gratia imposuit? Ipsa est enim quæ aperit, ipsa quæ perducit, ipsa quæ causam supplicum peragit, ipsa quæ singulis præmia pro meritis restituit. Poenitentia igitur claustra cœli pia volens pulsare violentia, mercede qua dixi gratiæ conducit exercitum, confidens sibi per via fore omnia, si hujus mereatur suffragium. Ipsa itaque suffragante peccatoribus, *regnum cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud*. Ista est gratia quæ in rebus creandis, vivificandis, vegetandis, principatum ab æterno obtinet; ista quæ tuendi, provehendi, et ad mensuram ætatis plenitudinis Christi perducendi, potestatem in seipsa possidet. Ipsa est quæ in utero matris lutum plasmationis nostræ compingit, ipsa quæ singula sedibus suis membra distinguit, que fluxa solidata vivificat, et clausum in carcere ventris parvulum, matre otiosa et ad hæc nutrimenta nondum idonea, spiramento et alimento quo ipsa novit vegetat. Producit deinde parvulum hominem, et adhuc quod homo sit, nescientem, de tenebris ventris in hanc visibilem lucem, ut in hanc vallem lacrymarum projectus exsilium damnationis suæ defeat: et alium, de quo beatus renascatur uterum, fletu, gemitu, qua interim potest supplicatione, quærat. Miserata autem pia mater gratia, flebilem parvuli sui gemitum, et innoxie ætatis originale delictum, infeliciter natum, ut feliciter renascatur, mirabili et ineffabili deificæ creationis potentia, Ecclesiæ matris refundit in uterum, in uno eodemque mortificans peccatorem, vivificans hominem, ut qui morti natus erat, renascatur vitæ, qui natus exsilio, renascatur patriæ, qui natus sæculo, renascatur feliciter Deo. Sic editum et multo beatus quam prima nativitate genitum, gratulabunda genibus excipit, lactat, fovet, nutrit, adultumque magistris spiritualibus, imbuendum disciplinis cœlestibus tradit, nec tamen ipsa deserit. Docet namque magistros quid doceant, tyronem suum, quomodo instruant ætatis florem sæculo ardentem rationis pede conterere, et animos juveniles, fervidos, et infrænes, et in foveam luxuriæ impetu carnis ruentes, freno timoris Domini retinere. Carnem proinde tanquam familiarem vitii, non enervandam esse deliciis, nec incendium adolescentiæ æstu inflammandum luxuriæ: sed utrumque ita medie temperandum, ut caro spiritui velut ancilla serviens, nec nimis afflicta, sub fasce ruat, nec lasciva nimis, imperium spiritus contumaci cervice respuat. Præmonet et neophytum suum, summopere cavere a pessimo verme illo superbiæ, et ne quem perversa radix in eo inveniat fomitem, semper recolat terram se esse et cinerem. Monet et diligenter observare nequissimum caput colubri illius, quo nullum est nequius, ut contrito venenato capite, nullus supersit metus de reliquo corpore.

His et hujusmodi disciplinis instructum militem, Christi gratia nostra armatura induit apostolica,

A lorica munit præcordia, caput galea, levique loro clypeum collo suspendit, ut facili motu circumferri possit quocumque cura protegendi corporis poscit. Et quia ensis fortium propter timores nocturnos semper est super femur suum, gladio verbi lumbos accingit, ut fluxum luxuriæ cingulo castitatis stringat, et incursus libidinis, gladio spiritus arceat. Nec otiose pendet ensis militis Christi de femore, sed ut documento sit intuentibus, nullum nisi præcinctum castitate, propellere posse incursantes malignos spiritus. Tectum itaque undique armis spiritualibus, spiritu quoque consilii adoptivum suum gratia mater imbuat, quia præclara quoque arma sæpe pugnantem plus onerant, quam juvant, ubi pugnam consilium non gubernat. Necesse est, inquit, fili mi, ut noveris, cum quo hoste congressurus sis, visibilis sit an invisibilis, viribus nitatur an dolis, ut agnita qualitate et pugne et hostis, facilius ab utroque cavere possis. Hostis tuus est ille antiquus, ille nequissimus, qui tabe invidiæ ab initio lividus, adoptionis tuæ gloriam, tibi invidet, qua spodiante cum superbia sua ita nudatus est, ut nec nudatum se esse doleat. Hanc tuam et suam si humilis perstitisset, gloriam tibi invidet, ad hanc te aspirare dolet, viamque qua ascensurus es, obsidet, ascendenti armatus occurrit, ut ad quod ipse non anhelat, iter regni tibi intercludat. Sed ne terrearis illius armatura, nec metuas spicula, quæ fide Christi ita sunt obtusa, ut nullum jam nocendi effectum habeant, si scuto fidei munitum pectus inveniant. Ne ergo contremiscas aspera minantem, quia invalidum, nec audias keta promittentem, quia fallacem; sed æque minas inanes et vanas promissiones surda aure prætereas. Si ergo contra faciem intenderit jacula, scuto excipe venientia, et ne obliquum vulnus infligat, adducto clypeo latus quoque munire non negligas. Clavis enim crucis Christi transfixus, et viribus enervatus, ad fraudem se contulit, et quando aperto certamine nil proficit, transfiguratur se in angelum lucis, ministrum salutis se mentiens, et incautos specie virtutis decipiens. Mille namque formas fallaciæ induit, et malitiæ suæ impetu instar mœke circumactus, ovile Christi rugiens circuit, ut quoquo modo, sive manifestis vitii, sive occultis, et specie boni tectis de grege Christi abductos devoret. *Omni ergo custodia, fili mi, cor tuum serva*, nec claustra cordis tui aliquando reseres callidissimo tentatori quia nullo pacto potest signaculum crucis Christi infringere, nisi forte (quod absit!) fallaciæ ejus blanditiis delinitus, sponte velis intra moenia tua hostem sævissimum admittere. Hoc itaque modo exclusus, ad alia se vertit fraudis argumenta, tentans scala jactantiæ, arcem cordis tui conscendere, te sanctum, te Deo placitum victoremque sui contestans; se vero velut infirmum, velut invalidum, et prudentia tua supplantatum. et virtute dejectum dolose simulans nihil tibi de reliquo mentiens esset timendum, qui hostem tam sævum pede contriveris ut vermen invalidum. Nec sit de

virtute Dei, aut de gratia Christi aliqua mentio ab A insidiatore nequissimo, sed virtutem tuam prædicat, victoriam tuam magnifice, sed dolose, occulta suggestione exaltat, ut si blandienti aurem commodaveris, et victoriam Christi aut viribus, aut meritis tuis arrogaveris, base desertus humilitatis, de alto elationis, ruas in profundum perditionis. Quod si mentem tuam alta humilitate fundatam invenerit, et hoc superbix ariete subvertere non potuerit, admovet aliam nocturnæ revelationis machinam, dormienti splendidus assistens, ventura multa prædicens, et interdum vera interserens, ut parem te credas apostolis, qui somno resolutus, spiritu prophetix divinitus donatus sis. Sed ne credas mendaci, et qui pater est mendacii, quia valde est indignum veritati falsitatis testimonium: et dum vera loqui creditur gravius elidere nititur. Sic præmonitum, ita præmunitum tironem suum gratia educit ad certaminis stadium, de cælo impreans congreganti auxilium. Protegente itaque militem suum superna clementia et virtute Christi consummata de hoste sævissimo tam insigni victoria, gaudet pia mater, exultat, tripudiat, et æterno Regi victorem suum coronandum repræsentat, legitimumque certamen militis comprobans, præmia victori poscit condigna labori. Ubi qualia et quanta miles Christi emeritus præmia recipiat, non est inter terrigenas qui enarrare sufficiat. Totum est igitur gratiæ Dei, quod sumus, quod vivimus, quod sæculo nascimur, quod Christo renascimur, quod antiquo hoste conditionis lege inferiores, Redemptoris munere efficiamur superiores; quod carnis infirmitate debiliores Spiritus sancti virtute reddimur fortiores; quod inæquali sorte naturæ conligimus, et victoriæ palmam Christo in nobis triumphante obtinemus. Illa autem sanctorum præmia, quæ in præsentia adhuc nobis celantur, et futuræ agnitione reservantur, sicut visu incognita, et usu sunt incòmperta, ita effatu quoque sunt inenarrabilia. Sed ne non amarentur, si penitus ignorarentur, speculum quoddam inter caliginem nostram, et claritatem suam divina serenitas nobis interposuit, per quod utcumque fidei transmissa acie, reposita nobis æternæ claritatis gaudia speculemur, et ad hæc promerenda, toto mentis ardore inflammemur. De qua nostra per speculum fidei contemplatione, eleganti humanæ ætatis inducta similitudine, eleganter vas electionis disseruit. Nam cum charitatem Corinthiis commendaret, ac multa de laude ejus apostolica eloquentia perorasset, ad extremum: *Charitas, inquit, nunquam excidit; prophetia evacuabitur, linguæ cessabunt, scientia destruetur, charitas vero nunquam excidit.* Et quasi causam inferens, cur talia ac tanta sancti Spiritus charismata evacuentur atque destruantur; *ex parte enim, ait, cognoscimus, et ex parte prophetamus.* Prophetia evacuatur, scientia destruitur, quia ex parte sunt, quia imperfecta sunt quæ gerunt, quia immatura quæ sapiunt. *Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvu-*

lus, cogitabam ut parvulus; quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli. Sic est cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Sole rutilante, clara prius absconduntur sidera, non quod claritatem suam perdant, sed quod tantæ claritatis jubare obscura non pareant. Ita et in æterna claritate *prophetia evacuabitur, sed ut impleatur; scientia destruetur, sed ut perficiatur; quæ cum impleta et perfecta fuerint, æternæ plenitudini temporalis hæc exinanitio collata erit quasi non fuerit.* Prophetia itaque nunc interim loquitur ut parvulus, scientia sapit ut parvulus, quia nunc per speculum videmus et in ænigmate, cum autem in virum perfectum occurrerimus, tunc facie ad faciem videbimus.

B Appendamus nunc si placet partem qua nunc interim sancti cognoscunt et prophetant in libra iudicii, et cum nulla nostra æstimatione partem ipsam poterimus æquare, videbimus totum illud atque perfectum, et sensu incomprehensibile, et verbo ineffabile, nullaque prorsus comparatione æstimabile. Videamus, quæ pars ipsi qui hæc loquitur beato apostolo obvenerit, quam nemo fidelius, quam qui accepit, ostenderit. *Scio hominem, inquit, in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum huiusmodi usque ad tertium cælum.* Quid est, beate Apostole, quod loqueris? Quid vere vas electionis profundis? Ex parte cognoscis, et tertii cæli secreta rimaris? si totum acceperis, quo penetrabis? Si corpore quod corrumpitur, et aggravat animam ligatus, eousque penetras; solutus quo avolas? Sicut dixit qui ait, *Domine, nescimus quo vadis, sanctus ille Thomas, dicam et ego, Apostole, nescimus, quo avolas.* O pars optima, o pars vere apostolica! *Et scio huiusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit quoniam raptus est in paradysum, et audivit arcana verba quæ non licet homini loqui.* Magna pars hominis, ut homo audiat quod homini loqui non liceat. Vides ergo quod ineffabile sit, illud integrum, illud totum, illud perfectum, cum ineffabilis quoque sit pars ipsa totius exigua. Quis igitur a me pauperrimo, et ad hæc mysteria vere elingui, impossibilia exigat, qui sanum sapiat? Quis a me exigat ut enarrem, quæ sint illa æternæ beatitudinis et beatæ æternitatis gaudia, ubi erit Deus omnia in omnibus, cum enarrare non queam quanta sint illa sanctorum charismata, ubi est Deus adhuc in singulis omnia. Est enim modo in hoc imperfectionis tempore Deus omnia in singulis; quando prout vult singulis dividit, alii sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii gratiam sanitatum, alii operationem virtutum, alii prophetiam, alii discretionem spirituum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonum. Alteri firmitatem fidei, alii certitudinem spei, alii basim humilitatis, alii supereminentiam charitatis, illa illis, alia aliis, quæ postrema salutis charismata sine quibus nemo salvatur, licet in omnibus inveniuntur, qui salvantur, in alio tamen ni

nus, in alio amplius. Datur autem omnibus, ut ait A
Apostolus, manifestatio spiritus ad utilitatem, ad
imperfectionis consummationem, ut qui modo est
omnia in singulis, sit quandoque Deus omnia in
omnibus. Cum ergo in illa æterna sanctorum beati-
tudine unus acceperit, quod modo dividitur sin-
gulis, quantum, putas, erit illud præmium, quale gau-
dium? Non est humanæ angustiae illa æternæ cla-
ritatis gaudia comprehendere, ubi quod contristet
nihil interveniet, nihil deerit quod lætificet :

*Luctus ibi nullus resonat, quia nec dolor ullus;
Nil ibi quod pigeat, tædeat, aut pudeat;
Non ibi peccatum, quod possidet hic dominatum.
Quod servit vitio, non ea scit regio.
Cunctis invisæ mors, ipsa nec est ibi visæ,
Nec metuenda tibi; vita perennis ibi.
Non opus est aratris illic, aut imbribus atris
Semina qui foveant arida, ne pereant.
Omnibus est unus panis, mirabile munus,
Quem semper comedas, nec comedens minuas.
Mirum, sed verum; facies illic nova rerum,
Qui vere cibus est, panis ibi Deus est,
Anxietas, pestis, morbus, languor, procul estis:
Terrigenus premittis, cœlicolas fugitis.
Qualis ibi vestis sit, adest sacra pagina testis
Christo vestitur, qui lavacro abluitur.
Hanc custodieris, nudus non invenieris,
Nunc clarus sola, tunc in utraque stola.
Urbs ex æterno stat in illo monte superno:
Quæ quam clara gerat mœnia, quis reserat?
Vallatur muro quadro, nunquam ruituro.
Stat suffulta fide, non alio lapide.
Turribus est fortis, duodenis pervia portis,
Perpetuo claret lumine, nocte caret.
Pax ibi tranquilla, nullus metus hostis in illa,
Gaudet turba pia perpete lætitia.
Concurrunt gentes, nullus vetat ingredientes,
Promissaque sibi sorte fruuntur ibi.
Accelerant quique, celeri pede, perfacili que,
Fertur turba senum, mista choro juvenum.
Convocat hinc cives ad præmia, gratia dives,
Ut quotquot veniant, debita percipiant.
Erogat his dona, datur unicuique corona.
Sanguine purpureus clarus ibi cuneus.
Durius afflictus, præclarius est et amictus,
In turba nivea, veste micans rosea.
Sunt quoque clara satis tunc præmia virginitatis:
Carnis ab illecebris libera, fit celebris.
Ob meritum magnum niveum sequitur comes Agnum,
Ac removens speculum, figit in hunc oculum.
Hoc visu mentem sic explens esurientem,
Ut sibi quod doleat desore, nil maneat.
Felices cuncti tam largo munere functi,
Ut tantum capiant, plus nihil ut cupiant
Talibus in cœlis donatur quisque fidelis,
Christi corde pio deditus obsequio.
Tanta suis natis confert pia gratia gratis,
Ipsius donum credimus omne bonum.*

Sed percunctaris, si gratis, quid merearis:

Ipsam velle tuam, noveris esse suam.

His ita de gaudiis æternæ beatitudinis, non pro
sua dignitate, sed pro nostra tenuitate digestis, ad
fontem suum reflectam arentem rivulum, illius piæ
memoriæ offerens munus pauperis ingenii, cujus hoc
imperio tractandum suscepi. Suscepi autem hoc
jubente venerabili patre nostro, florentis tunc in
Christi religione Affligemensis cœnobii abbate pri-
mo Fulgentio, qui Christianæ paupertatis, mona-
chicæ humilitatis, atque paternæ charitatis viva
cordibus nostris vestigia vivens impressit, et ad
gaudia paradisi transiens, nobis imitanda reliquit.
Qui prædicti cœnobii fundator, ac monachicæ in-
stitutionis primus in illo informator, in barbara illa,
B non dico fidei confessione, sed operis exhibitione,
gentium solitudine, peregrino Christo, et frequen-
ter illic transeunti diversorium statuit, quo e diver-
sis partibus multis diversæ conditionis, professionis
et ætatis confluentibus, et in diversorio suo Chri-
stum inquirentibus, plures servitio Christi man-
cipavit, ita ut incolatus sui tempore plus quam du-
centorum triginta tam monachorum quam sancti-
monialium ac fratrum obedientiæ lege viventium,
diversis in locis Pater mereretur existere. Quibus
dum more fidelis servi mensuram tritici dividit, nec
minus de temporali subsidio sollicitudinem gerit,
quantos æstus, quantos cordis cruciatus anima illa
sancta tulerit, præter eum qui sustinuit, nemo qui
C noverit. Nec tamen in camino paupertatis frequen-
ter adustus et multo tribulationum igne decoctus
crepuit, sed quo durius arsit, purior evasit. Fulget
itaque nunc, ut optamus et confidimus, in illa æterna
claritate noster Fulgentius, ubi cum nostrum inobe-
dientiæ nostræ flagitamus intercessorem, quem hic
obedientiæ habuimus præceptorem. Ipsi igitur obe-
dientiæ suæ fructum offero, ut corrigat quod corri-
gendum judicaverit, quod veritatis lumine illustratus
me melius utique novit, et correctum auctori gratiæ
munus utinam acceptabile offerat. Nihil enim in me,
nihil prorsus invenio, quod examinandum offerre
audeam districti illius judicis judicio, nisi forte in-
terveniente gratia quam prædico, purgari merear
D seraphin forcipe tulit, atque Isaiæ prophetæ labia
munda reddidit. Nec labiorum tantum purgatione
egeo, sed et cordis ac totius corporis; et quia inqui-
nata sunt, me iudice, mea omnia, divinæ purgationis
carbonem exspectant universa. Ad illius ergo omni-
potentiam emundandus confugio, cujus pietatis præ-
conia in hoc opusculo non condignis laudibus, sed
pro viribus extuli, ut me indignum præconem suum,
Æthiopica pelle et nativa nigredine exuat, et intra
latissimum illum gratiæ sinum componat, qui cœle-
stia simul et terrena complectitur, nec tamen latitu-
dinis suæ angustias patitur. Quamvis enim me
miserum, saucium et semivivum, et sacerdos, et
levita prætereat, spero tamen, quod plasma tuum,
o piissime Samaritane, non pertranseas, donec

vulnera alliges, et mordax vinum leni oleo mitiges, debitamque negligenti severitatem, necessaria moribundo clementia temperes, et susceptum ægrum ejusvis ministrorum tuorum manibus, impensis autem tuis sanes. Hanc vero vicissitudinem pro laude gratiæ, te, o auctor gratiæ Domine Jesu Christe, expeto; ut consortio te laudantium, tibi jubilantium atque gratias agentium, me socias, ut collyrio gratiæ clarificata acie vultum tuum, o dulcissime, o affectuosè atque omni suavior suavitate, contempler, ut, remoto nullo speculi, in te ipso videam quæ et qualis ac quanta sit illa tua, quæ salvat omnia, gratia. Hæc est namque, quæ coruscet in angelis, thronos disponit apostolis, triumphat in martyribus, palmas distri-

buit virginibus, justis congratulatur omnibus, dignaque pro omnibus gratiarum actione tibi, o Trinitas sancta, æternis coucelebrat laudibus. Sit nunc in fine operis laus et gratiarum actio ei, qui est principium et finis: a quo cum initium sumant omnia, ad finem quoque consummationis singula in ordine suo ipsius perducuntur gratia. Si quia vero in hac pauperis ingenii mensa lector invenerit, quod vel paryulorum nutrimento commodum judicaverit, gratiæ Dei esse noverit, quidquid vero inconditum et insipidum, imperitiæ meæ esse sciat, et veniam tribuat. Nihil enim potest palmas sine vite; nec nos sine auctore gratiæ, qui vivit et regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.

FRANCONIS MONACHI

EPISTOLA

QUOD MONACHUS ABJECTO HABITU NON POSSIT SALVARI:

LANTBERTO gratia Dei in adoptionem filiorum Dei vocato, frater FRANCO habitu, utinam actu monachus, non ea quæ prudentiæ carnis sunt, qui inimica est Deo, sed quæ Dei sunt sapere!

Lectis, frater mi, litteris, sive tuis, sive illius, qui ut inivius monachus fuit, quique de apostasia relicti habitus sacri per te mihi quæstionem proposuit recordatus sum illius versiculi: *Ad excusandas excusationes in peccatis*. Recordatus sum etiam veteris illius et inobedientis Adæ, qui hodieque in filiis inobedientiæ affectatis et præsumptis vetitis, seipsum erubescens, a serenissima luce vultus Dei, ad latebras tenebrosi cordis confugit, et ad excusanda in peccatis, imo ut verius dicam, cumulanda peccatis peccata, quasi ad operienda verenda, folia fici consuit. De quorum collegio ille tuus nescio quo nomine censendus, quia jam nec clericus nec monachus, utpote qui alterius habitum projecit, alterius illicite usurpavit, sicut a patre suo didicit, in operimentum nuditatis suæ folia fici modo consuit, quæstionem foliorum instar levem omni pondere et soliditate veritatis inanem nobis rusticanis proponit, quidquid libet, licere sibi asserit, ut pridie monachus, hodie sit clericus, cras vel perendie, nisi quod corio suo metuit, miles futurus. O ordo sine ordine, o defectus, non profectus! O quanto melius, o quanto salubrius piissimo illi et omnipotenti medico vulnera sua detegeret, emplastrumque pretioso sanguine Agai incontaminati confectum, putridis vulneribus die noctuque lacrimando, gemendo, suspirando ab eo inquireret! Debuerat recordari Evangelici illius prodigi, et exemplo ejus ductus, porcorum siliquas tandem aliquando nauseans, ad delicias paternæ mensæ suspirare, ut peccatum suum ostendens, non contegens, et

humiliter confitens, non defendens, indulgentiæ clementissimi Patris, et primam stolam et annulum paternæ nobilitatis insigne reciperet. His igitur paucis in commonitionem et consolationem fugitivi nostri prælibatis, ad objecta me vertam, et aranearum fila infirmis intellectibus lumen veritatis obnubilantia flante Spiritu sancto dissolvam. Quæris a me quid de beatissimi viri Benedicti sententia sentiam, utrum quem ipse damnat, ego absolvam, et de eo, quem irrisorem Dei vocat, ego quid dicam. Absit a me, absit, inquam, prorsus a me, ut sensus meos tanta unquam impietate induerim, quatenus sancto illi contraria prædicem, de quo sanctus sanctæ sedis apostolicæ præsul Gregorius testatur in secundo Dialogorum libro de Vita beati hujus edito, quod spiritum Dei habuerit, quod prophetali gratia præditus fuerit, cujus doctrinam sanctam vita sancta commendat, signa et prodigia omni admiratione digna confirmant! Quid enim aliud docuit, quam quod ab eo didicit, cujus spiritum habuit? *Nemo, ait Dominus, mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei*. Monachus itaque renuntians parentibus, facultatibus, voluptatibus, et ad extremum quod et summum est, et propriæ voluntati renuntians, ac jugo obedientiæ Christi cervicem humiliter inclinans, manum ad aratrum mittit; quæ si aliquando diabolo suadente projecto habitu, repetit, procul dubio retro respicit. Capitulum vero illud Apostoli: *Nolite errare, Deus non irridetur*, ad quid induxeris, non satis intelligo; nisi forte ad infirmam beatissimi viri juste in desertorem sanctæ summæ professionis prolata sententiam, quasi non recte appellaverit apostatam monachum irrisorem Dei, qui juxta Apostolum non potest irrideri. Sed alia est plane quæ, ut ait Apo-